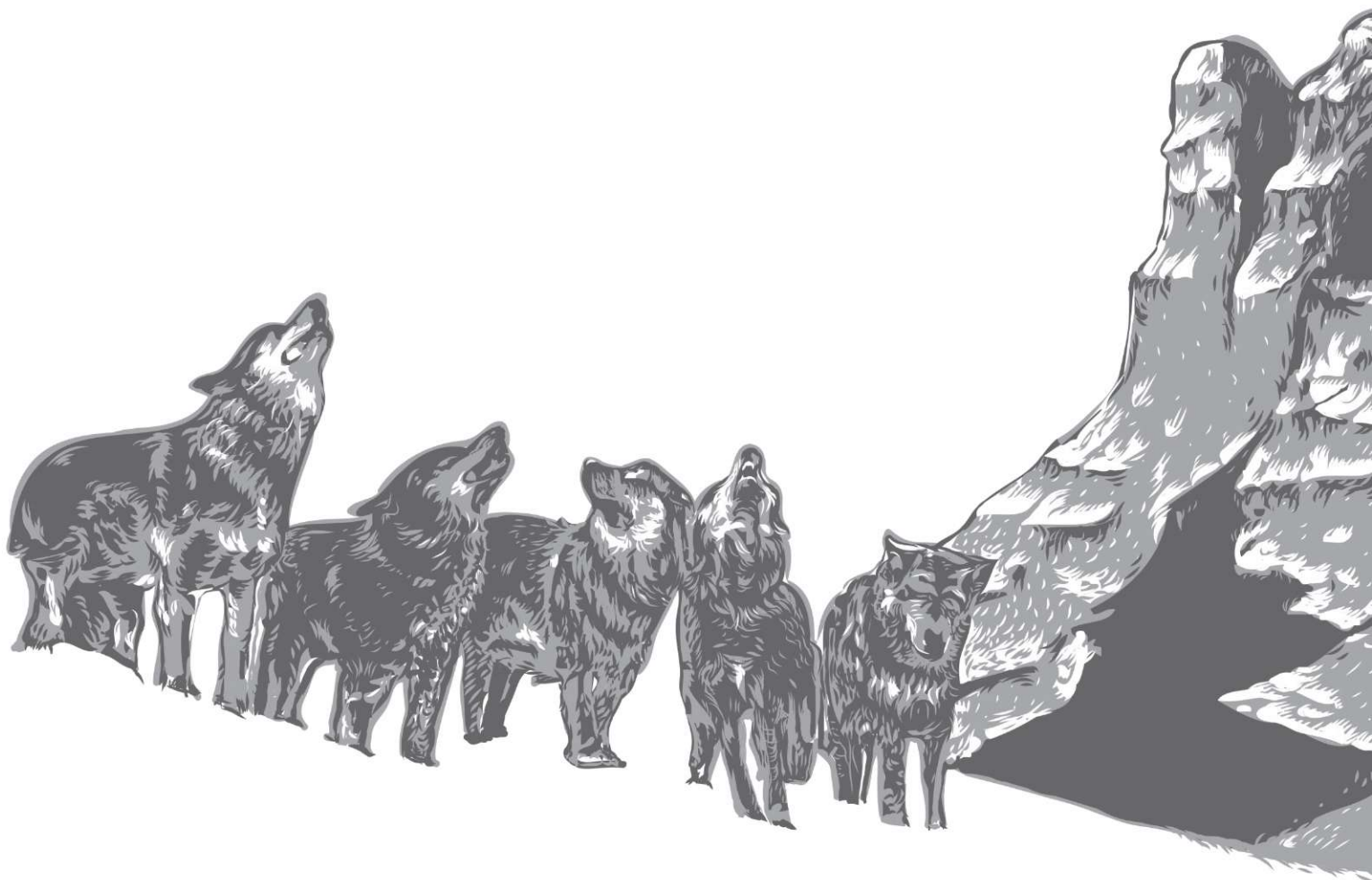

številka 18
zima 2014

RAZPOTJA

Revija humanistov Goriške

SPOLNOST

www.razpotja.si

Vsepovsod v življenju
so razpotja.
Sleherni človek stoji
enkrat na začetku,
na razpotjih – to je
njegova popolnost,
brez njegove zasluge.
Kje stoji na koncu – kajti
na koncu je nemogoče stati na
razpotjih – je njegova izbira
in njegova odgovornost.

—Søren Kierkegaard

Spolnost in seksualizirana družba

Nedvomno je ena velikih tem, ki zaznamujejo dvajseto stoletje, prav spolnost. Od Freudovih zapisov na začetku stoletja do seksualne revolucije na koncu šestdesetih let, od feminističnih do LGBT gibanj se je dojemanje spolnosti, spolnih praks in družbene vloge spolnih akterjev povsem spremenila. Večina teh šol in gibanj je v osvoboditvi spolnosti iz tradicionalnih okvirov videla tudi svojo osvoboditev od patriarhalnega ali politično-ekonomskega ustroja družbe. Intelktualna in kulturna kritika razumevanja spolnosti je bila namreč v veliki meri politična. Šlo je za emancipacijo tistih skupin, ki naj bi jih prevladujoča hegemonična skupina ravno z vzdrževanjem specifične spolne morale kot norme potiskala na margino. Zato se je diskurz o spolnosti vedno bolj vezal na diskurz o identitetah in na posled na diskurz o pravicah. Najbolj vidna posledica tega v akademiji je nedvomno razrast t. i. gender studies na zahodnih univerzah.

Zdi se, da danes, čeprav smo že krepko vkorakali v novo tisočletje, debata o spolnosti ostaja še vedno ujeta v diskurzivne sheme dvajsetega stoletja. Še več, pozicije, ki si na tej temi stojijo nasproti, so bolj ali manj podedovane iz premislekov izpred več desetletij. Vztrajajo, ker so bolj izraz politične profiliranosti kot resnega razmišljanja o fenomenu spolnosti. Zato se večinoma dogaja, da se zanemari realne spremembe, ki so se v vmesnem času dogodile. Na primer: dandanes se je mnogo bolj radikalno odločiti za celibat ali spolno vzdržnost pred poroko, kot se iti spolnih eskapad. Tisto, čemur se je nekoč reklo promiskuiteta, dandanes ni več znak spolnega libertinstva (ali grešno-

sti), temveč navaden način, kako posamezniki občujejo med sabo (ali si vsaj mislijo, da bi morali, pa jim ne uspeva). Govoriti o spolnih praksah v javnosti ni več izraz drznosti, saj ima že vsak mainstream medij temu namenjeno rubriko, kjer dopisnik iz Londona ali kakšen z dolgočasen honorarec piše o desetih pozah, v katerih bosta najbolj uživala, rubrika pa se nahaja ob kuharskem koticu, saj je spolnost – tako pravijo – potreba kot katerakoli druga.

Ena izmed teorij, nastalih v revolucionarnem študentskem zanosu prejšnjega stoletja, je, da se bodo s padcem meščanske spolne morale spremenili tudi družbenopolitični odnosi; torej, z osvoboditvijo spolnosti iz spon sramu in zaprtosti za domačimi štirimi zidovi bo padel sam kapitalizem. Toda v veliki meri se je izkazalo ravno nasprotno. Z javno »detabuizacijo« se je spolnost iz varnega zavetja domačega ognjišča zelo hitro preselila na trg. Spolna sla je postala temeljno gonilo sodobnega potrošništva. Še brisalce za avto izbiramo na podlagi velikosti prsi gospodične, ki jih reklamira. Zdi se, da mora biti danes vse seksi: knjige, intelekt, sedežne garniture. V tej poplavi seksualiziranih objektov se bo kmalu moral še sam dobi stari spolni akt ena-na-ena reklamirati, da je seksi.

No, tudi mi pri Razpotjih smo se, zaradi želje po klikih, odločili, da zajamemo duh časa, in posvetimo celo tematsko rubriko spolnosti. Ker pa smo znani po tem, da radi vsako stvar, ki jo vzamemo v roke, mučimo, vam obljubljam, da vas naši teksti, za razliko od ostalih, ne bodo prav nič vznburjali ali pohujševali.

Naslovnica in tematske ilustracije: **Gorazd Princič**, kipar, oblikovalec in grafiar. Diplomiral je na Akademiji likovnih umetnosti v Benetkah, smer dekoracija. Živi v Novi Gorici. Več del na spletni strani: gorazdprincic.weebly.com

Revija izhaja s finančno podporo Mestne občine Nova Gorica in Javne Agencije za knjigo RS

JAK

ZAHVALJUJEMO SE VSEM, KI STE NAM S PROSTOVOLJNIM DELOM IN Z DONACIJAMI POMAGALI PRI NASTANKU TE ŠTEVILKE.

spolnost

- 04 Marc Barnes **Spolnost in trajnost**
09 Michael Hobbes »Delal sem, plačal sem davke.«
13 Anna Punsoda **Čas Vzhoda in žensko maščevanje**
16 Ana Schnabl »My neck, my back, my pussy and my crack«
20 Miha Kosovel **Vzpon strojev**
25 Luka Lisjak Gabrijelič **Normiranje užitka**

intervju

- 30 Dipesh Chakrabarty:
»Sami si delamo težavo, ki se je ne znamo znebiti«

komentar

- 34 Katja Pahor **Philae na kometu, histerija na Zemlji**
35 Blaž Kosovel **Mladi – lažna razredna zavest**

goriška

- 36 Marko Rusjan **Tomo Kutin (1970–2014)**

refleksija

- 38 Aljoša Kravanja **Idiot in konvertit**

glosa

- 42 Aleš Maver **Sezona padlih papežev**

ameriški diner

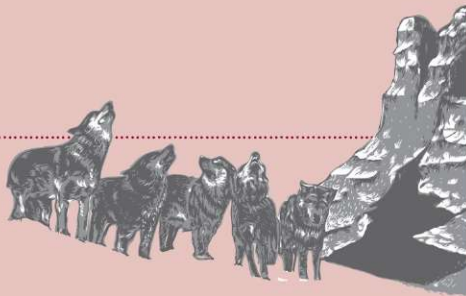
- 44 Neja Tomšič **Zapiski iz Baltimora**

recenzije

- 48 **Ida**
48 **Čudesa na podeželju**

marginalije

- 50 Marko Zajc **Zgodovenci**

***IMPRESSUM** Razpotja številka 18, letnik V, zimska izdaja • **Izdajatelj: DRUŠTVO HUMANISTOV GORIŠKE**, XXX. Divizije 13a, 5000 Nova Gorica
• **Glavni in odgovorni urednik:** Miha Kosovel
• **Uredniški odbor:** Luka Lisjak Gabrijelič, Blaž Kosovel, Aljoša Kravanja, Katja Pahor, Matija Potočnik Pribošič, Erna Strniša • **Oblikovanje:** Katja Pahor, Blaž Kosovel • **Ilustracija naslovnice in tematskega sklopa:** Gorazd Prinčič • **Ostale ilustracije:** Katja Pahor • **Lektura:** Mitja Jančar, Luka G. Lisjak, Aljoša Kravanja, Erna Strniša • **Naklada:** 1.500 izvodov • **Leto izida in natisa:** december 2014 • **Tisk:** Grafis Trade • **Cena:** 0 EUR • **ISSN 2232-2582** • Revija je vpisana v razvid medijev Ministrstva za kulturo pod številko 1607 • **Komentarje na članke in odmeve na temo lahko pošljete na elektronski naslov uredništva: urednistvo@razpotja.si** • Brezplačno naročanje na revijo: www.razpotja.si/naroci-se • Če želite oglaševati v reviji Razpotja, pišite na elektronski naslov uredništva. • Izid revije je finančno podprla **Mestna občina Nova Gorica**. • Revija Razpotja ne more izhajati brez vaše pomoči. **Zahvaljujemo se vsem, ki ste z donacijo omogočili izid te številke.** • Svojo podporo lahko izkažete tudi z donacijo na transakcijski račun Društva humanistov Goriške, odprt pri NKBM: **SI56 0475 0000 1549 723** lahko pa del dohodnine namenite Društvu humanistov Goriške.

Izdajatelj Razpotij je Društvo humanistov Goriške, ki že od leta 2005 deluje na področju organizacije javnih predavanj, debat in okroglih miz ter drugih kulturnih dogodkov.

Spolnost in trajnost

Marc Barnes

Seksualna revolucija je vzbudila veliko pričakovanje, da bo odprava norm, tabujev, vrlin, pregreh in obledelih tradicij vodila v porast, v okrepitev spolne izkušnje, da nam bo razrahljala vajeti in nas odprla za to, kar je bilo do tedaj predmet ograjevanja, strogosti in nadzora. Ta mit o seksualni revoluciji je bil skupen tako njenim podpornikom kot nasprotnikom. Tisti, ki so podpirali njene trende, so upali, da se bo se vrt spolnosti razrasel čez ograde svojih skromnih gredic ter uvedel dobo vznemirljivih možnosti. Njeni nasprotniki pa so se bali, da se bo ta vrt razdivjal, postal neurejen in zaraščen. Dva različna pristopa, vendar ista hipoteza: konec krščanske seksualne etike bi pomenil rast, osvobodeno nadzora.

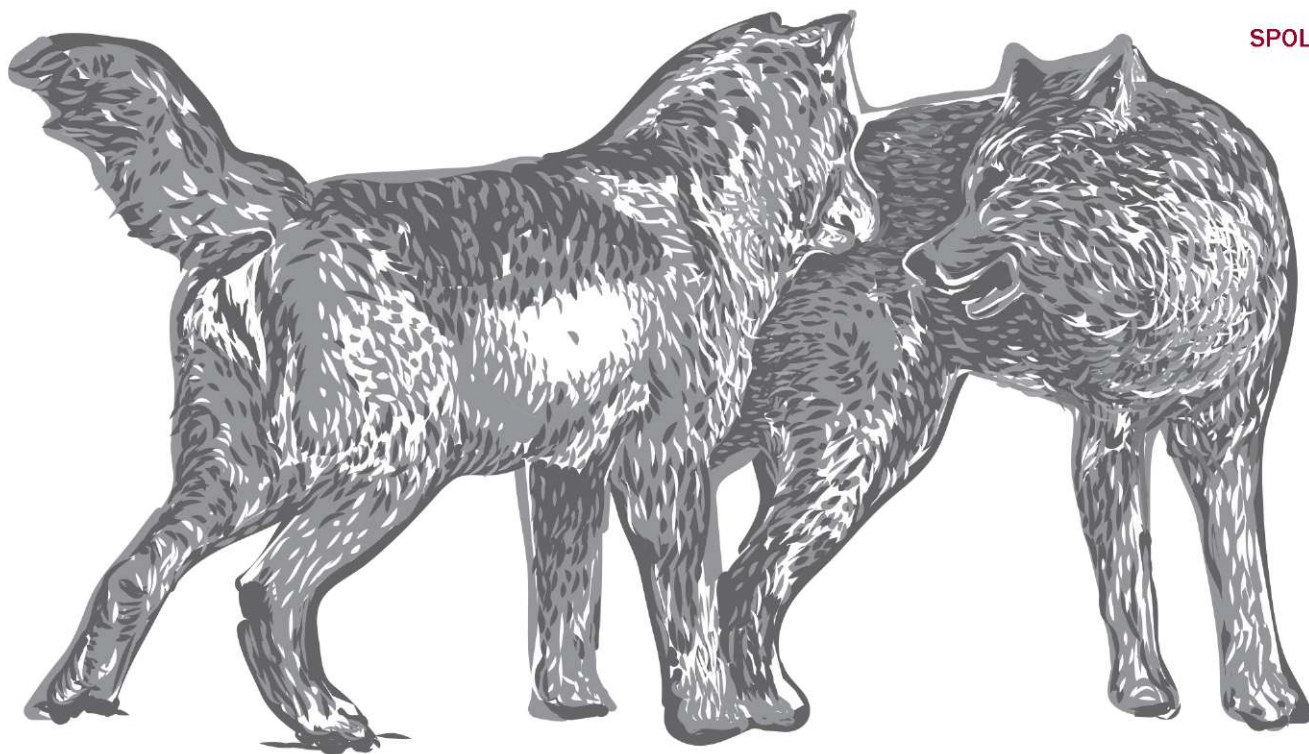
Ob pogledu nazaj težko skrijemo prizanesljiv nasmešek. Sedanjost je pokazala, da sta bila tako upanje kot strah neupravičena. Seksualna revolucija je v vseh pogledih zmagala, v naš odnos do spolnosti je uvedla novo sproščenost in udobje, normalizirala in razširila je kontracepcijo, splav, ločitev, pornografijo in vse te nove spolne svoboščine, ki jih zna kalvinistični pridigar stresti iz rokava, kadar hoče moderni svet, ki uživa v njih, obsoditi na neizbežni pekel. Toda zmagoslavje te revolucije ni privedlo do nove utemeljitve svobode, temveč prej do skrajnega poudarka na nadzoru, do pikolovskega in tehnično podkrepjenega urejanja vrta seksualnosti – do obvladovanja in neizprosne gospodstva. Te trditve ni težko dokazati.

Za pornografijo so se ljudje po eni strani bali, da bo spremenila moške v posiljevalce in prešuštnike, v divje in neukročene zveri. Ne, so trdili njeni zagovorniki, pornografija prej ponuja normalen, zdravju koristen ventil. Moškim bo pomagala razviti njihovo seksualnost. V resnici ni iz njih naredila niti cvet zdravja niti podivjane zveri, temveč z dolgočasne, turone zasvojenice. Pornografija je postala kot redna doza mamila. Njeni stranski učinki pa niso ravno divji: študija za študijo je pokazala, da so prej erektilne motnje, in ne razbrzdano, da je prej nezmožnost spolnega odnosa zunaj varnosti in nadzora pornografije, in ne prešuštniška svoboda, da je prej zmanjša-

nje užitka, in ne njegovo sramotno povečanje resnični sad te razburljive, nove spolne izobrazbe. »Spletna pornografija ubija spolno pravilnost mladih moških,« je nedavno poudaril dr. Carlo Foresta, vodja italijanskega Združenja za andrologijo in spolno medicino. Atrofija, in ne divja ali kakšna druga rast, je resnični rezultat dobe pornografije.

Za kontracepcijo so pričakovali, da bo ženske osvobodila od zavez, oziroma, po mnenju njenih zagovornikov, od njihovega »suženjstva lastni biologiji«; toda ti osvoboditvi sta se lahko, ne glede na stopnjo njune dejanske izpolnitve, zgodili le za ceno nekega novega suženjstva – namreč suženjstva farmacevtskemu podjetju, ki je z vzponom kontracepcije postalo eden izmed neobhodnih partnerjev v reproduktivnem življenju para. Feministične avtorice, kot je Holly Grigg-Spall, so hitro ugotovile, da rutina ustavljanja menstruacije ne pomeni svobode od nadzora, temveč prej neko novo, strožjo obliko kontrole, ki vrh vsega še škoduje zdravju.

Ljudje so prestrašeni opozarjali, da bo s temi biološkimi, družbenimi in moralnimi spremembami pomen spolne identitete postal izrazito ohlapen. Isti obet so z veseljem pozdravili tisti, ki so v »spolnih vlogah« in heterogenem spolnem izražanju videli spono nadzorstva. A čeprav je res, da so togi pojmi »moškega«, »ženske« in »družine« postali tuji našemu modernemu razmišljanju, odprava teh struktur nikakor ni odprla dobe svobodne, »osebno definirane« seksualnosti, temveč je razpela nad nami tako kompleksen in togo opredeljen sistem spolnih identitet, da ga v svojih najhujših sanjah ne bi mogel domisliti niti kakšen sholastični filozof. V duhu najboljših sistematizatorjev sodobna teorija spolov in njeni popularnopsihološki zagovorniki razvijajo delitve, poddelitve in podpoddelitve »seksualnih identitet«, ki nas presenečajo s prefinjenimi razlikami med panseksualnim in omniseksualnim, aseksualnim in neseksualnim, med čustvenimi, psihičnimi in družbenimi dejavniki erotične ljubezni. Človeška izkušnja je postala tako znanstvena, da se lahko po mesecu poglobljenega in racionalnega premisleka – in seveda s pomočjo raznih tabel iz interneta – posameznik lahko okliče za »biromantičnega, cisseksualnega homoseksualca«, nato pa začne z izdelavo lastne zastave. Bistvo te pristne, živahne in osebno sprejete seksualnosti nikakor

ni svoboda, ampak sprejetost v sistem. Leta 2009 so se tako pojavili pozivi, da bi aseksualnost vključili v uradno kratico možnih seksualnosti: LGBTQ je postala LGBTQA, ki se je spremenila v LGBTQQIAAP, ki se je podaljšala v LGBTTIQQ2SA. Upi v razrahljanje vajeti so se še enkrat iztekli v novo obliko togosti.

Upanje in razočaranje

Kar se je torej začelo s pričakovanjem svobode, še več, s pričakovanjem nove samozavesti in udobja v lastnem telesu, se je končalo z nadzorovanjem. Isti vzorec bi lahko pokazali tudi na primerih plastične kirurgije, splava, umetne oploditve ali zakonske razveze, ki se izteče v pravno nadzorstvo nad našimi otroki, imetjem, prihodki, časom in celo lokacijo. Povprečnega spolnega življenja ne zaznamuje divja in polno izkušena svoboda (čeprav morda obstajajo srečneži, ki dejansko poosebljajo življenje, prikazano v resničnostnem šovu *Jersey Shore*), temveč togo nadzorstvo, panični strah pred različnimi »napakami«, odvisnost od strokovnjakov pri določanju naše identitete, izgleda, plodnosti, v primeru pornografije pa celo pri našem vznemirjenju. V tem položaju nismo zares srečni. Celo ljudje s trdnim zaupanjem v omenjene tehnologije in prakse bodo priznali, da so, kot je leta 2009 pokazala Betsy Stevenson v študiji *The Paradox of Declining Female Happiness*, ameriške ženske manj zadovoljne z življenjem danes, ob zmagoslavju seksualne revolucije, kot so bile na njenem začetku, da je spolnost bolj stresna ter da je v večini primerov obljuba užitka in udobja ostaja neizpolnjena. Rešitev, ki jo ponujajo zagovorniki revolucije, je preprosto večja

in bolj prosvetljena raba istih tehnologij. Nobenega dvoma ni, da bomo šli prav po tej poti. Toda kljub temu obstaja alternativa, ne toliko za »svet« ali za »kulturo« kot za posamezno osebo, ki bo v tej alternativni našla smisel. Če nismo srečni z našo spolno eksistenco, če obstaja neskladje med tem, kar nam obljublja – ljubeznijo, radostjo, zadovoljstvom, užitkom – in tem, kar nam dejansko daje, potem bodimo dovolj drzni in otročji ter se vprašajmo: »Ali delamo to stvar na pravi način?«

Spolnost in zemlja

Za odgovor na to vprašanje je dovolj, da se usmerimo k premisleku o kmetijstvu, ki bo v veliki meri osnovan na dveh čudovitih esejih Wendella Berryja, *Feminism, the Body, and the Machine* in *The Body and the Earth*.

Tako spolnost kot zemlja imata svoje lastno življenje. Zemlja se kmetu predstavlja z življenjem izven njegovega nadzora. Ima svojo lastno prst, vreme, obliko in kraj, svoje živalsko življenje in žuželke, skalnate zaplate, geografsko svojskost – previse, gričevje, močvirje in drugo. Tudi spolnost se nam predstavlja z lastnim življenjem. Ima krogotoke želje, plodnosti in menstruacije, ki jih nismo vzpostavili mi. Ima lastne gone, ki za svoje delovanje ne potrebujejo vedno našega pristanka. Ima lastno geografijo, določa našo obliko, denimo prsi, brado, boke, spolovilo in spolne značilnosti – je naša in hkrati ni naša. Vsa zadržega pubertete, tako smešna odraslim, ki so pozabili na njene nerodnosti, je pravzaprav boleče spoznanje dejstva, da je nekje v meni življenje, ki »se dogaja brez mene« – in mi pri tem še

Kaj je pravzaprav rezultat te netrajnostne rabe, ki zanika drugost rabljenega? Uničenje tistega temelja, na katerem smo sploh lahko dosegli užitek. Naša spolnost ne more vzdržati, če jo podvržemo popolnemu nadzoru, tako kot tudi zemlja ne more vzdržati enega samega, intenzivno gojenega pridelka.

daje mozolje. To »dogajanje brez mene«, to »samostojno življenje« bomo imenovali »drugost« spolnosti oziroma zemlje. Drugost seksualnosti je že lep čas vir sumničenja. Veliki verski rigorozneži in povprečni liberalni feministi se na tej točki strinjajo. Oboji vidijo v tej »drugosti« spolnosti nekaj, kar se vtika v osebnost. Zagovorniki strogosti menijo, da se življenje seksualnosti vtika v življenje duha, da je seksualnost ločena zahteva grešnega mesa ali zadrega v naši notranjosti, ki jo moramo zatreti. Podporniki kontracepcije pa vidijo v krogotokih spolnosti in v plodnosti nekaj, kar se vtika v življenje dela in osebne izpolnitve, neko ločeno zahtevo »biologije«, neugodno okoliščino, ki jo je pač treba odpraviti. Prvi zagovarjajo odrekanje, trpinčenje in molitev, drugi – etinilestradiol. Oboje spreleti srh spričo navideznega paradoksa, da je v nas nekaj, kar se dogaja brez nas in brez našega dovoljenja, neko življenje, ki pripada nam, a vendarle – strašna misel! – tudi mi pripadamo njemu. V tem je tudi razlog, zakaj je seksualna revolucija osebo naposled privezala k še več nadzorniškimi oblastem, namesto da bi jo osvobodila od njih. Raba nadzora je naša edina metoda, s katero lahko temu, kar ima lastno življenje, slečemo vso njegovo drugost.

To je še posebej jasno na primeru države. Totalitarna država nadzoruje svoje podanike in jim sleče življenje, ki se dogaja ločeno od nje, kar doseže s pomočjo različnih tehnik oblasti: skrivne policije, vohunov, propagande in podobnega. Njen glavni cilj je istovetnost državljana in države. Moderna spolna eksistenca, prestrašena pred življenjem zunaj svojega nadzora, prav tako uporablja tehnike oblasti: kontracepcijo, splav ali kirurške posege, s katerimi hoče seksualnosti sleči vso drugost in jo absolutno podvreči našim željam. Nadzorovanje spolnosti logično teži k temu absolutu. Transhumanisti sanjarijo o »koncu seksa« in »neizogibnem vzponu umetne maternice« (če omenim dva nedavna naslova), dobronamerni starši prepuščajo otrokom izbiro spola, zagovorniki kontracepcije pa se veselijo popolnega nadzora nad plodnostjo, ki bo s pomočjo vsadkov in materničnih vložkov ženskam omogočil, da bodo plodne samo na podlagi dokončne odločitve – vse, kar se predstavlja kot nekaj danega, kot možen vir presenečenja, se z oblastnimi

tehnikami preoblikuje tako, da prične nastopati kot rezultat hotene odločitve.

Netrajnostna raba kot nespoštovanje drugosti

Toda bilo bi absurdno, če bi se kmet odločil za isti pristop in dejal: »Ta zemlja mi pripada, a ima še vedno lastno življenje. To življenje bom zatrl in se s tem uveljavil kot edini gospodar zemlje. Ne bom več suženj njeni ekologiji.« Očitno je namreč, da je drugost zemlje natanko tisti dejavnik, zaradi katerega kmet sploh lahko kmetuje. Kmet zaseje seme v prst, ki je ni ustvaril, in to stori pod Soncem, ki ne sije po njegovem ukazu – kmet uporabi to, kar je dano, in uporabi ga lahko samo zato, ker je dano kot nekaj, kar se »že dogaja«. Njegovo delo je sodelovanje z zemljo, in ne golo gospostvo nad njo. Še celo najbolj izrazito tehnološke prakse se v svojem temelju zanašajo na procese onstran kmetovega nadzora. Setev brez kolobarjenja ali pluzenje brez ozira na geografske posebnosti ponižata svojevrstno življenje narave, njene krogotoke, ritme in svojskosti na enobarvno voljo človeka. To sta idiotski dejavnosti, ki se končata s peščenimi viharji, kajti šele svojevrstno življenje zemlje nam sploh omogoči njeno rabo. Netrajnostna raba ne upošteva drugosti tega, kar je rabljeno. Ta fenomen vedno izhaja iz skrajnega nadzora, s katerim zanikamo življenje, ki se dogaja ločeno od naše moči in želje, in nazadnje uničimo drugost, ki je sploh omogočila našo rabo.

Tudi netrajnostna raba seksualnosti uniči temelje, na katerih uživamo spolnost. V spolnem vzburjenju uživamo prav zaradi njegove drugosti, prav zaradi dejstva, da se naše telo odziva na ljubljenega in za to ne prosi dovoljenja. V tem je pustolovščina, presenečenje in nevarnost erotičnega občutka – ne moremo ga niti izsiliti niti priklicati z golo močjo izbire, temveč pride od drugega kot blagoslov in darilo. Lagodnost pornografije in samozadovoljevanja hoče iz erotičnega občutka in spolnega užitka narediti rezultat naše hotene odločitve in izbire. Vedno ju izberemo, storimo nad samim seboj, doziramo na kontroliranem času in prostoru, s popolno oblastjo nad njeno razpoložljivostjo: v popolnem nasprotju z naravo spolnosti, ki je usmerjena v drugost, torej tudi v nasprotju s spontanostjo in

drugostjo erotičnega občutka. Z vzponom internetne pornografije je ta »kontrola« le še poudarjena: sedimo pred neskončno vrsto možnih dražljajev, povsem razpoložljivih naši izbiri. Resnična oseba ne more tekrovati s pornografijo: ne zato, ker bi ji manjkala ta ali ona vznemirljiva poteza, temveč ker je resnična ženska neki *drugi* in torej presega našo vse večjo željo po nadzoru.

Toda kaj je pravzaprav rezultat te netrajnostne rabe, ki zanika drugost rabljenega? Uničenje tistega temelja, na katerem smo sploh lahko dosegli užitek. Naša spolnost ne more vzdržati, če jo podvržemo popolnemu nadzoru, tako kot tudi zemlja ne more vzdržati enega samega, intenzivno gojenega pridelka. Pornografija postane dolgočasna, užitek se zmanjša in zmožnost spolne dejavnosti usahne, saj smo uničili prav tista sredstva, zaradi katerih smo sprva sploh uživali v pornografiji – naša erotična občutja in njihov buren odziv na nekaj drugega od nas samih.

Trajnostna raba kot sodelovanje

Trajnostna raba spoštuje drugost, ki ni nič drugega kot možnost rabe. Kmet si lahko še tako močno želi gojiti en sam pridelek, a vendarle ve, da bi s tem škodoval zemlji in uničil samo možnost prihodnjega kmetovanja; torej seje v harmoniji z življenjem, ki se dogaja brez njega, in se odloča za kolobarjenje. V zemlji ne vidi golega podaljška lastne volje, temveč prej utelešenje nekega svojskega življenja. Na podoben način tudi trajnostna spolna eksistenca spoštuje drugost seksualnosti, njeno edinstveno življenje. Ni namreč res, da je nadzor edini način soočanja z življenjem, ki se dogaja brez nas. Nadzor ali kontrola (iz contra, »proti«) nasprotuje drugosti tega, kar je rabljeno – toda lahko tudi sodelujemo, živimo v harmoniji z njo. To ne pomeni, da podležemo življenju seksualnosti. Če sledimo vsakemu gonu, če živimo povsem določeni s spolno eksistenco, ki se dogaja v nas, zgolj na nek drugačen način uničimo drugost spolnosti. S togim nadzorom drugost spolnosti uničimo tako, da jo naredimo za sinonim naše želje. Če pa v celoti »podležemo« seksualnemu življenju, uničimo drugost spolnosti tako, da iz samih sebe napravimo sinonim naše seksualnosti. V obeh primerih je raznovrstnost reducirana na istovetnost, možnost harmonije uniči prepričanje, da v resnici igra ena sama nota. Potrebujemo torej trajnostni odnos do svoje spolnosti, odnos, ki bi njeno drugost spoštoval, ne da bi ji hkrati podlegel, odnos, ki bi deloval v harmoniji z njenim svojskim življenjem in vzpostavil vzajemno razmerje, v katerem bi jaz oblikoval svojo

spolnost, ona pa bi oblikovala mene, tako kot kmet skrbi za zemljo, zemlja pa kmetu narekuje izbiro metode. Če se nam telo predstavlja kot težava, se ne smemo odzvati z oblastjo, z izbrisanjem te težave, temveč moramo s telesom sodelovati v skladu z njegovimi težavami: na ta način bomo vdruževali, in ne uničevali.

Spolnost in ekosistem

Tu lahko opozorimo še na nekaj. Obstaja tesna povezava med dejstvom, da nam je nekaj tuje, in dejstvom, da je ta stvar vpeta v *ekosistem*. Ekosistem je zapleteno omrežje organizma v njegovem razmerju do svojega okolja. Neko stvar v širšem smislu obravnavamo kot vpeta v ekosistem takrat, ko upoštevamo množico razmerij, ki jih ta stvar zaobsega. Toda če obravnavamo stvar kot središče mreže razmerij, poznanih ali nepoznanih, hkrati tudi pripoznamo drugost te stvari. Kako jasno je to pri srečevanju z drugimi ljudmi! Kdaj se prijatelj pokaže v vsej »svojskosti«, če ne takrat, ko premišljamo o množici njegovih razmerij: da je denimo odraščal pod očesom zahtevnega očeta, da mu je njegova babica pomenila vse, da je težko vzpostavil odnos do svoje sestre, da žaluje za umrlim bratom? Šele tedaj, ko vidimo v osebi del ekosistema, ki presega našo moč in vedenje, ko vidimo v njej središče zgodovine in pripovedi, sestavljene iz razmerij, ki ne bodo nikdar naša, zagledamo v njej nekoga nam »drugega«.

Isto velja za zemljo. Delo ekologije izpostavlja mrežo razmerij, v katero so vpete vse stvari, še zlasti tistih razmerij, ki presega našo moč in posebne cilje. Ribe niso zgolj naša hrana – so hrana medveda in orla, so filter vode, prehranjujejo se tudi same, nekemu plemenu priskrbijo religiozni obred, spet drugemu pa hrano za čez zimo. Spoštovati stvar v skladu z množico razmerij, tako poznanih kot nepoznanih, pomeni spoštovati stvar kot nekaj drugega, kot nekaj, kar ima lastno življenje, eksistenca, ki s svojimi učinki vpliva na resničnost povsem neodvisno od naših načrtov. Sleherni trajnostni pristop je torej ekološki, sleherna netrajnostna raba pa je nespoštovanje stvari kot biti-v-razmerju.

Če se na svojo seksualnost nanašamo na nadzorstveni način, delujemo protiekološko, kajti zanikanje drugosti stvari je obenem tudi zanikanje, da ta stvar obstaja kot vpeta v razmerja, ki presega našo posebne rabe. Da zaviranje plodnosti vodi v zaviranje spolnega gona in želje, zlasti pri ženskah, bi nas ne smelo nič bolj presenetiti kot dejstvo, da pretirano ribarjenje v reki vpliva na druge živali v tem ekosistemu – v obeh primerih zanikamo celotno življenje neke stvari. Pretreseni smo, ko

izvemo, da kondomi ošibijo učinek navezanosti, ki se ustvari s spolnim odnosom, toda pretreseni smo le zato, ker zanikamo, da je seksualnost v enaki meri vpeta v razmerja medčloveške navezanosti v kot je povezana s človeškim užitek in razmnoževanjem. Upiramo se študijam, ki kontracepcijske tablete povezujejo z rakom na dojki in krvnimi strdki, vendar le zato, ker spolnosti ne obravnavamo ekološko, kot nekaj bistveno povezanega s tako tujimi zadevami, kot je na primer dojenje ali kardiovaskularni sistem, temveč jo obravnavamo le z ozirom na cilje, ki jih želimo in lahko nadzorujemo – namreč plodnost. Da oralna kontracepcijska sredstva dokazano vplivajo na privlačnost, ki jo ženska čuti do moških; da ženske v razmerjih »poročajo o znatnem zmanjšanju tekmovanja med spoloma,« ko uporabljajo hormonsko kontracepcijo; ali da so ženske, ki so uporabljale tabletko, po študiji iz leta 2011 »uživale nižjo stopnjo spolnega zadovoljstva in privlačnosti do partnerja, med razmerjem izkušale vse več spolnega nezadovoljstva in pogosteje same predlagale razvezo, če je prišlo do nje« (navajam po študiji *Relationship satisfaction and outcome in women who meet their partner while using oral contraception*) – vse te nenavadne in osupljive povezave ne bi smele presenetiti stališča, ki hoče doseči trajnost in spoštovanje drugosti ter ekološke narave naše seksualnosti, ravno na podlagi njene vpetosti v razmerja, ki se »dogajajo brez nas«.

Tega protiekološkega pojava nočem omejiti na našo rabo kontracepcije, ga je pa lažje izpostaviti, saj se je v zadnjih letih namnožilo študij na to temo. Prisoten je tudi v pornografiji, ki našo spolno eksistenco postopoma reducira na nabiranje udob in užitkov spolnega gona; toda ker se v resnici naš spolni gon ne nanaša le na fizični užitek, temveč tudi na medosebno navezanost, končamo v odvisnosti od pikslov. Prisoten je v

razvezi: njena ekološka razmerja z ekonomijo, kulturo, otroško psihologijo imajo dolgoročne posledice. Prisoten je v splavu, kulturi bežnih spolnih razmerij in tehnologiji umetnega oplodjevanja. Ali moramo biti užaljeni, ker nas seksualnost presega s svojimi razmerji, tako znanimi kot nepoznanimi? Nič bolj kot bi moral biti užaljen kmet, ker je zemlja vpeta v mrežo razmerij, ki jih mora v skladu z lastno nalogo spoznati in vzdrževati, ne le zavoljo zemlje, temveč tudi v svoje dobro in za svoj uspeh pri kmetovanju.

Svobodi naproti

Navsezadnje je naša seksualnost lastna nam samim. Živeti v harmoniji s tem, kar je v spolnosti *danega*, v nasprotju z rabo seksualnosti za smotre, ki omejujejo, nadzorujejo in zanikajo njeno celotno življenje, pomeni preprosto živeti bolj celovito, integrirano eksistenco. Projekt trajnosti je težaven, in sicer prav zato, ker zahteva poglobljeno razumevanje stvari, ki jih uporabljamo, ker zahteva skrbno in spoštljivo držo do njihovega svojkega življenja in pripravljenost, da zanikamo sebe in svoje neposredne želje ter damo prednost višjemu dobremu – popolni integraciji naše spolnosti z našo osebnostjo.

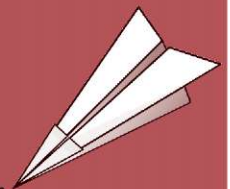
Toda radost zraste ravno iz teh težav, kajti tako kot harmonija in vzajmeni odnos ukineta potrebo po nadzoru, togosti in gospodstvu v državi, družini in na kmetiji, tako tudi harmonija osebe z njeno spolno eksistenco odpre novo, osebnostno svobodo. ●

Marc Barnes je ameriški filozof in esejist, študent na Franciscan University v Steubenvilleu, avtor bloga badcatholic.co

prevod: Aljoša Kravanja

NAJ NASLEDNJA RAZPOTJA PRILETIJO V VAŠ NABIRALNIK ...

Postanite naš naročnik in revijo boste brezplačno prejeli na dom.

Na spletni strani www.razpotja.si/naroci-se vnesite svoje podatke v elektronsko naročilnico. Za vse ostalo poskrbimo mi.

»Delal sem, plačal sem davke.«

Prozaično življenje danskega gejevskega prostituta

Michael Hobbes

Henrik je bil zadolžen. Njegov dolg ni bil strašen, uničujoč ali neizbežen, tak, zaradi katerega ignoriraš pošto ali klice z neznanih števil. Bil je neprijeten dolg. Junija se je odpravil na pettedenski izlet v New York, kjer je zapravljal kot kakšen 33-letni gej, ki si že dve leti ni kupil novih oblačil – kar je tudi bil. Svoj dom v Kopenhagenu je zapustil z enim kovčkom in se vrnil z dvema. »Dodaten kovček sem potreboval samo za čevlje,« je pripovedoval prijateljem. Mesec dni pred izletom je preuredil kuhinjo. Ta odločitev je bila enako razumna kot kovček, poln čevljev. Kakorkoli ... Končno je lahko vsaj spodobno kuhal.

Šest tednov po prihodu iz New Yorka si je ogledal svoje preglednice. Ima preglednico za vaje z glasbeno skupino, preglednico za samostojne klavirske nastope, preglednico za internetne zmenke, preglednico za osebno fotografsko zbirko. Naštel sem samo tiste, za katere mi je povedal sam.

Vsako preglednico zapolni tako s kvantitativnimi *kaj* in *kje* kot tudi z ekspozicijskimi *zakaj* in *kako*. Tako ti lahko pove ne le datuma in lokacije poroke, na kateri je igral leta 2004, temveč tudi, da je zaigral *The Greatest Love of All*, zaslužil 1.500 kron (202 evrov) in je nazaj domov kolesaril v dežju.

V noči, ko se je začela njegova tranzicija od IT-administratorja do *freelance* prostituta, je Henrik odprl Excelovo preglednico, poimenovano »osebne finance«. Za preureditev kuhinje je najel posojilo v višini 50.000 kron (6.700 evrov), v New Yorku pa je prekoračil stanje na kreditnih karticah. Kredite je sicer odplačeval, a ne dovolj hitro. Še vedno je imel 40.000 kron (5.400 evrov) dolga.

Običajno to ne bi bilo nič takega. Henrik je v preteklosti že preživel težke čase z varčevalnimi ukrepi, ki si jih je zadal sam: dodatni nastopi na porokah, odpoved alkoholu, preživljanje vikendov v pižami ob gledanju filmov. Vendar pa je vedel, da se mu tokrat ne bo uspelo vrniti v solventno stanje. Čez šest mesecev naj bi namreč postal oče.

Nastopi odgovornost

Z bivšo ženo sta se dve leti trudila spočeti otroka. Ločitev je bila prijateljska, kolikor je to človeško mogoče. Dobesedno. Še vedno sta enkrat ali dvakrat na mesec prespala drug pri drugem. Ločila sta se pri petindvajsetih, zdaj, osem let kasneje, je bila ona lezbijka v zvezi, on pa samski gej.

»Kako: a sta se nekega dne kar spogledala, rekla 'imejva otroka' in si segla v roko?« sem ga vprašal, ko mi je povedal, da pričakujeta.

»Tako nekako,« je odgovoril.

Henrik ni hotel biti zadolžen, ko se bo otrok rodil. »Mislim sem si, da imam šest mesecev, da se spravim na zeleno vejo,« pravi. Na prostitucijo je pomislil šele, ko je pretehtal ostale možnosti. Dela v gostinstvu ali nočnih klubih niso le slabo plačana, ampak zahtevajo redne izmene, česar mu dnevna služba ne bi dopuščala. Preučil je tudi *freelance* dela – prevajanje, lektori-ranje, razne glasbene transkripcije in ostale zadeve, ki jih sam ne razumem najbolje – vendar te dobiš prek vez in mreženja, za kar pa ni imel časa.

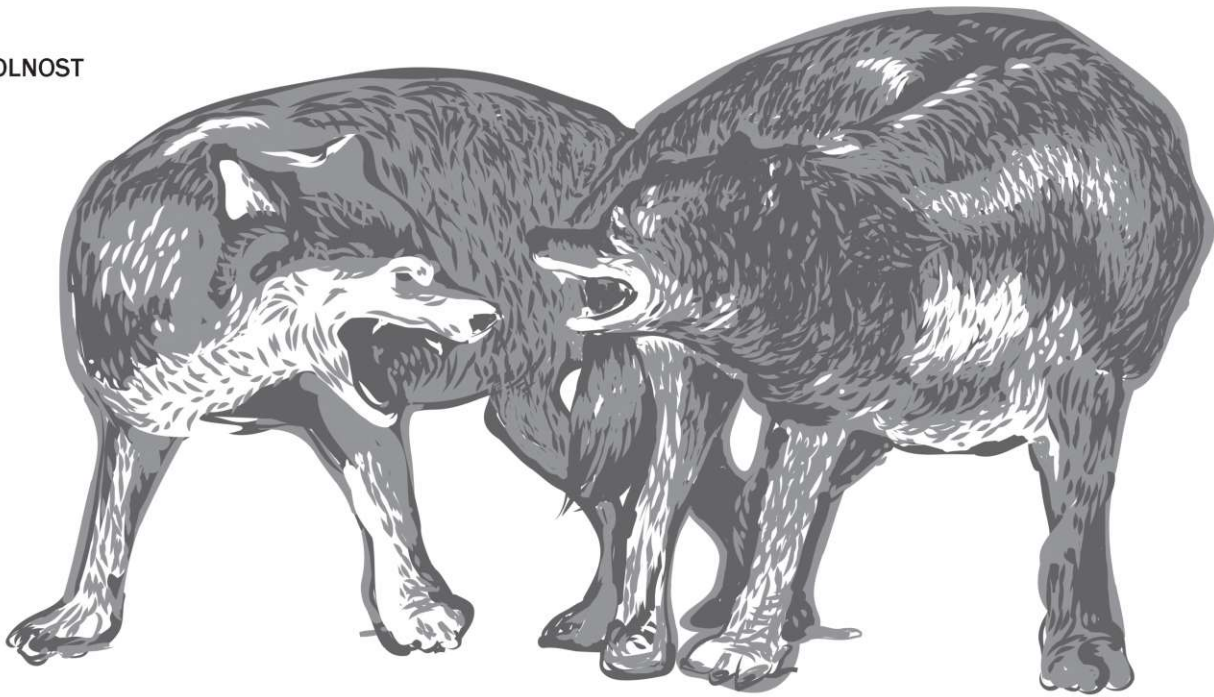
»Potreboval sem delo za polovični delovni čas, ki je dobro plačano, zahteva malo priprav in nobenih delovnih izkušenj,« pravi. »Kaj drugega še preostane?«

V naslednjih šestih mesecih je Henrik s spolnimi odnosi z moškimi za denar zaslužil skoraj 3.500 evrov. Vse to je prijavil davčnim organom, ob tem pa je celo odštél stroške nakupa SIM kartice in zaupnih oglasov. Skupno je imel 32 strank. Med obveznostmi v vrtcu in termini za cepljenje nekatere izmed njih še vedno »srečuje, jih pofuka in jim zaračuna«.

Henrik ne bi bil Henrik, če ne bi vsake transakcije zabeležil v Excelovo preglednico. Tudi takrat, ko se je začel prvič resno ukvarjati z zamisljivo o prostituciji, se je usedel in spisal seznam opravil. Sledi to, kar je napisal in kar je opravil.

Prvič: pokličite davčne organe

Prvo opravilo na Henrikovem seznamu je bilo, da se prepriča, da ne krši zakona. Danska ima zapleten odnos do davkov. Po podatkih OECD je četrta najbolj obdavčena država na svetu.

Najvišja davčna stopnja, po kateri so obdavčeni vsi dohodki, ki presegajo 389.900 kron, je 56,1-odstotna. Beseda za davke (*skat*) pomeni tudi »draga«. Kot v: »Draga, socialist sem«.

Na Danskem lahko pokličete davčno upravo, jim razložite svoj problem in na mestu vam bodo ponudili nasvet za rešitev vaše težave. Misel na to, da bi zasebnemu podjetju plačevali za urejanje davkov, je Dancem enako tuja kot je nam, Američanom, tuja misel, da bi študente plačevali za to, da lahko obiskujejo univerzo.

V skladu s svojo narodnostjo je torej Henrik poklical Skat, jim povedal, da bo z učnimi urami klavirja prišel do dodatnega zaslužka, in se pozanimal, kako naj se loti papirologije, da bo sledil črki zakona. Ne skrbite, mu je odvrnil Skat, poskrbite le, da boste beležili vse vaše dohodke in odhodke. Ob koncu leta nam sporočite obe številki, mi pa vam bomo poslali izračun vaših davčnih obveznosti.

»Samo to?« sem se začudil, ko mi je povedal. »Rekli so ti, naj beležiš vse podatke? To je tako, kot bi psu rekel, da je po zakonu dolžan tekati za teniško žogico.«

»Tako je. A lahko verjameš?!« je rekel Henrik.

Henriku se v telefonskem pogovoru z davkarji ne bi bilo treba sprenevedati. Na Danskem je prostitucija legalna. Dolžan si le sporočiti svoj dohodek, ki ne sme presegati 50.000 kron letno, prodajaš pa lahko le svoje telo (prodajanje teles drugih oseb uradno velja za zvodništvo, in je nezakonito). Za državne organe je enako, kot če bi prodajal kolačke.

Drugič: odpri nov bančni račun in kupi mobilni telefon

»Moram poudariti, da to zame ni bila velika sprememba,« pravi Henrik. »Edina večja razlika med prostitucijo in tem, kar sem

že počel, je bila logistika.«

Henrik pretirava le delno. Preden je postal prostitut, se je leta dobival na napol anonimnih zmenkih. Odprl je profil na vseh glavnih in nekaterih bolj obskurnih *promiscu-net* aplikacijah in spletnih straneh. Grindr, Gaydar, GayRomeo, Adam4Adam, ManHunt: Henrik je razpolagal s šopkom spletnih osebnosti in marketinških pristopov, prikrojenih vsaki izmed aplikacij. »Zelo dolgo nisem imel spolnih odnosov – začel sem, ko sem imel 26 ali 27 let,« pravi Henrik. »A od takrat me je zaneslo v nekakšno zapoznelo najstniško fazo, v kateri sem moral nadoknaditi za ves seks, ki sem ga zamudil.«

Ko je bil star okoli 30, je Henrik ugotovil, da je eden izmed najbolj učinkovitih načinov, kako si nekajkrat mesečno priskrbeti zmenek, načrtno iskanje moških, ki pridejo v Kopenhagen na službeno pot za dan ali dva.

»Prvič, gre za neizkoriščen trg,« pravi. »Vsi Danci se grebejo za istih 200 samskih gejev. Drugič: s potniki je manj zapleteno. Seks je iskren. Oba vesta, da ne vodi nikamor. Poleg tega pa si naslednji dan deležen še hotelskega zajtrka.«

Henrika sem spoznal leta 2008, ko je enkrat do dvakrat na mesec praktical hotelski seks za eno noč, in vedno znova me je presenetil, kako je o teh izkušnjah pripovedoval kot o miniaturnih prijateljstvih, in ne kot anonimnih transakcijah. S temi moškimi se nikoli ni kar zapodil v posteljo. Vztrajal je pri pomenku pred seksom in ljubkovanju po njem – »kar je pravzaprav to, kar si ti tipi resnično želijo« – in se čudil nad stvarmi, ki so mu jih pripovedovali.

»Res so mi dali zelo dober občutek,« o njih pravi danes. »Užival sem v tistem instantnem mehurčku intimne s temi tipi. Občutek je bil vsakič edinstven. No, imel sem se lepo in rad si mi

slim, da je bilo lepo tudi njim.« Ta srečanja so bila praktično le račun stran od prostitucije in glavni razlog za to, da je Henrik ne le vedel, da bi lahko delal kot prostitut, ampak tudi, da bi bil v tem dober. Vseeno je moral poskrbeti, da se njegov novi hobi ne bo prekrival s starim. Odprl je nov bančni račun in si priskrbel novo telefonsko številko, ki jo je delil le s potencialnimi strankami.

Prav tako ni želel, da bi stranke izvedele njegovo pravo ime. Ko obiskuješ hotelske sobe, je to preprosto, v blokih na Danskem pa je na vhodnih vratih stanovanja vedno napisano ime stanovanca. Obiskovalci ne pozvonijo na številko tvojega stanovanja, ampak pritisnejo na gumb, na katerem je črno na belem napisano tvoje ime.

»To bi lahko bil problem,« pravi Henrik. »Domislil sem se sistema, po katerem sem svoje ime na vratih prelepil z rdečim trakom. Strankam sem razložil, da sem se ravnokar vselil in še nisem utegnil poskrbeti za ploščico z imenom. V mojem stanovanju je tak nered, da niso nikoli podvomili v zgodbo.« Nato je, seveda, ustvaril novo pregladnico.

Tretjič: objavi oglas

Gejevski prostitut uradno postaneš šele takrat, ko to jasno in glasno sporočiš svetu. Vodilna stran za gejevske zmenke na Danskem, boyfriend.dk, ne dovoljuje objave oglasov za plačane spremljevalce. GayRomeo, najbolj priljubljena stran drugod po Evropi, jih dovoljuje, vendar je na Danskem ne uporablja skoraj nihče.

Henrik se je spomnil magistrske naloge na temo gejevske prostitucije na Danskem, ki je pred leti krožila po dobrodelni ustanovi za okužene z aidsom, pri kateri je delal kot prostovoljec. Povlekel jo je iz najbolj skritega kotička svojega trdega diska in jo prebral od začetka do konca. Pod vso metodologijo je bilo zakopano ime spletne strani, preko katere je raziskovalka prišla do kontaktov: Homospot.dk.

»To je absolutno najbolj bedna stran na svetu,« pravi. »A iz neznanega razloga je tudi edino mesto, kjer je v Kopenhagnu mogoče prodajati gejevski seks.«

Homospot.dk je obupna celo po standardih, ki veljajo za spletne strani, namenjene gejevskim zmenkom. Nima zasebnih profilov ali možnosti neposredne komunikacije med uporabniki. Vsakršno interakcijo med uporabniki vrže v skupinsko klepetalnico. Če je Match.com Boeing 747, Grindr pa F-16, je Homospot.dk nekaj takega, kot bi si nalepil peruti na roke in poskušal vzleteti.

»Najhujša stvar celotnega eksperimenta niso bili osamljeni starejši moški ali posamezniki, ki niso odgovorili na moje zvonjenje po tem, ko sem v dežju prikolesaril do njihovega stanovanja,« pravi Henrik. »Najhujša je bila tista prekleta klepetalnica. Prikaže do 25 vrstic besedila, ki nato za vedno izgine. Sedeti moraš ob njem in paziti nanj kot na hišnega ljubljence.«

Henrik je angažiral prijatelja, da ga fotografira v različnih stopenjah golote in nabreklosti (»Na vsaki fotografiji je bila velika prazna soba v ozadju. Nihče ne bo najel prostitut, ki izgleda, kot da to mora početi.«), in si izbral uporabniško ime, ki je bilo poštena slika tega, kar je: SellingCopenhagen33.

»Nisem se hotel pretvarjati, da sem nekakšen 18-letni telovadec ali da imam takega kot Empire State Building,« pravi. »Hotel sem, da bi bila pričakovanja stranke, preden se srečava, nižja, ne višja.«

Četrtrič: določi ceno

S preučevanjem profilov kupcev in prodajalcev na Homospotu je Henrik ugotovil, da obstajata dve vrsti gejevskih prostitutov: mladi in dragi (do 5.000 kron oz. 670 evrov na zmenek) ter stari in poceni (okoli 600 kron oz. 80 evrov na zmenek). Za kupce to pomeni, da imajo na izbiro hondo civic, bentleyja ali nič.

Po standardih danskih gejevskih prostitutov je bil Henrik solidna honda. Je čeden, vendar bolj kot na pregrešnega boga seksa spominja na prijaznega učitelja matematike. Je v formi (»postava plavalca« je izraz, s katerim so ga kasneje opisale nekatere izmed strank), vendar bolj kot na trdnega, domišljavega Toma Hardyja spominja na mehkega, zmedenega Hughja Granta.

»Ko sem se s tipi po spletu prvič pogovarjal o cenah, sem bil presenečen nad tem, koliko barantanja je prisotnega,« pravi. »Vsak bi se jebeno pogajal. Neznosno je. Nekateri so me spraševali, ali bi jim ponudil kupončke za popust na vsako deseto fafanje.«

Henrik se je odločil, da bo prvi stranki zaračunal 700 kron (94 evrov). V klepetalnici sta si izmenjala fotografije in se nato po telefonu zmenila glede cene in aktivnosti. Čez eno uro in dvajset minut je 49-letni moški iz Malmöja na Švedskem prispel v Henrikovo stanovanje. Imela sta spolni odnos, nato pa je Henrik izročil kup bankovcev po 100 kron, še svežih iz bankomata, in odšel.

»Bilo je povsem običajno,« pravi Henrik. »Seks s starejšim moškim. Mogoče sem se počutil nekoliko drugače le po seksu. Mislim, da sem ga hotel poljubiti, on pa je odvrnil: 'Poljubljanje

po seksu se mi ne zdi privlačno.' Hotel je samo čimprej oditi.« Na kakšen način je torej seks drugačen, če ne gre za odnos med ljubincema, partnerjema, prijateljema ali celo neznancema, temveč med stranko in trgovcem?

»Pravzaprav sem veliko razmišljal o tem, preden sem začel,« pravi Henrik. »Ne glede na to, koliko sem seksual naokoli, sem vedno ohranil nekakšno zasebno vodilo, da si pridržujem pravico do tega, da sem v postelji slab. To zna biti problematično, če ti ljudje za seks plačajo.«

Sklepal sem, da so se Henrikove stranke posluževale pristopa »stranka ima vedno prav«, po katerem ti pripada točno to, kar si si zamislil, v nasprotnem primeru pa se preprosto pritožiš. »Če kaj, je bilo ravno obratno,« pravi Henrik. »Oba nekako pozabita na denar v trenutku, ko začneta z ljubimkanjem. Pogosteje se zgodi, da stranke zadevo zamenjajo za resnično intimo, kot pa na primer z obiskom pri frizerju.«

Henrikova preglednica navaja, kaj je počel in koliko je zaslužil z vsako od svojih strank. V šestih mesecih freelance prostitucije je Henrik v povprečju zaračunal 624 kron oz. 83 evrov na zmenek, najvišje izplačilo je doseglo 1.066 kron (»Prespal sem pri njem v hotelu. Plačal mi je v evrih.«), najnižje pa 400 kron (»ta jebeni tip in njegovi jebeni kupončki«). Z nekaterimi je spal več kot enkrat, večinoma pa je šlo za enkratna srečanja. Skupno je zaslužil nekaj več kot 24.000 kron ali 3.220 evrov. Henrik je plačal le 6.300 kron (845 evrov) davka oz. 24,2 odstotka, ker mu je uspelo odšteti 11.000 kron (1.476 evrov) stroškov, vključno z nakupom novega Macbooka. Ko je bil na počitnicah na Hrvaškem, je imel spolni odnos s stranko. Ob vrnitvi se je pri davčnih organih pozanimal, ali lahko potovanje prišteje k stroškom. Let lahko, se je glasil odgovor, hotelske sobe ne. Henrika sem vprašal, zakaj je v njegovi preglednici navedena razdalja, ki jo je prekolesaril do vsake od strank. »Za vsak kilometer vožnje s kolesom ti povrnejo pol krone,« mi je odvrnil.

Petič: oblikuj politiko glede strank

Na svoj seznam opravil je Henrik napisal »Ali je kdo, s komer ne bi spal? Ali moram preveriti njihovo identiteto? Katere informacije moram predhodno dobiti od njih?«, na koncu pa še: »... Viagra?«

»Že takrat sem bil precej prepričan v to, da svet plačanega seksa ni poln čudakov,« pravi Henrik. »Zapolnjen je z debelimi starejšimi moškimi. Izkazalo se je, da to skoraj povsem drži.« Henrik je v svoje preglednice vnašal zapiske o vsaki izmed strank. Berejo se kot gejevski Xanadu, kakor si ga predstavlja

voditelj pogovorne oddaje z radijske postaje v Alabami: »V spalnici se na televiziji vrtijo porniči ... Prevezane oči, zahteval opolzke pripombe ... Obožuje bradavičke ... Čveka, medtem ko sedi na analnem čepu ... Nisem pričakoval dodatnega prosti-tuta ... Veliko prestar, impotenten ... Srečala sva se v parku ...« »No, ampak kakšni so bili?« ga sprašujem vsakič, ko ga srečam. »Iskreno? Edina stvar, ki jim je bila skupna, je, da niso bili privlačni,« mi odgovori Henrik. »Tip, s katerim se še vedno srečujem enkrat mesečno, ima več kot 100 kilogramov. Zaposlen je kot računovodja. Z njegovo dušo ni nič narobe, ampak nihče ne želi pofukati debeluha. Pri vsej stvari je najbolj zabavno to, da je seks fenomenalen. Tu je ta super debeluh in počutim se, kot da sem edina oseba, ki ve, da je odličen v postelji.«

V nekaterih primerih je Henrik svojemu prijatelju poslal SMS z naslovom stranke, v primeru, da bi se kaj zalomilo. Na koncu mu ni bilo treba zavrniti nikogar. Nikoli ni uporabil viagre.

»Res pa je, da sem precejkrat hlinil orgazem,« pravi.

»Ne zajebavaj,« mu rečem.

»Resno. Ljudje tega sploh ne opazijo ... če se jim ne dogaja v obraz.«

Kot pri katerikoli drugi profesionalni izkušnji si je Henrik bolj zapomnil ljudi kot delo. »Res je očitno, da se želijo le pogovarjati,« pravi. »Okusiti hočejo romanco.«

To je postala njegova prednost pred konkurenco. Ko so potencialne stranke Henrika vprašale, kaj je vključeno v ceno, jim je odvrnil, da bosta »imela dovolj časa«, in s tem namignil, da ljubkovanje, pogovor ali poležavanje v postelji niso izključeni. Nek moški ga je povabil na družinsko srečanje kot spremljevalca in mu po urni postavki plačal za celoten čas. Drugi, poročen moški z Norveške, ga je priporočil prijatelju.

Med prostitucijo, dnevno službo in dodatnimi klavirskimi nastopi se je Henrik izvlekel iz dolga, tik preden se mu je rodil sin. Še vedno se srečuje z nekaterimi izmed starih strank, a strani Homospot ne obiskuje več. Povedal je le peščici prijateljev. Henrik seveda ni njegovo pravo ime.

»Davkov nisem plačeval zato, ker sem socialist ali filantrop,« pravi. »Ko me bo kdo soočil s tem, bi mu rad odvrnil le: 'To je bilo moje delo in nič drugega. Delal sem, plačal davke. Kaj te torej moti?'« ●

Michael Hobbes je svetovalec na področju človekovih pravic in novinar. Med drugim piše za The New Republic, Slate in Huffington Post. Živi in dela v Berlinu.

prevod: Katja Pahor

Čas Vzhoda in žensko maščevanje

Nauki z ekskurzije v hamburški sex shop

Anna Punsoda

Na Reeperbahn pridem, ko že pada mrak. Znamenita hamburška ulica, ki so jo nekateri v želji po pretiravanju krstili za najbolj grešno v Evropi, se mi zdi kot kičast Las Vegas, po katerem se sprehajajo Japonci in Švedci, gospodiči in grobijani, pohotno pobrateni pod izveski, ki obljublajo fuk za 35 evrov. V širokem loku se izognem gledališčema, kjer uprizarjajo zanič predstave, grem mimo igralnic, hišk z voajerskimi luknjami, hrupnih barov z »vročimi« programi v živo in podzemnimi diskotekami, dokler končno ne pridem do *Boutique Bizarre*, največje trgovine z erotičnimi pripomočki na stari celini. Vstopim.

Znamenita trgovina se nahaja v vpadljivi stavbi, ki jo je mogoče takoj opaziti z ulice. Oznanja jo ogromni izvesek z zlatimi črkami na srebrni podlagi. Tri velikanske izložbe, prav tako z belim ozadjem, popolnoma osvetljene. Zelo je drugačna od tovrstnih trgovin, kot sem jih vajena iz četrti Eixample v Barceloni. Tam še pred veliko bolj nedolžnimi lokali stojijo varnostniki, ki izgledajo kot velikanske tetovirane omare, in varujejo vhode v luknje, za katere bi človek sklepal, da v njih potekajo nezakoniti pasji boji.

Tu na severu je vse drugače. Tu ima sex shop svojega predstavnika za stike z javnostjo, ki šteje kakih petintrideset let in me spominja na prodajalca sladolevodov v katerem od obmorskih turističnih letovišč: suhljat, nizek, zagorel, oblečen v rahlo neokusno srajco živahnih barv, dovolj razprto, da se vidijo temne dlake na prsih. In požrešne, temne, svetlikajoče se majcene oči, za katere se zdi, da se hočejo polastiti vsega in vsakogar, ki gre mimo njega. Razloži mi, da je od ponedeljka do četrтка vstop v trgovino brezplačen, ker trgovino tedaj obiskujejo redne stranke: ženske med 18. in 35. letom, moški, starejši od 35 let, in zdravi pari. Doda, da je med petkom in nedeljo potrebno plačati simbolično vstopnino enega evra, saj tako preprečijo ekshibicionistom in objestni mulariji, da bi vstopili, na hitro povzročili škandalček ali potegavščino in takoj nato zbežali. Predvsem pa zato, da bi nadzorovali pretok strank, saj trgovino

ob koncih tedna obiše okoli 4.000 ljudi. To je dvakrat toliko, kot jih obiše barcelonski Muzej sodobne umetnosti, pomislim, medtem ko mi piarovec že ponosno razlaga jasno in stereotipno nemško racionalno razdelitev prostorov v *Boutique Bizarre*.

»Imamo pet sekcij,« mi slovesno naznani mladenič: »Klasika, Korzeti, Intimna oblačila, SM in Umetniška galerija.«

Če mi dovolite, bom začela s Klasiko. Sprva vidim le vibratorje, in sicer v treh velikostih: veliki, zelo veliki in ogromni. Konvencionalni, torej enojni vibrator, nato dvojni in nazadnje še dvojni vibrator, ki ima na sredini še poseben izvesek, ki je očitno namenjen draženju ščegetavčka. Vidim tudi neke vrste kabel s penisom na vsakem koncu, namenjen hkratni stimulaciji dveh žensk. Tu je še cela vrsta vibratorjev na daljinsko upravljanje. Najboljši, mi pove vodič, se imenuje LELO SORAYA: ima tri motorčke in nekakšne silikonske lopatice, ki vibrirajo v osmih različnih hitrostih. »Super zadevica,« se vmeša punca, ki dela za blagajno.

Na izpostavljeni in razsvetljeni polici so razstavljeni vibratorji, ki so kopije spolnih udov znanih pornografskih igralcev. Med impozantnimi primerki je tudi majhen in pozlačen vibrator, ki stane več kot tisoč evrov: povejo mi, da naj bi bil natančen odliček penisa Glenna Goulda. »Nežen in natančen pritisk,« natančna reklamni napis, ki priča o tem, da imajo številne gospe raje zajčke kot žrebce. Poleg umetnih penisov najrazličnejših oblik in velikosti so razstavljene tudi kitajske kroglice. Presečena sem, ko med vsemi temi igračkami uzrem termovko, s kakršno običajno neseš kavo v službo. Ko pogledam natančneje, odkrijem vibratorje za moške, nekakšne vatle, ki posnemajo pravo vagino in imajo vrečico za spermo, ki jo lahko zavržete po vsakem brizgu.

Potem je tu velikanska filmska sekcija. Več kot 20.000 naslovov, večinoma zelo vulgarnih. Hitro se utrudim gledanja žensk, ki jih vsak fuk spravi na rob slabo hlinjene ekstaze, in pozornost raje posvetim sekciji filmov za homoseksualce: če ne drugega, so tam vsaj moški. Mojo pozornost pritegne velikanska žanrska sekcija. Vidim kolekcijo filmčkov, imenovanih *Skinny Girls*, in se sprašujem, kdo je tako izprijen, da ga vzbujajo shirana dekleta, ki izgledajo, kot da bi jih ravnokar spustili iz

Zelo me preseneča ta obsedenost z Japonkami. Predvsem zato, ker sem nedavno gledala dokumentarec, ki je razlagal, da je tretjina japonskega prebivalstva nehala prakticirati seks in da se 60 % parov, starejših od 35 let, ljubi le trikrat na leto. Istočasno je seksualna industrija ključna panoga japonskega gospodarstva.

Dachaua. Opazim celo serijo filmov, ki se dogajajo v rasno mešanem Dunaju in Berlinu, poleg njih pa zgodbe iz pastirskih okolij južnonemškega podeželja, najbrž namenjene pohotnim krščanskim socialistom. Filme z vzburjenimi mladostnicami sem pričakovala, preseneti pa me bogat izbor filmov s starejšimi damami in gospodi. Z uživanjem v spolnosti v jeseni življenja ni prav nič narobe, skušam dopovedati sama sebi, v glavi pa se mi ves čas vrtil podoba moje babice, ki jo, medtem ko v kuhinji praži mandlje, nenadoma zagrabita priletna sosedica, zaradi česar se mi vse skupaj vendarle zdi čudno. Raje se odpravim dalje in zagledam velikansko zbirko orientalskih posnetkov z mladimi Japonkami na naslovnici, ki v strogih oblačilih strežejo čaj, na drugi strani pa iste Japonke, ki se kot nore zvijajo v postelji. Očitno obstajajo moški, ki od žensk hočejo vse, si rečem, da jim postrežeš s čajem kot dobrosrčna babica in istočasno fukaš z njim brez zadržkov kot sodobna urbana profesionalka.

Takrat mimo mene pride lični fant s slamnatim klobukom in zelenimi hlačami, ki s sabo tovari kup tanguic, mask in toliko bičev, da bi z njimi lahko napolnil vagon. Za njim elegantna gospa srednjih let z izborom filmčkov in solidno selekcijo vibratorjev LELO SORAYA. »Ja, seveda,« mi odgovori piarovec, »jasno, da imamo kar nekaj odvisnikov od seksa.« Vpraša me, ali bi se rada sprehodila po SM-sekciji, in odgovorim »da, hvala, z veseljem« (SM? Sándor Marai? Somerset Maugham? San Marino?). »SM je proces,« reče. »Ne bi verjela, koliko parov pride in vpraša za bič, udarci katerega niso boleči. Morda se sliši nenavadno, ampak moraš razumeti, da je za sadomazohizem potreben predvsem čas.« (Sadomazohizem, zdaj razujem.) Neboleč bič se mi zdi nekaj takega kot ostarela diva, ki je izgubila svoje čare, erotizem ugaslega ognjenika. Sekcija za sadomazohizem je v bistvu ogromno skladišče akrobatskih igráč. Tu lahko najdemo maske z zunanjim uravnavanjem dotoka kisika, mučilna orodja, značilna za srednjeveško inkvizicijo, igle in pincete, ki jih običajno najdemo v zobozdravniških ordinacijah, ter klešče, ki me spominjajo na dedkovo delavnico. Obstaja tudi kolekcija tematskih posnetkov, na primer z ženskami, ki imajo bradavičke namazane z medom in jih spustijo v posodo, polno

risalnih žebličkov. V vitrini vidim siv predmet, ki me od daleč spomni na Chillido (*baskovski modernistični kipar*, op. prev.), ko pogledam od bližje, pa vidim umetno roko s pestjo, stisnjeno v socialistični pozdrav. »Oprosti, a to se vtakne v rit?« vprašam z največjo možno elegantnostjo, ki jo takšno vprašanje še dopušča. »Da,« mi odgovori vodič.

»To je dragulj,« reče in mi pokaže usnjeno masko v obliki konjske glave. »Ne, ne omogoča uravnave dotoka zraka,« odgovori na moje vprašanje. »Ne, nobene elektronike ali tehnike. Zgolj to, kar vidiš.«

»Ta predmet ima malo opraviti s seksom, punca. Tu gre za preobrazbo.«

(Ko se je Gregor Samsa nekega jutra prebudil ...)

»Preobrazba. In kdo kupuje to zadevo?«

»Pari, kjer eden od partnerjev uživa v podrejeni vlogi.«

»Ženska?«

»In številni moški, ki imajo dominantno funkcijo službi.«

»Za pokoro?«

»Ne ravno tako ...«

»Da bi se partnerja urila v zaupanju eden drugemu?«

»Recimo, ja,« reče, da bi se na hitro otresel mojega poizvedovanja, mene pa nenadoma presune sram, da se sredi seks trgovine spuščam v takšna vprašanja.

»In koliko stane ta material za preobrazbo?«

»Tisoč dvesto evrov.«

Nadanejo ti konjsko masko. Vodijo te po sobi po vseh štirih kot ponija s plašnicami, na kakršne starši posedajo otroke na podeželskih sejmih. Bičajo te po hrbtu. Udarjajo te po riti, stegnih in temenu. In te oskubijo za mesečno plačo. Najbrž se je treba precej potruditi v tem SM procesu, da bi se performans splačal. Nekoliko sem že zafrustrirana, odločim se, da bom srečo poskusila v Umetniški galeriji. Tudi tu vidim slike žensk, obkroženih s številnimi penisi, žensk, ki fafajo, žensk, pošpricanih s spermo, žensk z dvignjenimi ritmi in visoko razkačenimi nogami, žensk s preluknjanimi bradavičkami. Ko me piarovec vpraša, kaj si mislim, izpovem svojo nejevoljo. Vse je grozljivo banalno in hkrati pristransko. Vse podobe so narejene iz moškega zornega kota. Odgovori mi, da je to najbrž zato, ker je

avtorica slik rojena v šestdesetih letih in spolnost razume na način, kot ga je propagiral kulturni kontekst moške prevlade. Ta perspektiva se je zelo spremenila v zadnjem desetletju, me podučijo, in se bo še naprej spreminjala, če bomo mlada dekleta zahtevala proizvode, ki nas vzbujajo. Seks bo tako postal bolj pretanjen, prefinjen in razdelan. »Če nas ne bo maščevanje prevzelo do te mere, da bomo me začele zatirati vas,« mu odvrnem. Med gledanjem videoposnetkov in fotografij sem namreč tudi sama doživela preobrazbo. Natančneje, spremenila sem se v sadistično pošast z željo, da bi umorila vsakega moškega in tako maščevala vse te ženske, ukleščene med dva tipa, ki jih brizgajo s spermo.

A namesto tega si raje skušam dopovedati, da to počnejo iz užitka. Ko me prešine ta misel, doživim absurden napad dostojnosti in zbežim v sekcijo z literaturo. Ignoriram police, ki se šibijo od knjig z naslovi, kot je *The Secret Pleasures of Urination*, in se ustavim pri izvesku, na katerem piše »Svetovna književnost«. Ampak ne, ni prevodov klasikov erotične literature. Zgolj knjige v angleščini in nemščini, ki se poglobljajo v multikulturne teme. Med njimi uzrem Muschi Sushi, Japan Bondage, Sklavin in Tokio, celo kolekcijo, ki nas uči strpnosti do drugih kultur, namenjeno Nemcem, ki so naveličani lokalnih blondink in masturbirajo pred slikami Japonk. Zelo me preseneča ta obsedenost z Japonkami. Predvsem zato, ker sem nedavno gledala dokumentarec o tem, da je kar tretjina japonskega prebivalstva nehala prakticirati seks in da se 60 % parov, starejših od 35 let, ljubi le trikrat na leto.

Istočasno pa je seksualna industrija ključna panoga japonskega gospodarstva. A s pornografijo,

ki jo proizvedejo doma, služijo predvsem na evropskem trgu. Tu so uspeli plasirati podobo japonske ženske, ki brez pritoževanja dovoli, da moški z njo dela, kar se mu zahoče, za adolescente vseh starosti pa so ustvarili podobo plahe študentke, za katero se izkaže, da je v postelji prava zver. Resnica pa je, da Japonci doma trpijo za zverinsko lakoto. Moški ždijo v majčkenih sobicah in si ga drkajo, ženske pa se zagrenjeno postarajo, misleč, da je orgazem ime češke kulinarične specialitete.

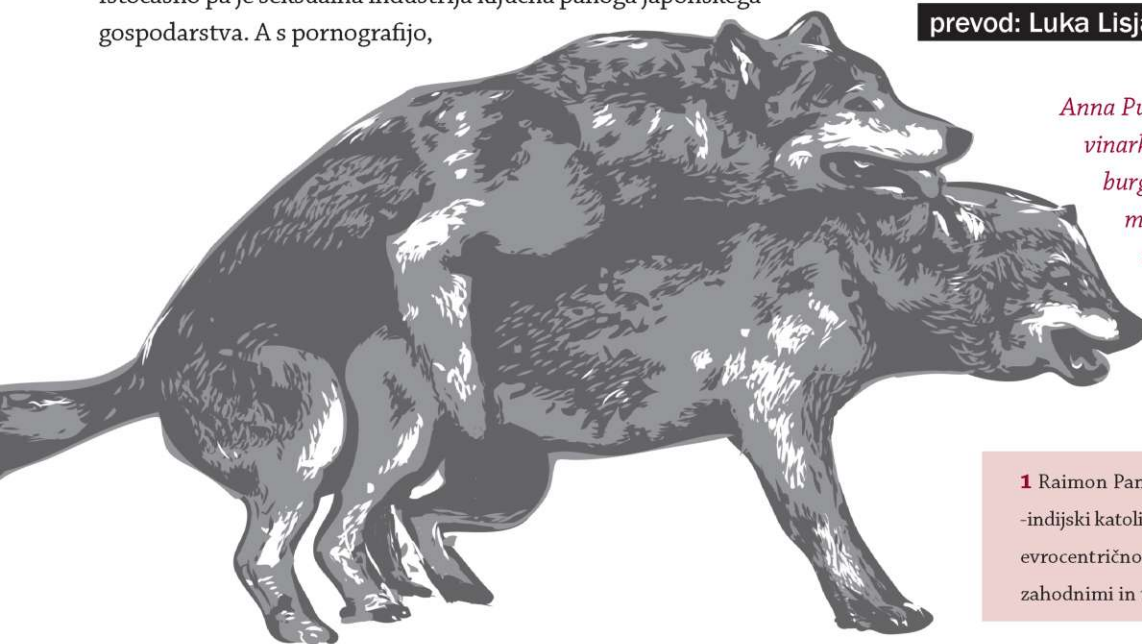
Japonski paradoks mi zaposluje misli, ko se vračam domov. Pomislim na »čas Vzhoda«, ki ga je prerokoval Raimon Panikkar,¹ čeprav je meril na nekaj rahlo drugačnega. V isti sapi upam, da se sprememba perspektive, o kateri je govoril piarovec, ne bi mudila predolgo, kajti z izjemo manjšine, ki uživa v konjskih maskah, risalnih žebličkih na bradavičkah in skupinskem seksu, so trgovine s spolnimi pripomočki postale kraji neznosnega dolgočasje. Upam, da bo do napovedanega preobrata prišlo, še preden bomo v napadu maščevanja začele vtikati socialistične pesti v riti japijev.

Čemu služi narediti seks tako viden, tako dostopen, tako vsakdanji, če je filozofija, ki usmerja njegovo množično potrošnjo, enaka tako v Hamburgu kot v Barceloni? Verjamem, da je LELO SORAYA za mnoge božji dar, a še bolje bi bilo preseči to kulturo, ki pozna le moškega, ki se hoče spustiti z vajeti, in pohotnico ali mučenico, ki trpi njegove bizarnosti. Ne vem za vas, gospe, a ko sama gledam slike, filme ali pornografske performanse, bi v njih rada videla ljudi – ljudi, ki se izražajo, ljudi, ki počnejo stvari, in ne zgolj ude. ●

prevod: Luka Lisjak Gabrijelčič

Anna Punsoda Ricart je filozofinja in novinarka, ki živi med Barcelono in Hamburgom. Velja za vidno predstavnico mlade generacije katalonskega katoliškega razumništva. Prvotna različica članka je bila objavljena na spletnem portalu El Singular Digital.

¹ Raimon Panikkar (1918–2010), katalonsko-indijski katoliški filozof in teolog, ki je kritiziral evrocentričnost in se zavzemal za sintezo med zahodnimi in vzhodnimi civilizacijami.

»My neck, my back, my pussy and my crack«

Ana Schnabl

Ko me je urednik *Razpotij* povabil k pisanju o Ženski seksualnosti, sem se povabila iz srca razveselila. Kakšen teden pred tem sem namreč ugotovila, da bi o tej tematiki nadvse rada podrobneje razmislila, in ker je najlažje razmišljati skozi pisanje, sem že spletkarila, kateremu občilu bi tozadevni članek oziroma esej lahko ponudila. Ponudba je potemtakem vskočila kot ata na mamo, zdelo se mi je, da imam izvrstno priložnost, da o Ženski spolnosti povem kaj pametnega in tehtnega, kaj takega, kar je vsem ležalo na jeziki, pa si niso upali izgovoriti, ker so se bali banalnosti ali vulgarnosti opažanj.

Ko pa sem ponudbo sprejela, je zame napočil nekoliko mračnejši čas, vstopila sem v območje deziluzije: zadelo me je, da o Ženski seksualnosti ne vem kaj dosti, tisto, kar vem, pa je partikularno in neurejeno, celo nesmiselno, prej zabavljajško kot teoretsko, prej kot na vednost namiguje na nesintetizirane užitke. Listala sem po zapiskih s predavanj o ženskih študijah, obračala strani Judith Butler, še enkrat obrnila strani *Drugega spola*, raziskovala, kaj ima o tem povedati internet, po malem zasliševala svoje prijateljice in si na pleča nazadnje nakopala ogromno odpora in strahu pred dogovorjeno Temo, hkrati pa sem vzgojila veliko spoštovanja do tistih avtoric in avtorjev, ki so si o Temi drznili povedati dva ali več trdilnih stavkov.

Svojo teoretsko stisko lahko za lažjo preglednost »sprešam« v nekaj ločenih točk :

1. V svojem življenju še nikoli nisem srečala Ženske niti sama nisem Ženska. Doslej sem srečevala le različne ženske in tudi sama sem zgolj ženska. Iz mnenj in stališč, ki jih ženske o spolnosti imajo, težko izvlečem splošno stališče ali mnenje. Če sem bolj natančna, lahko ugotovim, da si splošnega stališča tako ne upam oblikovati, kot ga tudi nočem oblikovati, saj ne razumem, kako bi splošni, konsistentni vidik lahko spregovoril o pisani družini žensk, ki živijo in delujejo v moji neposredni okolici

in zunaj nje. Seksualnosti, ki so krepko zvezane z vprašanji identitet, je nepošteno naslavljeni kot edninski samostalnik.

2. O ženski seksualnosti se navadno razpravlja kot o nečem, kar nima pravice do celote svojega predmeta. Kar se, torej, sploh ne nanaša na seks, kar se zaradi bistvene drugosti ženske neposredno nanaša skoraj izključno na identiteto. Razpravam vedno umanjka najbolj slastna realna razsežnost – zaradi gozda ne vidimo dreves –, izvemo, kako je identiteta serija ponavljanj z razliko, redko pa si priznamo, kako zanimive otroke takšna serija ponavljanj lahko ima. Žalosti me, da smo ženske v procesu emancipacije prilezle do točke, ko je o tem, kaj ženske dejansko, *zares* počnemo s svojimi telesi (ter kdo in na kakšen način ima pravico do naših teles) nedostojno in nerelevantno govoriti oziroma je do neresnice predelano in sprevrženo v popularnih, glamuroznih revijah za ženske ali v popularnih, glamuroznih videospotih ženskih izvajalk ali v večini pornografskih izdelkov na trgu. Glede žensk in njihovega seksa na eni strani vlada teoretski molk, ki ga pompozno imenujem kar sram, drugo stran pa obvladujejo moške predstave ali, natančneje, ženske reprezentacije heteroseksualne ženske seksualnosti, nad katero so obvezno razprostrte moške želje.

3. Feministka sem toliko, kolikor je za feministično kritiko zavezujoče pripoznati, da je sama obremenjena s svojim specifičnim kulturnozgodovinskim vidikom ter s svojimi specifičnimi teoretskimi cilji in realnimi željami. Če zadevo zožim, bi se glasila takole: sem bela, nevrotična heteroseksualna ženska pri tridesetih, torej sem spolno nastrojena natanko tako kot bela, nevrotična heteroseksualna ženska pri tridesetih, z dodatkom, da sem izjema za pravilo, prav kakor je izjema za pravilo vsaka druga bela, nevrotična heteroseksualna ženska pri tridesetih. Vse, kar imam, so v resnici moje izkušnje, moje želje, moji odpori in moje fantazije. Verjemite – že ena sama identiteta je sama po sebi velik zalogaj.

4. Za to, da bi lahko zadostno razdelala razmerje med identiteto in spolnostjo, nisem primerno opremljena, za nameček pa me takšno razmerje ne zanima. Moj interes leži v tistem konkretnem, nekonsistentnem predmetu ženske seksualno-

Načini, na kakršne se izraža naša spolna sla, načini, na kakršne smo erotične, si še niso izborili privilegija poštene obravnave, vseskozi so na zatožni klopi, obtoženi sprenevedanja in sprevrčanja resnice.

sti – zanimajo me naše spolne prakse, naša spolna vedenja, zanimajo me sivine, ki vzniknejo, ko snamemo očala teorije. Najbolj od vsega pa me zanimajo predsodki v zvezi z žensko spolnostjo, ki plavajo nekje med nami, ki nam jih dostavljajo občila in religije, ki si jih nenazadnje velikodušno ponujamo kar sami in same. Seveda se je zankam identitete ob teh vprašanjih nemogoče izogniti, tudi če jih ne nagovorimo neposredno, vendar za potrebe besedila privzemam stališče, da lahko na dileme identitete odgovorimo tudi s konfesionalno metodo. Zavedam se, da je na izpovedovanju nekaj teoretsko zavrženega, saj bi vsaka teorija rada prikazovala samostojeci mi, vendar obenem trdim, da ima izpoved veliko teoretsko moč in lahko proizvaja pomembne teoretske učinke že zato, ker ne odvrne pogleda niti takrat, ko stvari postanejo ... grde.

Potem ko sem svojo stisko od zunaj in od znotraj dobro pregleдалa, sem sklenila, da je zame in za bralce edino smiselno, da grem v boj z nekaterimi predsodki in natančno pojasnim, kako stvari stojijo – *zame*. Nemogoče je zajeti vse, zato bom razdrila le tiste rezine ženske seksualnosti, ki jih je po mojem mnenju treba znova in znova preiščevati in, kar je še bolj pomembno, drugače živeti.

Žensko telo vs. ženska telesa

Kadarkoli listam revijo za ženske oziroma žensko revijo *à la* Cosmopolitan, me boli srce. Ne le zato, ker me kot bralko žali nivo artikulacije, značilen za avtorice revij, ampak predvsem zato, ker se zdi, da za urednice revij obstaja le en pravi tip ženskega telesa, le en model ženstvenosti: gre za belo, visoko, vitko, vendar pnevmatično, dolgolaso žensko, staro med petindvajset in trideset let. Le takšne ženske imajo po mnenju urednic (!) in naposled po mnenju ženske javnosti, ki tovrstne podobe nekritično absorbira, pravico do svojega spola in do svojega seksa. Običajen ugovor se glasi, da žensko telo ni tako popolno, kot se ga prikazuje v tovrstnih revijah in drugod, da ima, torej, napake, madeže, anomalije, bolezni, defekte in kar je še takšnega. Gre za ugovor, ki smo ga nekatere naveličane, hkrati pa smo spregledale tudi, da je napačen, saj namiguje, da je telo objekt, ki se ga lahko vrednoti z vatli popolnosti oziroma nepopolnosti. Navedeni ugovor znova in znova spregleda, da je na telesu

razporejena velika količina subjektivnosti in subjektivacije. To pomeni, da je potrebno ločevati med podobami teles in dejanskimi telesi, da rešitev ni v diskurzu, ki ločuje med popolnim telesom, ki je podoba, in nepopolnim telesom, ki je dejansko telo. Diskurz popolnosti je, ker je diskurz, kontingentna, celo naključna človeška stvaritev, zato je malodane neprimerno, da ima moč nad našim zaznavanjem in našim vsakdanom. Imamo sredstva in sile, da ga spremenimo in obvladujemo in ga nazadnje sestrelimo nazaj v: *telo je*. Od vrednotenja k opisovanju. Namesto »telo ni popolno« »podoba telesa se razlikuje od dejanskega telesa«. Namesto »telo ni popolno« »telo ima značilnosti«. Tu ne gre za vprašanja korektnosti do nepopolnih (torej, tistih, ki niso sloke, visoke, dolgolase, prsate in mlade), ne gre za varovanje čustvenih krajin, temveč za varovanje pravice do diskurzivnega zdravja.

Dalje, razpolaganje izključno z belimi, slokimi, prsatimi ženskami, starimi med petindvajset in trideset let, je izključevalno in lažnivo. S takšnimi podobami se verjetno pozitivno identificira le 5 % žensk, medtem ko večina nad *glossy* papirjem toči debele solze in se razbija s frustracijami. Če kaj, bi od vsake domnevno odrasle ženske pričakovala, da bo tokove podob in idealov sama uspešno zajezila, vendar se vedno znova izkaže, da je breme *drugosti* še vedno pekoče in uničujoče. Če kaj, bi od *revij za ženske* pričakovala, da se ne bodo sramovale žensk, vendar se vedno znova izkaže, da avtorice, urednice in modeli nimajo nadzora nad višjimi falocentričnimi družbenimi silami. Vedno znova se izkaže, da je sram močnejši od razuma in bolj nelagodni od upora. V kulturi nam je torej nelagodno, v svoji individualni vitkosti, debelosti, prsatosti, atletske ali kratkolasosti se ne moremo sprostiti. Zaradi nelagodja trpimo, se obtožujemo, jočemo, hujšamo, svoja telesa popravljamo do nerazpoznavnosti, se trudimo ostati mlade, sočne in sijoče tudi, kadar se počutimo slabo, in občasno, morda sploh nikoli ne razvijemo intimne telesnosti. Dovolimo, da nas vedno znova preplavi reka popravkov in se takšne, utopljene, nadejamo nekakšne prihodnje sreče. Dovolimo, da smo neustrezne, neprimerne in nepravilne. Naša življenja obvladuje forma; domnevnih formalnih napak se lotevamo s formalnimi prijemi. *Počutimo* se slabo, vendar to počutje začuda razrešujemo le na

oblikovni ravni. Telo, ki je pisano in neulovljivo in v stanju nenehne premene, smo sesule v rigidno obliko, v nekaj, kar imamo, v nekaj, kar si nataknemo, da se lahko z njim odidemo razkazovat ali sramovat v svet. S takšno naravnostjo se je težko boriti, saj ima venomer svoje otroke in venomer svoje predhodnike, toda pomembno je, da kot ženske – torej hkrati kot razpihivalke in kot žrtve tovrstne naravnosti – vsakokrat znova premislimo svojo pravico biti podobne samim sebi, ne pa drugim, takisto čudovitim ženskam. Vse se začne in konča pri pravici biti podobna sami sebi, vse ostalo je le sprenevedav bleščeč papir, ki reproducira vedno iste vzorce in norosti.

Kurba vs. svetnica vs. oboje vs. resnica

Svetlana Makarovič je ob neki priložnosti imenitno povzela problem ženske seksualnosti: »Če sem hot'la, sem dala.« S takšno mogočno suverenostjo se v našem in tujem javnem prostoru ponaša peščica žensk, večina še vedno niha med vlogama kurbe in svetnice, nepredvidljive razuzdanke in poštene, delavne matere in žene, večina v svet še vedno projicira eno samo

ja. Beyonce je sinteza problema, ne njegova rešitev: proizvaja podobo konsistentne ženske spolnosti, spolnosti, ki je vedno urejena in zvesta, ki se v svojih fantazijah sicer odpravlja na izlete, vendar le do tam, do kamor ji je dovoljeno peljati, do tja, do kamor *se spodobi* – ne gre za to, da ve, kaj hoče ona sama, temveč za to, da še predobro ve, kaj zanjo, za lik in delo Beyonce, hočejo drugi. Morda se je Chimamanda iz Beyoncejinega feminizma v omenjeni pesmi odkrito ponorčevala, kdo bi vedel. Velja pa, da sta lik in delo Beyonce metafora pritiskov, ki smo jim izpostavljene vse in jih lahko zvežemo v konflikt med videzom in resnico, konflikt, ki neprestano pozablja, da sta seks in seksualnost bistveno videz, da je torej to, kar daš, in to, kar živiš, že cela resnica.

V življenju slehernic vzorec spokorjenega ali pokornega (po)želenja ne more biti tako imenitno naoljen, saj v svojem revnejšem vsakdanu težko proizvedemo enako glamurozne učinke, toda vsekakor deluje tudi na nas, za nas in proti nam. Tudi me smo seksi in košate, a zveste in monogamne, tudi me smo ambiciozne in ljubimo denar, a si najbolj od vsega želimo dru-

V življenju slehernic vzorec spokorjenega ali pokornega (po)želenja ne more biti tako imenitno naoljen, saj v svojem revnejšem vsakdanu težko proizvedemo enako glamurozne učinke, toda vsekakor deluje tudi na nas, za nas in proti nam.

nalogo ženske in ženskosti, na žalost pa se tudi tedaj, kadar se po ustih valijo gesla feminizma, izkaže, da je projicirana seksualnost nujno neomadeževana, nujno konsistentna in predvsem izjemno usmerjena – bodisi v enega moškega ali eno žensko. Javno priobčena in potrjena podoba ženske želje, ki se že kiti s feministično poetiko, je izjemno zaskrbljujoča. Najprej zato, ker je v svojem trudu postati monolitna, izjemno shizofrena. V komadu *Flawless* pop dive Beyonce lahko slišimo posnetek govora nigerijske pisateljice Chimamande Ngozi Adichie, ki pametno ugotovi, da se deklice danes spodbuja k ambiciji, vse dokler ta ambicija ni prevelika, da so deklice danes lahko to, kar so, vse dokler so še vedno v skladu z zahtevami neposredne okolice in nevidne družbene ročice. Chimamandine ugotovitve so povsem zrele, vendar se pojavijo v napačnem kontekstu, v komadu izvajalke, ki v svet projicira že obrabljeno podobo ženske in ženske spolnosti, in sicer podobo *čiste* ženske, ženske, ki ve, kaj hoče tako v finančnem kot seksualnem smislu in si je za nameček ob vsem, kar bi lahko imela in ob vseh, ki jih bi lahko imela, lojalno izbrala enega samega spolnega partner-

žino, tudi me se sem in tja poljubljam z dekleti, vendar to počnemo iz radovednosti, ne iz pohote, tudi me smo divje, a vselej urejene, tudi me smo svoji polnokrvnosti navkljub izjemno čiste. Odprte smo za eksperimente, pri čemer smo globoko spodaj (kjerkoli to že je) vselej enoumno heteroseksualne in zamišljeno zaljubljene. Zdi se, da si jemljemo samo tisto, kar nam je dano ali ponujeno, prav tako kot Beyonce poje samo tiste pesmi, ki jih zanjo napišejo drugi, in pleše tiste plese, ki jih zanjo sestavijo drugi. Na našo seksualnost se nanaša kot na podobo ne kot na resničnost, na tem, kar izražamo, ni nič pomenljivega, vse, kar živimo in storimo, je le vloga in videz in nima ničesar opraviti s tem, kar me resnično smo. Pod vsemi pojavnimi oblikami ženske in njenega seksa se skuša najti uravnavajočo enotnost, ki se jo po hitrem postopku sesuje v nekakšno svetniškost, v nekakšno prizadevanje za harmonijo in skupnost. Načini, na kakršne se izraža naša spolna sla, načini, na kakršne smo erotične, si še niso izborili privilegija poštene obravnave, vseskozi so na zatožni klopi, obtoženi sprenevedanja in sprevračanja resnice. Promiskuitetne ženske

so bodisi bolne bodisi cipe, biseksualne ženske se še niso odločile, lezbijke niso ženske, porno zvezde so porno zvezde zato, da bi izpolnjevale moške želje, slehernice pristajajo na oralni seks zato, ker tako hočejo njihovi partnerji, slehernice pristajajo na analni seks zato, da jih njihovi partnerji ne bi zapustili, skratka, vse, za kar se ženske pri polni zavesti, v konsenzualnem spolnem razmerju odločimo, ni to, za kar se odločimo. Nekdo drug bo vedno bolje videl in vedel, kaj v resnici želimo. Nad svojim seksualnim izrazom smo izgubile oblast, čeprav nam prav seksualni izraz od vsega, kar smo, najbolj pripada. Ženske ne smemo dopustiti, da bi se za tem, kar izrečemo, za tem, kar počnemo in si želimo, iskala skrita resnica – prizadevati si je potrebno za dobri stari *street creed: What you see is what you gonna get*.

Za dejanji in ravnanji spolno in osebnostne zrele ženske ni ničesar pomenljivega, dejanja in ravnanja takšne ženske so njen neposredni izraz. Na svobodo spolnega izraza pa se veže nesvoboda žensk, ki pristajajo na za njih neprivlačne ali ponižujoče spolne prakse – zadeva gre lahko celo tako daleč, da pristajajo na seks z ljudmi, ki jih ne privlačijo ali ponižujejo –, saj so do spolnosti razvile zgolj vrednostni odnos, seks je zanje nekaj, s čimer kotirajo, ne pa nekaj, kar živijo, spolnost zanje ni pravica, temveč dolžnost. Razlogi za to so običajno izjemno zamotani in se tičejo zlasti okrnjene, poškodovane samopodobe; nanašajo se tudi na družbeni položaj žensk, ki iz skupnosti v skupnost že skoraj boleče variira; vsekakor izkopavanje tovrstnih razlogov presega zmožnosti pričujočega zapisa.

Kadarkoli ženska ali dekle pristane na spolno prakso, ki se ji upira (in, ponavljam, s tem, da nam ni pogodu vse, kar nam veselje naplavi, ni narobe čisto nič), dobi veliko zaleta ravno tisto razumevanje spolnosti, ki bi se ga morali bati kot hudič

križa: seks-
-kot-dolžnost. Če se
takšna ravnanja ponavljajo, se skozi
mline spolnosti pretoči veliko kalne vode: mnenje,

da ženske nočejo seksa, prepričanje, da nekaj počnejo, čeprav tega nočejo, prepričanje, da so pod vsem fafanjem, fistingom, analnim seksom, trojčki, četvorčki in swinganjem pravzaprav benevolentne gospodinje brez osebne spolnega okusa, postanejo upravičeni. Ali še bolje: degradirajoča mnenja in stališča o ženskem spolnem liku in delu se napajajo prav iz sprenevdavih spolnih igravic. Bolj kot pouk o tem, kako se to dela (ne prav, ker v konsenzualnem seksu ni nikakršnega *prav*, temveč, kako se dela varno), bi bilo potrebno v naše skupnosti uvesti razprave o tem, *zakaj* se to dela ter ženske in dekleta tako opolnomočiti z njihovimi resničnimi, globoko intimnimi *zakaji*, ki lahko razorožijo pritiske.

Seks vs. neseks

Pošteno bi bilo, če bi za konec popisala priljubljena spolna početja žensk in deklet – tako, za zabavo. Pa moram razočarati – o tem ne vem ničesar, saj so bili edini spolni odnosi, ki sem jih kadarkoli imela, moji spolni odnosi. Vem le, kaj je seks in kaj je neseks. Vem, na primer, da na aktu ni nič eteričnega, ezoteričnega, strukturalističnega ali poststrukturalističnega; ko ljudje seksamo, majice dvigujemo čez glavo na najbolj neroden način, bi rekla Lena Dunham – smo pač pohotni, komu mar za operacije; ko seksamo, seksamo s celim telesom, »*my neck, my back, my pussy and my crack*«, bi rekla Khia - prepovedanih con ni, so samo zapovedane; ko ljudje seksamo, se včasih zgodi kakšna nesreča – kakšen orgazem manj, kakšna praska ali modrica več; ko ljudje v konsenzualnem odnosu seksamo, pričakujemo užitke in si jih zato tudi smemo jemati. Vem še, da v seksu zastopamo zgolj sami sebe in je zato vsakršen seks, v katerem čutimo, da zastopamo neko drugo osebo, že neseks. In neseks je za žensko najbolj grozeča, najbolj smrtonosna zgodovinska pošast, proti kateri se je mogoče boriti zgolj s Svetlaninim zgledom. Pomnite: »Če sem hot'la, sem dala.«●

Vzpon strojev

Miha Kosovel

Ogromni stroji, podobni pajkom ali glomaznim piščancem, korakajo po zemlji, ki je že posivela od pepela in uničenja. Ljudje, ki proti tem pablznelim strojem izgledajo kot miške, se skrivajo med ruševinami. Če bodo koga opazili, bo takoj po njem. Namerili bodo svoje futuristične puške in spustili žarek laserja, ki kdove zakaj, v prihodnosti ni zgolj snop svetlobe, kot je danes. V podzemlju, v skrivnih bivaliških še zadnjih preživelih predstavnikov naše vrste, se v nekem skritelem kotu nekdo, ki izgleda kot ostareli in posiveli Neil deGrasse Tyson, tolče po prsih in z glavo, obrnjeno, koder bi moralo biti nebo, vpije: »Zakaj, o Bog, zakaj sem moral slediti svojim znanstvenim ambicijam? Ustvaril sem monstruma, ki nas je ugonobil.«

Takšna nekako je še vedno popularna predstava, kako naj bi izgledal vzpon strojev. V splošno zavest je prišla v znanstvenofantastičnih romanih, stripih in filmih minulega stoletja, korenine pa segajo daleč nazaj, prek Frankesteina do praške judovske pripovedi o učenjaku, ki v požrešnosti po vedenju ustvari golema – živo bitje iz anorganskih, neživih sestavin –, ki se osvobodi svojega stvaritelja in ga celo podjarmi. Bistveni problem te popularne predstave pa je, da je ne znamo razumeti metaforično in nam zato onemogoča videti, da so nas stroji skorajda že podjarmili.

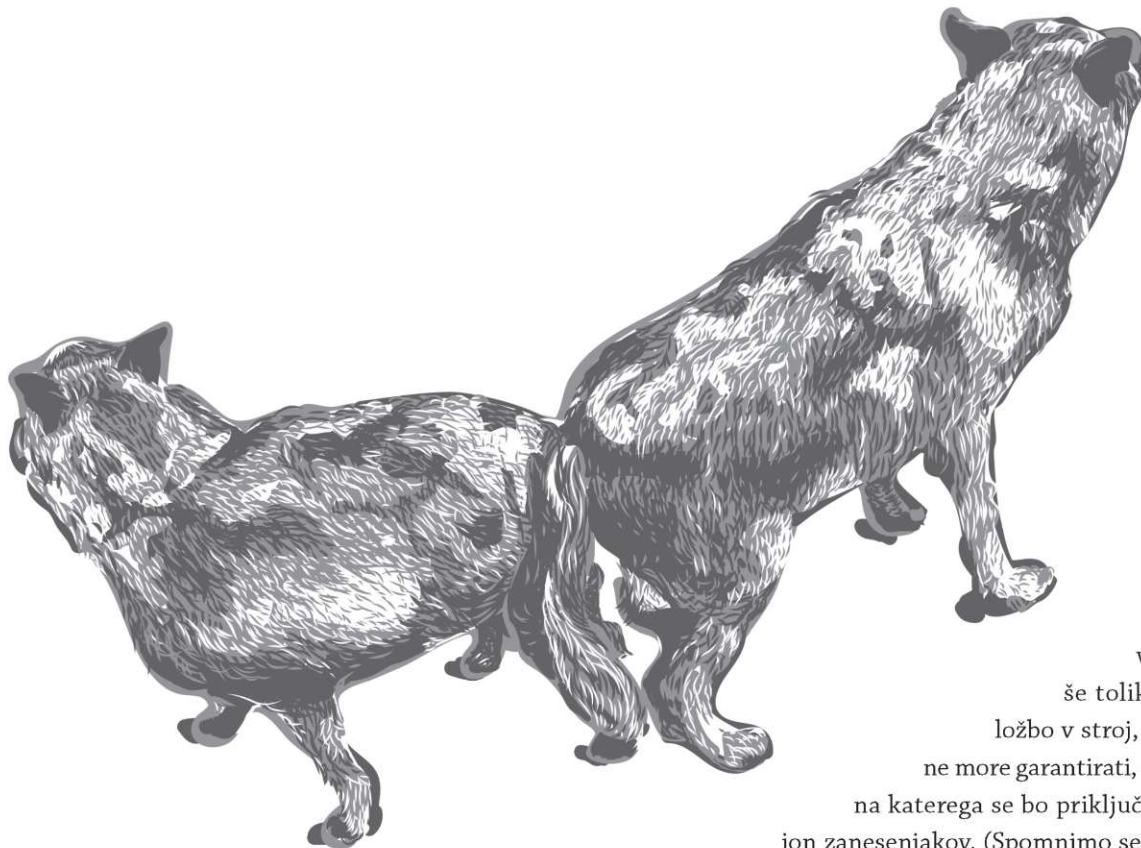
Borba statičnega in letečega principa

Ohranjanju te predstave mogoče botruje dejstvo, da sprememba v načinu našega rokovanja s stroji ni bila tako jasno opažena in umetniško ovekovečena. Še do nedavnega je bil namreč stroj nekje lokaliziran – umeščen in zasidran znotraj določene točke v prostoru. Pralni stroj je bil priključen v kopalnici, televizija v dnevni sobi, telefon je bil v naših krajih večinoma z žico povezan na hodniku. Le računalnik se je še iskal, vendar je še skoraj vsa devetdeseta bival izven spalnih prostorov. Strojev torej izven našega doma (tam, kjer občestvujemo) in v spalnico (tam kjer spimo in se ljubimkamo) nismo nosili sabo.

Medtem ko so vsi stroji več ali manj ostali na istem mestu, je prostorska umeščenost računalnika nekaj, kar bi zahtevalo vsaj

kakšno diplomsko nalogo na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo. Svoj čas se je, razen za peščico tehnoloških predčasnikov, prvo srečanje z računalnikom dogodilo v službi. Tam je opravljal bolj ali manj osnovna administrativna ali računsko opravila. Iz službe se je v prvi polovici 90. let prejšnjega stoletja počasi začel seliti v gospodinjstva. Gledano iz današnje perspektive, so bili ti stroji dokaj bedna stvaritev. Razen pisarja, računskih preglednic, *paintbrusha* in nekaj igrice, z njim nisi imel kaj preveč za početi. Zato je kot nek dodaten pripomoček ali celo tehnološko čudo visel v dnevni sobi ali kuhinji. Vendar, čeprav ne preveč uporaben, je v sebi predstavljal ogromen tehnološki potencial, obljubljeni sveti gral tehnološke osvoboditve in spremembe družbenih odnosov. V nasprotju s pralnim strojem, telefonom ali televizijo, ki so izgledali več ali manj kot pogruntavščina, dovršena do svojih skrajnih možnosti, je računalnik iz leta v leto kazal, da se bo vse bolj razvijal in da bo prevzel vedno več funkcij.

S prostorskim večanjem domačega računalnika (ta je namreč iz leta v leto zasedal vedno več prostora, še posebno, če prištejemo druge aparature, ki so bile nanj priključene), je postajal vedno bolj zmogljiv in posledično je prevzemal vedno večjo in bolj osrednjo vlogo, zato se je počasi – vsaj tam, kjer so bile objektivne možnosti za to – ločil iz skupnih prostorov v samostojne »računalniške« sobe (največkrat je sicer to postala kar otroška soba in tako otroke socializirala v prvoborce bodoče vladavine strojev). Dogodili sta se dve pomembni spremembi v uporabnosti. Prva je bila ta, da se je določena količina dela (tako službenega kot šolskega) preselila na računalnik. Druga pa je bilo seveda medmrežje, internet, izstop računalnika iz svoje prostorske zamejenosti na odprtost, ki si jo še radio, televizija in telefon nista mogla zamisliti. V nasprotju s prvima dvema je internet deloval dvosmerno in zato porabniku omogočil soustvarjati realnost. V nasprotju s slednjim pa je internet obljubljal ne le glasovni nadomestek srečanja z drugim (poznanim) posameznikom, temveč druženje posameznikov iz različnih krajev zemeljske oble, ki jih zanimajo podobne stvari; in to brez potovanj, brez mučnih spoznavnih procesov in brez ostale fizične in materialne navlake. Ali drugače, svet v varnem in udobnem zavetju lastnega doma. Zato so tehnoutopisti osemdesetih in devetdesetih let v razvoju računalniške tehnolo-

logije videli bodočnost čisto novega sveta: virtualne realnosti. To bi bil svet, ki bi ga človeška domišljija in tehnološki razvoj ustvarili popolnoma na novo. Človek bi bil osvobojen naravnih zakonov in eksistencialne danosti: v tem svetu bi lahko bili, kdorkoli bi hoteli, ter se srečevali in občevali s komerkoli bi želel. To bi bil svet, ki bi omogočil neskončno doživetij, od letenja in debatiranja z že davno umrlimi velikimi ljudmi, do spolnih odnosov z ženskami, s katerimi bi si še srečanja v RL (kratica za *real life*) nikoli niti drznili domišljati. Še več, v virtualnem svetu bi si lahko le z nekaj kliki sami ustvarili družico, prijateljico ali spolno sužnjjo. Vse, kar bi bilo potrebno, je, da bi vseh pet čutov priklopili na tehnološko dovolj dovršen stroj, ki bi ga imeli kar v naši sobi, in popolna odprtost novega sveta bi bila na dlani. Ultimativni *traveling without moving*.

Ta predstava popolne priključenosti na stroj je dolgo obremenjevala domišljijo mnogih in še vedno biva v raznih kotičkih naše popularne zavesti. Tudi kar nekaj razvojnih sredstev je šlo v to smer, vendar se je ta pokazala bolj kot ne kot slepa ulica. Razlogov je več. Prvi izmed bistvenih problemov je, da bi od proizvajalca zahteval prevelik usmerjeni napor, kjer bi poleg armade inženirjev potreboval tudi enormno količino sredstev, ki pa ga disperzni delniški kapital ne bi mogel zagotoviti, saj bi ta bil ogromni vložek zelo tvegan posel. Projekt bi seveda lahko uspel ali propadel, lahko pa bi ga tudi prehitelo konkurenčno podjetje.

To pa nas pripelje do drugega bistvenega problema, ki se tiče potrošnika. Ta bi si namreč moral zagotoviti dovolj prostora

za to mašino v svojem stanovanju, hkrati pa tudi še toliko več denarja za naložbo v stroj, ki povrh vsega sploh ne more garantirati, da bo postal standard, na katerega se bo priključilo še preostalih milijon zanesenjakov. (Spomnimo se, kako problematično je lansirati že igralne konzole, ki tekmujejo, katera bo postala standard na tržišču.) Obstajala bi velika možnost, da bi po vsej naložbi potrošnik ostal sam v paralelnem svetu, ki bi, zaradi slabe prodaje, kaj hitro izginil.

Kar nas pripelje do tretjega, najbolj bistvenega problema. Za večino prebivalstva tega planeta realni svet ni prav tako grozen, da bi na vsak način morali iz njega bežati v virtualnega. Seveda bi bilo lepo, da bi takšen stroj lahko tudi imeli, vendar zakaj bi vlagali ogromno sredstev za nekaj, kar tu pa tam uporabiš za zabavo. Še več, kako bi sploh vso to ljudstvo, ki je bilo do nedavnega vajeno zgolj uporabljati Excel, v nekem trenutku zmogli učiti, kako uporabljati ta novi ogromni stroj in kako se vesti v cyberprostoru. V končni fazi bi se b njem sprehajalo le tistih nekaj zanesenjakov (in kaj nam bo nebeško kraljestvo, če so v njem le kleriki). Zelo verjetno bi vsa zgodba hitro dosegla klavirni zaključek. Že sam pogled na dijake, ki imajo priklopljene vse čutne organe na stroj, ki se sprehajajo po virtualnih gorah, namesto realnih, ki trenirajo virtualni karate, namesto realnega, ki spolno občujejo z japonskimi risanimi junaki in se pri tem še brezmejno debelijo, bi sprožil takšen upor, da bi kaj hitro doživel prepoved.

Ker se je ta scenarij izkazal kot slepa cesta, je stroj potreboval nov način, da bi nas podjarmil. Če človek noče vstopiti v računalniški svet, potem mora računalnik vstopiti v človeški svet. Razvoj te nove smeri se je pokazal najprej z delokalizacijo telefona. To je pripeljalo, v veliki meri, tudi do delokaliziranja samega posameznika, predvsem tako, da je lahko opravljal do-

ločeno delo tudi izven prostora, ki je temu namenjen. Seveda, nove razmere so zahtevale specifični razvoj ustrezne tehnologije. Za boljše opravljanje katerekoli dejavnosti delokaliziranega subjekta so se morali delokalizirati tudi računalniki, kar je pripeljalo do nenadne široke dostopnosti prenosnikov za vse potrebe. Vendar, kaj naj počne posameznik s telefonom in računalnikom, če pa nima odprtega dostopa do javnosti? To je seveda pripeljalo do vse širše palete dostopnih informacij in subjektov na medmrežju; še kabel, ki je visel z zida in ponujal vstop v cyberprostor, je v nekem trenutku izginil. Internet je bil praktično povsod. Ker je seveda imeti računalnik in telefon predstavljalo že preveč skrbi za novega delokaliziranega človeka, so začenjali nastajati hibridi, razni pametni telefoni in tablice. Še več, še zadnje informacije, ki jih je naš subjekt shranjeval na svojih aparatih, so se dodatno delokalizirale in šle v oblake (t. i. *cloud*). Človek se je osvobodil svoje umeščenosti v prostor tako, da si je okoli sebe omogočil nenehen dostop do informacij. Namesto da bi se priklopil na nek stroj in prestopil v paralelno realnost, je omogočil, da se je lahko končno premikal pa tostranski realnosti, z vsemi prednostmi, ki mu jih stroj lahko nudi. Tehnoteoretiki temu pojavu pravijo *informacijski cockpit*. Posameznik prosto leta naokoli kot letalo, *cockpit* (letalska armatura ... kaj pa vem) pa mu nenehno nudi vse informacije, ki jih potrebuje.

Tamagoči princip

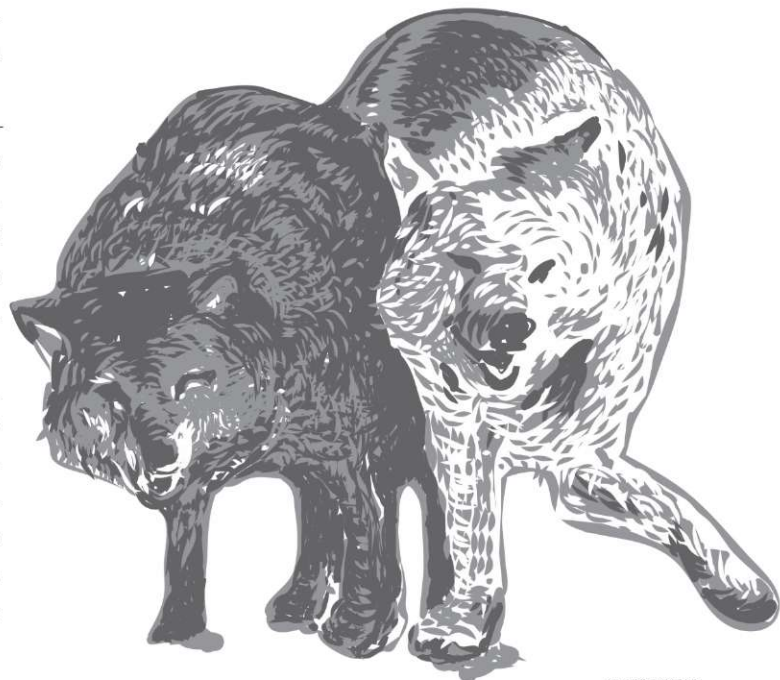
Zgodba do zdaj izgleda kot zmaga človeka nad strojem, celo emancipacija nad kontingentnostjo prostora. Kar bi seveda tudi bila, če bi človek zmožel videti stroj zgolj kot orodje. Tu se pa začne stvar zares zapletati.

Seveda telefoni niso prvi stroj, ki smo jih lahko prinašali naokoli. Spomnimo se prenosnih radiev, malih televizij, *gameboyev* ipd. Vendar je za vse veljalo, da so zahtevali primarni aktivni pristanek nas, porabnikov. Če smo hoteli igrati Maria Brosa ali poslušati novice, smo prižgali aparat, ko smo se naveličali, smo ga ugasnili in ga pospravili v predal tudi za tedne in mesece. Za vse, razen za enega.

Se morda še spomnite Tamagočija? To je bil takšen majhen aparatček, ki je na ekranu imel neko neznano žival. Ko smo ga kupili in ga prvič vžgali, se je na ekrančku ta živalca zvalila iz jajčka in je od takrat naprej živela v našem žepu. Bistvena razlika z drugimi elektronskimi igračkami, ki so obstajale do tedaj, je bila, da mi nismo vodili igre, temveč je ona nas. Ko je bila lačna, je zapiskala in morali smo jo nahraniti. Ko se je

podelala, je zapiskala in morali smo počistiti. Ko se je dolgočasila, je zapiskala in morali smo jo pocrtati. Vloge so se popolnoma spremenile. Nismo bili več mi tisti, ki smo se želeli kratkočasiti ob igrici, temveč je ona povedala, kdaj se moramo z njo ukvarjati. Nismo je kar mogli pustiti v predalu, saj je od zanemarjanja umrla. Kar marsikomu ni bilo lahko pri srcu. V Koreji (tisti, seveda, južno od 38. vzporednika; severno od nje-ga je takrat še vedno pustošila lakota, ki je ubila več milijonov ljudi) in na Japonskem se je zaradi smrti e-ljubljenčka zgodilo kar nekaj samomorov.

Da sodobne aparature ne bi bile zgolj orodje, temveč da bi zasedle pomembnejše mesto znotraj življenja posameznikov človeškega porekla, so morale začeti ne zgolj dajati, temveč tudi zahtevati. Ali niso današnji pametni telefoni neki izpopolnjeni tamagočiji? Pod krinko služenja našim zanimanjem, nas nenehno bombardirajo z zahtevami. Telefon stalno spušča neke zvoke, enkrat je klic, drugič se želi apdejtati, tretjič je mail, četrtrič dobimo opozorilo, da je nekdo lajkal našo sliko, spet desetič nas je nekdo omenil v tvitu. Ponuja nam koledar zgolj zato, da nas lahko cel dan opozarja, da moramo neko opravilo tudi storiti. Ko zvoni, ne vemo, ali je to navaden klic iz omrežja ali *viber* ali *skype*, *whatsapp*, ali mu zgolj zmanjkuje baterija – ta namreč, v nasprotju s starimi, ki smo jih polnili enkrat tedensko, zmanjkuje dnevno. Če kdo meni, da je to zgolj uporabnost, naj opravi miselni preizkus: pomislite, kako bi se počutili petnajst let nazaj, ko bi ležali na kavču in bi vsakih pet minut zvonil telefon na hodniku, glas na drugi strani žice pa bi en-

krat sporočil, da je nekdo na Cankarjevi ulici komentiral vašo včerajšnjo izjavo o Janši, nekemu drugemu pa je bila ta všeč, potem bi zvonil telefon, pa bi glas povedal, da vas je na Trubarjevi nekdo omenil, potem spet, da ste ravnokar prejeli pošto v nabiralnik. Ne bi minilo 20 minut, da bi telefon izpulili z zida in ga zalučali čez balkon. Toda s pametnimi telefoni je drugače. Mamljivo oblikovani ekran, lepa oblika, lučke, predvsem pa družba v osamljenosti nam ga tako priljubi, da ga skorajda ne moremo nikoli zapustiti. Še v družbi ga privlečemo ven, pokažemo, kaj vse zna, kot otroka. Poglej, zna fotografirati, pogledj, zna povedati, katero pesem ravnokar poslušamo. Res je, do njega se obnašamo kot do otroka. Ponosni smo nanj, oblačimo ga v različne oblekice, kupujemo mu nove in nove igrače, da se bova lahko čim več skupaj družila. Še več. Vedno več ljudi zgolj zanj na mesec plačuje več kot za elektriko, ogrevanje in vodo skupaj!

Matrix princip

Ena izmed podob človeka, podjarmljenega s strani strojev, je gotovo prikazana v filmu *Matrix*. Tam so ljudje prikazani kot napajalniki strojev, ki so že povsem prevzeli svet. Da bi pa ljudje tega ne opazili, jim stroji projicirajo percepcijo življenja v svetu.

To podobo moramo gledati kot na ultimativno metaforo oblasti strojev nad človekom. Stroji se tako ne napajajo zgolj z našim delom, z našim časom, ki ga v službi porabimo zato, da bi vsi ti aparati cvlili v našem žepu. Ne, *Matrix* nam pokaže neločljivo povezavo med njihovim fizičnim obstojem (napajanjem) in našo percepcijo sveta.

Kaj mislim s tem? Ne gre zgolj za to, da stroj nenehno išče našo pozornost s hrupom. To bo sicer dobil, vendar je ne bo kar obdržal. Da bi jo za vedno obdržal, mora stroj postati naš primarni način percepcije sveta. In to je v veliki meri že postal. Ne verjamete? Ste bili v zadnjih letih na kakšnem večjem koncertu, kjer niste zmogli niti videti odra zaradi vseh telefonov in tablic, ki so snemale koncert? Ali pa se znajdete recimo v Louvru in sploh ne zmorete videti slike Mone Lize, saj jo fotografira armada turistov? Ali pa ste na koncu pripovedi o nekem dogodku ali potovanju zasledili komentar »pics or it didn't happen!«. Ali pa ste mogoče ob neuspešnem iskanju nekega podjetja po spletu preprosto sklenili, da je verjetno propadlo, saj »če te ni na internetu, ne obstajaš.« No, to je le nekaj, sicer dokaj nedolžnih primerov, ki pa kažejo na pomembno spremembo percepcije vsakodnevnega sveta.

A pomembnejši vidik, ki ga moramo tu izpostaviti, je bistveni za naravo te percepcije. Tu ne gre zgolj za nek digitalni dokaz nekega dogodka ali obstoja nekega bivanja. Gre za več. Percepcija, ki nam jo ponuja stroj, namreč deluje na nekem (časovnem, prostorskem) odlogu oziroma, z drugimi besedami, prek odtujitve. Toda ravno ta odtujitev nam onemogoča sočasno soočanje z drugim in nas tako pahne v akumulacijo. Ker zahteva živo doživeti koncert določen trud in koncentracijo in ker je ne premorem in nimam kam roke det, se zaposlim s snemanjem. Doma pa dam ta koncert med zbirko vseh letošnjih koncertov. Ker nimam potrebne volje, da bi se posvetila eni sliki v Louvru, jo bom pofotkala in jo poleg vseh drugih fotografij Pariza objavila na *facebooku* (hkrati se bom pa še sebe pofotkala, za dokaz, da sem tam res bila).

Česar stroj, v nasprotju s človekom, ne more začutiti, je ravno travmatičnost srečanja, bistvenost dogodka, ki lahko zareže v srce in za vekomaj spremeni posameznikovo življenje. Ko mojster Miyamoto Musaši v uvodu svojega klasika *Knjiga petih prstanov* pove, kako je v svojem življenju v dvobojih ubil več kot 60 ljudi, lahko brez velikega oklevanja zatrdimo, da se do potankosti spomni obraza vsakega, ki mu je zadrhl sabljo v drobovje, če ne že vsakega posameznega boja, tega pa gotovo ne moremo trditi za sodobnega vojaka, ki v varnem zavetju baze nekje v Oklahomi prek konzole pilotira *drone* in z njim sestreljuje abstraktne sovražnike v Pakistanu. In čeprav mogoče ta vojak v enem tednu pobije več ljudi, kot jih je mojster Musaši kadarkoli sploh videl, je slednji skozi svoja doživetja pridobil modrost, prvi pa v najboljšem primeru amnezijo, v najslabšem živčni zlom.

A vrnimo se z bojnega polja nazaj v vsakodnevnje. Rekli smo, da je percepcija, ki nam jo ponuja stroj, takšna, ki temelji na časovnem in prostorskem odlogu (odtujitvi) in pomanjkanju kvalitativnega srečanja z drugostjo drugega, čigar manko zapolnjuje z vedno večjo kumulacijo. Toda kaj bi bilo tisto, kar bi mu omogočilo, da bi z novo percepcijo človeka dokončno zaslužnjil?

Odgovor je seveda spolnost.

V nasprotju z lakoto, ki jo lahko stroj vzbudi, a je ne more potešiti, ali pa s slikami s potovanj, kjer stroj ponudi nadomestek za bivanje (nadomestek realnosti), ne more pa nam vzbuditi žive potrebe po njih, lahko stroj spolno slo prebudi in tako prevzame celega človeka ter mu hkrati ponudi tudi zadoščenje, nadomestek spolnega akta skozi videe in fotografije.

Kar dela digitalno spolnost tako uspešno, da ne rečem celo

standardno, ni le njena vseprisotnost in takojšnja dostopnost, *instant gratification*, ki je vedno le dva klika stran, temveč in predvsem – in zlasti ta je temeljna pri tistih, ki vstopajo v svet spolnosti in ga prek tega tudi spoznavajo – manko drugega. Je izogib vedno travmatičnemu srečanju z drugo osebo. Je nek bistveni časovni in prostorski odlog med nami, ki se naslajamo, in gledano osebo. Kdo je ta, na drugi strani? Od kod prihaja, kaj počenja, ko je ni na videu, ali je sploh še živa ali je mogoče že mrtva? Saj ni važno! Drugi z videa je oropan svoje celostnosti bivanja. Je brezobliččen. Ne obstaja kot organska celota, kot enkratni individuum, temveč le kot nosilec spolnih atributov, če hočete, kot stojalo za joške in rit.

Zato oropanost substancialnosti drugega, gledanega, oropa tudi kakršnegakoli, čeprav odtujenega, odnosa do njega. Ta odtujeni spolni odnos (masturbacija) se ne dogaja na ravni gledač in gledani, temveč je gledani le vizualni reprezentant moje spolne preference in mi zato ne more nikoli povsem zadostiti. Zato za pravo spolno zadostitev ni dovolj le en video, temveč jih je potrebno kvantificirati, saj se vsak v nekem določenem vidiku, pogledu ali časovni enoti najbolj približa materializaciji moje trenutne pohote.

Tako je spolni akt pred strojem sestavljen iz kopice *clipov*, množine organov brez teles in seksualnih poz, ki nimajo nikakršne zgodovine, so oropane življenjskega časa in obstajajo le kot seksualna podoba. Tako, kakor stroj ne doume kvalitete, temveč le kvantiteto, tako tudi spolni akt postane oropan kakršnegakoli odnosa in postane le vedno večja zbirka seksualnih podob, ki se morajo, zaradi naveličanja gledalca, sčasoma še širiti, radikalizirati in fetišizirati.

Da uporaba pornografije ni več zgolj nadomestek za živi spolni odnos, temveč primarna percepcija spolnosti, mnogi opozarjajo že dlje časa. Večina mladostnikov vidi do polnoletnosti več golih žensk in spolnih aktov, kot jih je katerikoli šejk v zgodovini videl v svojem celotnem življenju. Evolucijski znanstveniki pravijo, da takšna socializacija pripelje do velikih kognitivnih sprememb v dojetanju spolnosti, saj se posameznik spolnega akta priuči kot nadvlade nad več popolnoma podjarmljenimi in neenakimi živimi bitji. Mi bi lahko dejali, da je oropanost spolne izkušnje živega in zato travmatičnega drugega tisto, kar spolnost abstrahira, jo prenese v neko idealizirano bivanje, katere materialna oblika je lahko le nikoli dosegljiva podoba.

Kakorkoli to definiramo, dejstvo je, da ima vedno več posameznikov povsem napačne predstave o spolnosti, saj realne osebe zdaleč ne dosegajo internetnih podob. Spolni odnosi so

tako postali nadomestek, kopija digitalnega seksa. To se kaže v vedno bolj dokumentiranih primerih impotence med mladimi.

Princip Velikega brata

Kar je torej izgubljenega z doživetim srečanjem, je potrebno nadoknaditi z množino podob. Eden od receptov uspešnosti stroja je ravno v tem, da je uspel vstopiti v najbolj intimne prostore naših življenj, tam, kjer ni imel dostopa noben živ vohun, in postaviti svoje nemo anorgansko oko v položaje in bližine, kjer običajno ni dovoljeno nikomur gledati.

Ravno razvrednotenje živega spolnega odnosa v nadomestek podobe je pripeljalo do vedno večje želje, da bi postali podoba. Kar živega človeka razlikuje od podobe (slike, videoposnetka) je, da se živi človek počuti vedno nekoliko razbitega, nepopolnega, medtem ko podoba daje videz polnosti, celosti. Podoba daje neko gotovost polnega bivanja, na račun tega, da posameznikovo temeljno razprtost in problematičnost, njegovo odprtost v svobodi trenutka, torej tisto, kar človeka dela človeka, zreducira na plastičnost reprezentacije. Od tod tudi poplava selfijev, ki na sebi nosijo neki generično obrazno pozo (svojčas se ji je reklo *duckface*).

Ker je spolni odnos nekaj, kar se vedno znova izumi med dvema posameznikoma, je v novih okoliščinah virtualizacije spolnosti postal nekoliko nedodelan. Zato se je vedno več parov odločilo s seboj v posteljo vzeti še tretjega, tistega, ki bo legitimiral spolni akt kot poln. Tistega, torej, ki bo iz njih naredil podobo. Od tod poplava amaterskih posnetkov spolnih odnosov po medmrežju, v katerih nastopajo od znanih osebnosti do navadnih janzov in franck. Le skozi pogled tega neorganskega tretjega lahko postanemo podoba in se tako rešimo kontingentnosti prostora in časa, se abstrahiramo od naših notranjih razklanosti in sami postanemo podoba. Če je primarni spolni akt postal podoba, moramo tudi mi postati podoba, da bomo res doživeli spolni akt.

Seveda pa je legitimacija spolnega akta skozi *biti podoba* zmožna le, če predpostavlja nekega pohotnega gledalca, ki ta pornič gleda tako, kot smo se mi navadili gledati porniče. Ali drugače, da podoba je res pravi spolni akt, lahko zgolj, če je ta podoba že pornografija. Pornografija pa je po svojem bistvu nekaj funkcionalnega, namenjenega gledalcu in ne akterjem. Tako je stroju uspelo nemogoče. Namesto, da bi se fizično priključili nanj, kot so si predstavljali par desetletij nazaj, jo on uspel vstopiti v celoten prostor med nami. Virtualnost je postala realni svet, RL pa le bedni posnetek virtualnega. ●

Normiranje užitka

Koncept pritrilnega soglasja

Luka Lisjak Gabrijelčič

Letos jeseni so ameriški aktivisti, ki se bojujejo proti posilstvom, slavili. Kalifornijski senat je namreč soglasno sprejel zakon, ki je sad dolgoletnih naporov političnega lobiranja in družbenega aktivizma na področju preprečevanja posilstev. Gre za Zakon 967 o preprečevanju spolnega nasilja na univerzah, ki po mnenju zagovornikov pomeni izjemno pomemben precedens tako pri redefiniciji posilstva kot pri kaznovalni politiki. Nasprotniki menijo podobno.

A namesto višjega standarda pri varovanju spolne nedotakljivosti v njem vidijo precedenčni poseg oblasti v seksualno intimno posameznikov, ki normira »pravilno rabo« spolnega občevanja, in nevarno znižanje pravic obtoženih spolnega nasilja. Zakon uvaja nov pravni pojem pritrilnega soglasja (*affirmative consent*); in prav ta se je, skupaj z drakonsko kaznovavno politiko, znašel v jedru verjetno največje javne polemike o vprašanju konsenzualnosti v spolnosti doslej.

Od univerz, ki prejemajo denarno pomoč s strani države – to pa so v Kaliforniji vse pomembne visokošolske ustanove – zakon zahteva, da v svoje statute vnesejo pravilnik, ki na novo definira posilstvo, hkrati pa uvaja poenostavljen postopek prijave spolnega nasilja, ki je kaznovano z dokončno in brezprizivno izključitvijo obsojenca iz celotnega državnega visokošolskega sistema. Ker gre za zakon, ki nima neposrednih učinkov v kazenskem postopku, je tu obtoženec tisti, ki mora dokazati svojo nedolžnost. Ker gre večinoma za besedo tožnice (v ogromni večini so to seveda ženske, čeprav že danes obstaja dokaj akutno vprašanje istospolnih posilstev, predvsem med moškimi) proti besedi obtoženca, to v praksi pomeni, da mora obtoženec prepričati komisijo, ki obravnava primer, v svojo nedolžnost. Ker zakon na novo definira posilstvo, mora obtoženec (recimo, zaradi poenostavitve, moški) dokazati oziroma prepričati komisijo, da je pred in med spolnim aktom imel pritrilno soglasje tožeče stranke (ženske). Uveljavljeni slogan »Ne pomeni ne« (torej, vsako kršenje eksplicitnega nesoglasja za sodelovanje v spolnem aktu pomeni posilstvo) je tako nadomestil novi slo-

gan, »Da pomeni da«. Ali drugače: vsako spolno dejanje brez eksplicitnega privoljenja partnerja se po novem šteje za posilstvo. To je koncept pritrilnega soglasja.

Neprekinjena pritrjevalnost

Zakon pritrilno soglasje definira kot »zavestni in prostovoljni sporazum za sodelovanje v spolni aktivnosti«. To samo po sebi ni nič novega. Ameriška sodišča že desetletja sledijo praksi, po kateri se vsako spolno dejanje, pri katerem moški nima soglasja ženske, šteje za posilstvo. Vodilo »Ne pomeni ne« je že zdavnaj preseženo: za posilstvo se šteje vsako spolno dejanje, v katero ženska ni zavestno in svobodno privolila, z ali brez eksplicitnega ne-ja. V praksi pa to ni kaj bistveno spremenilo stvari, saj je posilstvo izjemno težko dokazati, pa naj njegova teoretska definicija še tako jasno sledi principu zaščite telesne nedotakljivost posameznice oz. posameznika. In prav tu novi koncept pritrilnega soglasja, kakor ga vpeljuje novi zakon, uvaja ključno spremembo. Udeležencema v spolni aktivnosti namreč nalaga, da se prepričata, ali imata partnerjevo soglasje. Vsako spolno dejanje, v katerem bi se eden od partnerjev ne prepričal, ali ima eksplicitno soglasje drugega, se po novem šteje za posilstvo. Zakon je glede tega nedvoumen:

»Odgovornost vsakega posameznika, ki sodeluje v seksualni dejavnosti, je, da se prepriča, ali ima pritrilno soglasje druge osebe ali oseb za sodelovanje v dani spolni aktivnosti. Odsotnost izrecnega nesoglasja oziroma odpora se ne šteje za soglasje, prav tako se za soglasje ne šteje molk. Pitrilno soglasje mora trajati ves čas spolne dejavnosti in se lahko kadarkoli prekine.«

Na prvi pogled se utegne zdeti, da zakon zgolj povzema načela osnovnega medčloveškega spoštovanja v spolnosti: da spolne usluge ne izsiliš, temveč se prepričaš, ali obstaja obojestransko soglasje, in da partnerice ne siliš, da nadaljuje s seksom (ali določeno seksualno dejavnostjo), če tega ne želi. Vprašanje, ali je prav, da je vsakršno, tudi manjše ali implicitno kršenje teh načel samodejno izenačeno s posilstvom, je pravzaprav še najmanjši problem. Resnična težava nastopi, ko razumemo, kaj zakon zares pravi; to ugotovimo, če beremo prvi in drugi del

Le redko kdo pa je opazil, da zakon dejansko prepoveduje – slab seks. Spolni akt, v katerem eden od partnerjev ni navdušeno udeležen in v njem vztraja bolj po inertnosti, je namreč izenačen s posilstvom.

skupaj. Zadnji stavek lahko namreč prehitro razumemo kot zdravorazumski princip, da lahko katerikoli od partnerjev v vsakem trenutku prekine sodelovanje v spolnem aktu in da se siljenje, naj ga nadaljuje, šteje za spolno nasilje. A ne gre za to. Ne gre niti za to, da je siljenje izenačeno s prisilo in torej s posilstvom. Soglasje, ki lahko kadarkoli umanjka, je namreč definirano kot *pritrđilno*. Tu ne gre za to, da lahko partnerica kadarkoli v spolnem aktu reče, »ne, tega pa ne bi« in da mora partner njeno željo spoštovati. Izrecno nesoglasje ni dovolj: »molk ali odsotnost odpora se ne štejeta za soglasje«. Partner je tisti, ki mora ves čas skrbeti, da soglasje še vedno obstaja. Če tega ne stori, obvelja za posiljevalca.

Kako naj bi to izgledalo v praksi, najbolje prikaže filmček, ki so ga v izobraževalne namene pripravili študentje ene od kalifornijskih univerz. Posnetek prikazuje par, ki sedi na postelji: »Te smem poljubiti?« – »Ja.« – »Ti smem sneti modrček?« – »Ne še.« – »Se te smem dotakniti tu?« – »Da ... Ti lahko razrahljam pas? ... Zdaj pa mi ga lahko snameš.« Filmček se, kot se za hedonistično družbo spodobi, zaključi v apoteozni oralnega seksa (uživa seveda ona, kot je tudi prav), a nelagodje, ki ga vzbudi prizor, ostaja. Posnetek nam sicer hoče, nekoliko nerodno, dopovedati, da »je soglasje seksi«, a ne smemo pozabiti, da tu ne gre le za nasvete za boljšo spolnost: gre za prikaz seksualne prakse, odmik od katere se šteje za posilstvo.

Številni podporniki zakona so izpostavili, da takšen prikaz »pravilnega načina seksanja« dela medvedjo uslugo konceptu pritrđilnega soglasja, in hiteli opozarjati, da nikjer ni rečeno, da mora biti soglasje ustno. To sicer ni čisto res, saj zakon na več mestih izpostavlja, da je »ustno soglasje boljše od neverbalnega«. Dikcija je kompromisna rešitev; mnogi so vztrajali, da mora biti soglasje izrečeno verbalno: kar bi *de facto* pomenilo, da bi vsak seks, kjer bi se partnerja ne držala dialoga, kakršnega uprizarjata junaka neslavnega posnetka, obveljal za posilstvo. Predlog je bil nazadnje zavržen, in sicer ne toliko zaradi neuspešnega lobiranja pri zakonodajalcu kot zaradi širokega nasprotovanja takšni rešitvi v vrstah aktivistov samih (bržkone tudi zato, ker so mnogi od njih spolno aktivni).

Toda čeprav zakon poleg eksplicitnega da-ja dopušča tudi druge oblike implicitnega pritrđevanja, če je iz njih mogoče razumno sklepati, da si je partnerica dejansko želela vsake faze spolne

aktivnosti, ostaja dejstvo, da je partner dolžan poizvedeti glede vsakega posega v partneričino telo (in seveda tudi obratno – kar, mimogrede, posilstvo redefinira na način, ko nikakor ni več absurdno, da je lahko njegova žrtev le ženska: gledalci serije *Mad Men* (Oglaševalci) smo lahko vsaj trikrat videli, kako je bil glavni junak, klasični *macho* Don Draper, spričo nas žrtev nedvoumnega posilstva, kakor ga opredeljuje Zakon 967). Dolgočasno ponavljajoči se dialog iz posnetka bi lahko nadomestilo nekoliko bolj dinamično poizvedovanje, kjer bi vprašanja zamenjali poredni pogledi in odgovore pritrđilni vzdih – a scenarij bi vendarle moral biti isti, če ne bi hotel tisti, ki je posegel v partnerjevo intimno sfero, hotel priti v navzkrižje z zakonom in tvegati doživljenjsko stigmatizacijo posiljevalca.

Navdušenje kot norma

Vendar celo ravnanje po teh strogih pravilih ni dovolj. Ne pozabimo namreč, da lahko pritrđevalnost (in ne zgolj soglasje) umanjka v vsakem trenutku. Če o tem, kaj pomeni umanjkanje soglasja, ne more biti dvoma – »Ne pomeni ne,« so nas naučili –, pa ostaja vprašanje: kaj pomeni umanjkanje pritrđevalnosti? Odgovor aktivistov je jasen: umanjkanje pritrđevanja je isto-vetno z odsotnostjo navdušenja. Soglasje mora biti pritrđilno, zavestno, trajajoče in – navdušeno.

Pojem navdušenega soglasja je nazadnje izpadel iz zakona. To je dejansko edini, čeprav grenki poraz aktivističnih skupin. Koncept navdušenja je namreč spona, ki drži skupaj celotno logiko spolnega akta, kakršen izhaja iz koncepta pritrđilnega soglasja. Navdušenje je tisto, ki priča o obstoju pritrđilnega soglasja.

To se jasno kaže v izjavah aktivistov, ki tudi po sprejetju zakona, ki posilstva (zaenkrat) še ne definira kot sodelovanje v spolni dejavnosti, v katerem eden od partnerjev ni navdušen, vztrajajo pri centralnosti tega pojma. »Standard pritrđilnega soglasja,« je po sprejetju zakona zmagoslavno zapisal eden od vidnejših kalifornijskih aktivistov, »od obeh partnerjev zahteva, da pozorneje spremljata, ali sta oba navdušena nad seksualno izkušnjo, ki jo delita. Gre za to, ali je oseba, s katero hočeš seksati, navdušena nad seksom s tabo. To pa je ravno nasprotno kot 'ubijanje vzdušja' (*kill the mood*).«

Vseskozi je namreč slišati očitke, da bo novi zakon »uničil do-

ber seks« z normiranjem neprestanega poizvedovanja, kakršnega uprizorita fant in punca iz omenjenega propagandnega videoposnetka. Le redko kdo pa je opazil, da je resnica ravno obratna: zakon dejansko prepoveduje – slab seks. Spolni akt, v katerem eden od partnerjev ni navdušeno udeležen in v njem vztraja bolj po inertnosti, je namreč izenačen s posilstvom. Pomislimo na stereotipno karikaturu spolnosti med zakoncema, kakršno bi lahko videli na satiričnih straneh v *Slovenskih novicah*: on je osredotočen na opravljanje svoje zakonske dolžnosti v postelji, medtem ko ona rešuje križanko. Nobenega dvoma ni, da bi takšni spolni akt po standardih pritrtilnega soglasja padel v kategorijo posilstva. Dovolj bi bilo, da bi zdolgočasena partnerka svojega nespretnega partnerja obtožila posilstva in obtoženec bi moral pred komisijo navesti, katere so bile »razumne okoliščine, na podlagi katerih je lahko v danih razmerah upravičeno domneval, da ima pritrtilno soglasje partnerke za nadaljevanje spolnega akta«: reševanja križanke pač ni mogoče zamenjati s pritrjevanjem, še manj z navdušenem pritrjevanjem. Tu ne more biti dvoma: žena, ki med seksom rešuje križanko, je posiljena (enako kot je bil nedvomno posiljen Don Draper, ko je poslovna partnerka v taksiju zlezla nanj in z agresivnim zapeljevanjem znova preprečila njegovo namero, da bi ostal zvest svoji ženi).

To ni le stranska posledica zakona, postranska škoda njegove nedorečene dikcije, temveč osnovni namen njegovih zagovornikov. Dovolj je, da preberemo, kaj dejansko pravijo. Eden od njih tako piše:

»Pojem 'navdušenja' je ključen, saj opozarja, da soglasje ni binarna odločitev: ne gre za vse ali nič, ni vedno prižgan ali vedno ugasnjen. Je razumevanje, da lahko soglasje počasi ugasne ali se ponovno prižge, če oba partnerja tako želita. (...) Če eden od partnerjev *nakaže* (poudarek avtorja), da ni več na volji in da mu to, kar se dogaja, ni po godu, se mora seks končati.«

Za ponazoritev svoje poante si je avtor (gre za vplivnega blogerja, znanega kot Dr. Nerdlove) izbral prizor iz sodobne popularne kulture:

»V seriji *Girls* se Adam in negova nova punca Natalia odločita, da bosta začela seksati ... in ni prijetno. Adam sprva sprejme Natalijine zahteve – nobenega nežnega ('žgeckljivega') dotikanja, nobene ejakulacije vanjo – a stvari postanejo bolj problematične. Prvič jima je bilo lepo (Adam celo reče, 'Všeč mi je, da si tako jasna z mano.'), drugič ... manj. Adam zahteva, naj se spusti na vse štiri na umazana tla njegove sobe, pri čemer presliši njene pritožbe, češ da se ni oprhala, in se ne zmeni za

njeno precej nejevoljno sodelovanje v dejanju. Pred vrhuncem se potegne iz nje in začne masturbirati, očitno posnemajoč klasične prizore iz pornografskih filmov. V zadnjem trenutku vendarle upošteva njene pritažene prošnje, naj ne ejakulira na njeno obleko in namesto tega brizgne na njene prsi. 'Mislim ... da mi to res ni bilo všeč,' reče Natalia na koncu.«

Jasno je, da imamo opraviti s prizorom spodletelega spolnega akta, ki izvira iz nevesčnosti in določene objestnosti, značilni za mladostniške seksualne eskapade. Ravno takšni prizori bi lahko služili kot ponazoritev problematičnosti koncepta pritrtilnega soglasja – po novem kalifornijskem standardu bi bilo namreč Adamovo ravnanje brez dvoma opredeljeno kot posilstvo. Toda presenetljivo, da je avtorjev argument ravno obraten: služi mu kot prikaz *napačnega* seksa. Adam bi bil moral razumeti implicitna sporočila, s katerimi je Natalia signalizirala odsotnost navdušenega soglasja, in ravnati v skladu z njenimi željami.

Kaznovanje kot normiranje

Težava je v tem, da tu ne gre toliko za vprašanje, kaj bi bil Adam moral storiti (to je navsezadnje suverena odločitev scenarista, ki ga je ustvaril): gre za to, da se takšen napačen seks preganja z izjemno ostrimi represivnimi ukrepi, zaradi katerih je znana newyorška odvetnica, aktivistka za ženske pravice in feministka starega kova Robin Steinberg za revijo *The New Republic* izjavila, da v primeru, če se bo takšen zakon razširil po ostalih zveznih državah, »svojih fantov ne bo poslala na univerzo«. Vse kaže, da bo Steinbergova prihranila denar, ki ga je privarčevala za izobrazbo sinov: od jeseni so namreč pravilnike, ustrojene po kalifornijskem Zakonu 967, po tekočem traku sprejele številne zasebne univerze na Vzhodni obali, od Columbie do Harvarda. Vpogled v njihovo vsebino pomaga razjasniti ogorčenje slovite pravnice.

Zakon obtoženim posilstva onemogoča vsakršno učinkovito obrambo. V nasprotju s pravnimi postopki se obtoženi ne sme braniti z molkom: takšna odločitev bi pomenila avtomatično izključitev iz univerze in, zelo verjetno, doživljenjsko stigmo posiljevalca. Hkrati pa se izjave, podane na zaslišanjih, lahko uporabijo proti njemu na sodišču. Poleg tega pa večina univerzitetnih pravilnikov, ki uvajajo standard pritrtilnega soglasja, na zaslišanjih ne omogoča prisotnosti odvetnikov. Če bi naš Adam obiskoval katero od ameriških elitnih univerz in bi se Natalia odločila, da ga prijavi zaradi spolnega nasilja, bi bil torej dobesedno prisiljen v priznanje zločina. Če bi izbral

laganje – pravzaprav edina možnost, ki bi mu ostala, če ne bi hotel obveljati za posiljevalca – bi v primeru razsodbe v prid tožnice povrh vsega bil obsojen še krivega pričevanja, v vsakem primeru pa bi ga lahko čakala še zasebna tožba. A to še ni vse. Večina univerz omogoča, da se identiteta tožnic ostaja tajna, identiteta obtožencev pa je javna; poleg tega skoraj povsod obstajajo ukrepi, ki omogočajo, da se obtoženca v času trajanja postopka začasno izključi iz pedagoškega procesa in se mu onemogoči zadrževanje na kampusu. Poleg tega v samem postopku ne on ne njegov pravni zastopnik ne bi imela možnosti, da zaslišita tožnico, da bi ugotovili morebitne nedoslednosti v njenem pričevanju.

Skratka: če bi bil naš nesrečni Adam študent na Berkeleyju ali Harvardu, bi ga od stigme posiljevalca – in morda celo od zapore v pregovorno blagohotnih ameriških ječah – ločila le Natalijina dobrohotnost. Izjava Steinbergove se je torej nekoliko manj pretirana, kot bi se utegnilo zdeti na prvi pogled. Poanta zagovornikov takšne drakonske represije je seveda v tem, da na Berkeleyju, Harvardu ali Columbiji ne študirajo nerodni in neizkušeni predmestni Adami, temveč objestni spolni predatorji, ki polnijo ameriško črno kroniko z grozljivimi novicami o množičnih posilstvih, ki se dogajajo na univerzi.

Skrajnost nove zakonodaje se pogosto opravičuje s sklicevanjem na »kulturo posilstva« (*rape culture*), ki vlada v družbi nasploh, na kolidžih pa še posebej. Šlo naj bi za kulturo, ki reducira ženske na spolni objekt in ustvarja ozračje moškega pajdaštva, ki spodbuja ohranjanje in širjenje spolnega nasilja. Ezra Klein, urednik vplivnega spletnega magazina *Vox*, je kalifornijski zakon razglasil za »skrajno zdravilo«, namenjeno zatrtju »skrajnega problema«: »Kulture, v kateri se bratovščini (združenje moških študentov na ameriških kolidžih, op. a.) zdi simpatično, da priredi zabavo, ki jo krasijo napisi 'Ne pomeni da, da pomeni analno', ne bomo zrušili brez boja. Grdi problemi nimajo vedno lepih rešitev.« Dvoumnost koncepta privolitve, kakršen je vladal do sedaj, pravi Klein, je posiljevalcem omogočal izigravanje zakona. Nova zakonodaja »ustvarja sistem, kjer je spolno nasilje definirano preširoko«. To je sicer slabo, dodaja, a ustvarja novo ravnovesje, ki omogoča večjo opolnomočenje potencialnih žrtev.

Klein prostodušno priznava, da novi zakon »skuša prek brutalne zakonodajne moči spremeniti najbolj intimno vseh odraslih dejanj«. Z radikalno redefinicijo soglasja, ugotavlja Klein, bi lahko celo par, ki že leta sobiva v ljubečem razmerju, v povsem običajnem prehodu iz ljubimkanja v seks kršil zakonodajo, pri

čemer bi, iz strogo pravnega stališča, oba partnerja zagrešila dejanje posilstva. »Gre za grozljiv zakon,« pristavlja, »a ga popolnoma podpiram.«

Kleinov provokativni članek je vzbudil veliko nelagodja med samimi podporniki zakona. Med njimi vlada precejšnje soglasje: bolj kot za kaj drugega jim gre za to, da se ustvari »novo spolno kulturo soglasja«. Toda večina od njih se ne bi strinjala s Kleinom, da je represija nujno ali celo zaželeno orodje za oblikovanje te nove kulture. Čeprav se strinjajo, da je nova definicija soglasja potrebna, da »napredujemo v premagovanju kulture posilstva«, pa pri tem bolj kot na norme, ki bi jih »z vrha«, prek represije, vsilila država ali veliki korporativne institucije (univerza je kot pripravna za kaj takega), stavijo na »izobraževanje od spodaj«. Kljub temu pa je jasno, da gre represija z roko v roki z izobraževanjem. Radikalna redefinicija posilstva zahteva, da se posameznike podučijo o tem, kaj je »pravilna raba« seksa, saj so v nasprotnem primeru – spomnimo se našega lahkomišelnega Adama – posledice lahko dokaj hude. Kolidži, kjer se kali nova elita, so zato odlično mesto za normiranje seksualne rabe na način, ki bo ustrezal idealu popolnoma avtonomnega subjekta, ki ima v vsakem trenutku nadzor nad svojim užitek. In represija je pač najboljši način za uveljavljenje norme: kot pravilno ugotavlja Klein, bo predvsem fantom prekleto v interesu, da se naučijo edinega pravilnega načina sodelovanja v spolnem aktu, saj jih v nasprotnem primeru čakajo skrajno neljube posledice.

Pri tem je seveda paradoksalno, da zakon, ki korenini v feministični teoriji, *de facto* utrjuje klasično »patriarhalno« logiko, po kateri je moški partner tisti, ki aktivno išče konsenz, ženska pa je reducirana na pasivno dajanje ali odrekanje le-tega. Dokler seveda ne bodo prve ženske obtožene posilstva s strani moških. Zloglasne male *advocacy groups*, skupine za zaščito pravic moških, so jih že napovedale in izdale priročnik, v katerem fantom svetujejo, kako naj zapeljejo feministke in posnetek spolnega odnosa, iz katerega bo razvidno, da partnerka ni povprašala po soglasju, uporabijo kot dokazno gradivo; s tem bi »zajebali feministke«, saj bi bila komisija nesrečnico primorana soditi po istih kriterijih kot osumljene posiljevalce – različna praksa pri obravnavi moških in ženskih obtožencev bi se namreč štele za kršenje ustavne kategorije enakosti. Bolj kot drakonski instrument za ukrotitev »kulture posilstva« v imenu »kulture soglasja« se »grozljivi zakon«, kakor ga imenuje Klein, utegne sprevreči v splošni kaos navzkrižnih obtožb in inkvizicijskih seciranj intimnih sporov sprtih parov.

Imperativ zabave

Ravno zato, pravijo zagovorniki zakona, je izobraževanje toliko pomembnejše. V zadnjih letih je prišlo do prave eksplozije aktivistov, ki po kampusih in izven njih širijo idejo pritrtilnega soglasja. Eden od njih je na svojem blogu že pred leti objavil zanimivo pričevanje iz predavanj, na katerih razsvetljuje množice o pravilni rabi seksa. V tekstu s pomenljivim naslovom *Zakaj ljudje sovražijo koncept navdušenega soglasja?* toži o težavah, ki jih ima pri promociji tega koncepta.

»Gre za preprosto spoštovanje do telesne avtonomije partnerja. Dajanje pritrtilnega soglasja ne pomeni nujno, da na ves glas kričiš, da hočeš seks. Gre bolj za to, da nejasen in oklevajoči 'da' ni navdušeno soglasje in da je to treba upoštevati. In vendar sem naletel na neodobravanje, ko sem govoril o tem. Komentarji, kot so 'Ampak to ubija vzdušje', 'To se mi res ne zdi nujno', so napolnili predavalnico. Stvar je v tem, da ne trdim, da je enostavno. Trdim, da je nujno in pomembno, če hočemo napredovati. (...) Razumem, da vstavljanje in spraševanje, ali je vse ok, ni ravno vroče za večino ljudi. To razumem. Naredite, da bo vroče! Naredite, da bo seksi! Saj ni treba, da se ustavlja-te: v partnerjevo uho nežno zašepetajte 'Hej, misliš, da bi bilo seksi, če bi XXX?' Če partner okleva, se morate umakniti. Ali stvar morda temeljiteje predebatirati.«

Avtor nekoliko žalostno dodaja, da »tudi ko to razložim, še vedno slišim pritajeno negotovanje med slušatelji«, kar mu seveda služi kot dokaz, da bo treba na novi kulturi soglasja še veliko delati. Od zapisa sta minili dve leti. Zdaj je uveljavitev pritrtilnega soglasja kot zakonske norme – ne le na kalifornijskih univerzah, temveč v kolidžih širom po ZDA in v prihodnje zelo verjetno tudi širše (v Angliji že dlje časa poteka debata o njegovih uzakonitvi) – silno opolnomočila takšne aktiviste, saj so naenkrat postali nosilci posebnega védenja o tem, kako se je treba pravilno obnašati v seksu. Ti »strokovnjaki za pritrtilno soglasje« svoje védenje širijo z značilno mešanico avtoritativnosti in opolzke eksplicitnosti, tako značilne za vsako seksualno normativnost, od škofa Jegliča do informativnih programov o spolnosti na iranski televiziji:

»Osredotočanje na nedvoumni 'da' (ali pa 'daj mi svoj kurac' ali 'hočem, da me polizeš prav zdaj' ... saj ste razumeli) ostrani vse dvoumnosti glede tega, ali nekdo soglašja za seks ali ne. Navsezadnje je težko napačno razumeti izjavo 'prosim, pofukaj me'. To precej poenostavi stvari. Nisi dobil da-ja? Pač ne boš seksal. Konec zgodbe.«

Takšen princip je na prvi pogled povsem zdravorazumski – kdo

pa je pripravljen zagovarjati, da je izsiljevanje, bodisi čustveno ali fizično, spolnih uslug nekaj, kar je *kul*? Težava je v tem, da fiksira dober seks kot zakonsko normo. Vsi ti opisi pritrtilnega soglasja vselej orisujejo posrečeno spolno srečanje, kjer obstaja simetrija želje. Kar je seveda lepo in prav. A zdi se, da ti aktivisti pozabljajo, da spolnost ni le dejavnost za maksimizacijo užitka, temveč – četudi povsem pozabimo na prokreacijo – vsaj še način ustvarjanja intimne vezi. Njeno ohranjanje je včasih pomembnejše od simetrije užitka. Ravno prepričanje, da so bile ženske skozi zgodovino tiste, ki so se zaradi ohranjanja partnerske intimne in iz nje izhajajoče družbene vezi odrekale afirmaciji lastnega užitka, botruje konceptu pritrtilnega soglasja. Ta naj bi dokončno zagotovil polno avtonomijo posameznic in posameznikov kot subjektov lastnega uživanja. S tem pa istočasno dokončno definira spolnost kot prvenstveno, če ne izključno, hedonistično dejavnost. Zgoraj citirani avtor je najbolje povzel, v čem je stvar:

»Pitrtilno soglasje je izraz kolaborativnega modela seksualnosti, ideje, da je seks *jam session* med dvema osebam, ki se hočeta skupaj zabavati.«

Zdaj pa se vprašajmo: katero je ultimativno obzorje norme, ki seks reducira na skupno zabavo, hkrati pa vztraja nad popolnim nadzorom nad lastnim užitkom? Jasno, masturbacija. Pitrtilno soglasje v končni fazi ni nič drugega kot normiranje spolnega akta kot medsebojnega masturbiranja z različnimi deli telesa. Pri tem se na zatožni klopi ne znajde le spolnost, kakršno prakticira dobršen del povprečnih smrtnikov, polna nesrečnih kompromisov, utajenega nelagodja in tihega toleriranja partnerjevih nerodnosti, temveč tudi tisto popolno predajanje eden drugemu, združenje v enotno telo, ki so ga opevali tako romantiki kot mistiki.

In res. »Težava mladih,« je pred leti žalostno vzdihnila vneta svečenica pritrtilnega soglasja, »je, da gledajo preveč romantičnih filmov, kjer se posameznika spustita v vrtinec strasti in izkusita najbolj vznemirljivo noč svojega življenja, kjer je vse naravno in popolno. Koncept navdušenega soglasja zavračajo, ker se ne sklada s to podobo.« Danes je lahko naša aktivistka zadovoljnejša, saj obstaja orodje, s katerim se lahko mlade, vsaj tiste na univerzah, učinkoviteje poučuje o tem, kako je prav. Puritanci so bili pač vedno sovražno nastrojeni do strasti, objokovali izgubo nadzora nad telesom, ki se zgodi v spolnem aktu, in jo skušali omejiti z okrepitevijo družbenega nadzora. Na srečo jim to nikoli ni uspelo. Tudi novim, hedonističnim puritancem ne bo. ●

»Sami si delamo težavo, ki se je ne znamo znebiti.«

Dipesh Chakrabarty
zgodovinar

Oktober letos so na dunajskem Inštitutu za družbene vede (*Institut für die Wissenschaften vom Menschen*) gostili svetovno znanega znanstvenika Dipешa Chakrabartyja. Chakrabarty je učenec Rana-jita Guhe in pripadnik t. i. skupine *subaltern studies* (raziskav podrejenih). V zadnjem času največ pozornosti namenja klimatskim spremembam oziroma človekovemu odnosu do njih. Na predavanjih na Dunaju je govoril o dvoglasju, h kateremu nas poziva globalno segrevanje. Gre za razpetost med antropocentrizmom in zoocentrizmom kot možnima razumevanjema in sprejemanjema klimatskih sprememb. S Chakrabartyjem sva se sestala nekaj dni po zaključku cikla predavanj, in sicer v njegovi pisarni na inštitutu, kjer je gostoval. Poleg velikega okna je sedel na lkeinem naslonjaču in prijazno, kot se za Američana spodobi, odgovarjal na moja vprašanja o zgodovini pisju, globalni krizi, Žiškovi podlosti oziroma prepletu vsega naštetega.

Daša Ličen

Ne bom vas vprašala za recept, ki bi nas rešil klimatskih sprememb. Začniva raje pri napetosti med zoocentričnim (tudi življenjecentričnim) in antropocentričnim pogledom na svet, za katera pravite, da bi se ju morali zavedati v potencialno katastrofalnih časih, ki nas čakajo. Ali ni najprej potrebno osnovnejše zavedanje, namreč da se klimatske spremembe dogajajo?

Veliko ljudi tega ne ve in veliko ljudi ne želi vedeti. Pri slednjih gre v bistvu za zanikanje. Zelo težko je vedeti, kdaj ljudje pravzaprav ne vedo ničesar in kdaj so nekaj slišali, a menijo, da je to navadna neumnost.

Do neke mere to verjetno počnemo vsi. Mogoče je to problem za psihoanalitike.

Zato govorim o razpoloženju. Vsakdo čuti, da so klimatske spremembe slaba novica in na to se lahko odzivamo na več načinov. Lahko jih sprejmemo ali zanikamo, smo stoični, si mislimo, da se nas to ne tiče ali da se ne bo nič zgodilo v našem življenju. Moja generacija zmeraj pravi, da bodo naši vnuki trpeli. To dejansko pomeni, da sam ne bom trpel.

Naj vas presenetim: moja generacija pravi enako. Kaj pa verski fanatiki, ki jih tema ne zanima in se na nek način konca celo veselijo? Ti imajo

ponekod, npr. v ZDA, velik vpliv na politično odločanje.

Ja, sodni dan prihaja, in to je dobro (smeh). Islamisti včasih vidijo klimatske spremembe kot kazen za grešni svet Zahoda. Gre za paleto občutkov.

Vedno pravite, da ste zgodovinar, ampak sama vas vidim kot nekoga, ki je med in nad disciplinami ...

Vidim se kot zgodovinarja, saj sem usposobljen kot zgodovinar. Zdaj sem, denimo, zaključil pisanje knjige, ki je povsem zgodovinska. Vidim pa se tudi kot filozofa zgodovine, torej kot nekoga, ki se sprašuje, kako lahko razmišljamo o zgodovini.

Dipesh Chakrabarty (1948) je indijski zgodovinar, ki se ukvarja zlasti s postkolonialnimi študijami, teorijami manjšin in okoljsko zgodovino. Po dodiplomskem študiju fizike na Univerzi v Kalkuti je izobraževanje nadaljeval na Indijski fakulteti za management, na Avstralski nacionalni univerzi v Canberri pa je doktoriral iz zgodovine. V svojih znanstvenih delih se ukvarja z zgodovino zgodovinopisja iz postkolonialne perspektive. Zadnja leta največ pozornosti posveča človeškemu odnosu do klimatskih sprememb. Je profesor zgodovine ter južnoazijskih jezikov in kulture na Univerzi v Chicagu, kot gostujoči profesor pa sodeluje s številnimi visokoškolskimi zavodi v ZDA, Indiji, Avstraliji in Evropi. Je sourednik akademske revije *Public Culture*.

O čem pišete v novi knjigi?

Pišem o nekem indijskem zgodovinarju, na katerega je vplival drugi, in sicer nemški zgodovinar. Skušal sem razumeti, kako je ideja zgodovinske resnice prišla v Indijo. Človek se napoti v arhive, izbrska vire in misli, da bo našel resnico. Jaz sem razmišljal o tem posamezniku in o tem, kaj mu je pomenila resnica.

Če ne verjamemo v obstoj resnice,

potem še tako različni zgodovinski pristopi verjetno nimajo smisla?

Drži. Sedanji zgodovinarji govorijo o »svoji« ali »tvoji« resnici. Sam sem skušal v novi knjigi pokazati, kako je bila resnica nekdaj drugačna, verjeli so vanjo, in to se odraža tudi na zgodovinopisju.

Komaj smo zapustili fokus iz nacionalnih in lokalnih zgodovin, vi pa sedaj predlagate globalno zgodovi-

no, v katero nas sili globalna kriza.

Po holokavstu in drugi svetovni vojni se je zgodovina zelo razvejala. Pojavila so se mnoga nova vprašanja. Aktualne klimatske spremembe pa pomenijo nov in večji prelom modernega sistema. Brez zavedanja, da smo odvisni od fosilnih goriv, je to težko. V potovanjih z letali, recimo, zelo uživamo. Ko sem bil še mlad, je bilo potovanje z letalom privilegij za bogate, bolj množično je postalo šele v šestdese-

»Mislimo, da lahko zadeve ljudem racionalno pojasnimo, a pozabljamo, da reakcije ljudi niso vedno racionalne. Najprej moramo sprejeti, da so to človeške reakcije, da z njimi ni nič narobe. Odzivi na slabo novico so različni. Sprejmemo jo lahko le, če njen prinašalec z naslovnikom deli občutek izgube.«

tih letih, vaši generaciji pa je kar samoumevno. Skozi generacije so se ljudje z lahkoto navadili na tovrstne užitke. Če greš na Kitajsko ali Indijo in vidiš prvo generacijo ljudi, ki uporabljajo mobilne telefone ali gredo na letala, vidiš, kako uživamo v potrošništvu. Pogledati moramo skozi te razvade, potem lahko razumemo, kako grozne so klimatske spremembe in zakaj jih ljudje zanikajo. Ni se preprosto odpovedati tem privilegijem. Ne vem, če ste v Sloveniji to izkusili, vendar leta 2008, ko je kriza zadela ZDA, so bile trgovine zaprte, ljudje pa nezaposleni. V božičnem času trgovine navadno prodajajo poceni stvari, ljudje kupujejo in to kupovanje zaznamuje življenje, tedaj pa so bile trgovine zaprte in ljudje so v božičnem času obupano tavalili. Za ogromno ljudi v Ameriki je nakupovanje ena najbolj erotičnih aktivnosti, tako zelo antropocentrični smo. Če pomislimo, da se moramo temu odreči, ni prijetno. Misel na to nas ne razveseli, zato nekateri pravijo, da se temu ni treba odpovedati, da potrebujemo zgolj obnovljive vire energije, potem pa lahko življenje nadaljujemo na enak način. Najprej je treba razumeti navezanost na sedanji sistem. Če tega ne razumeš, ne veš, kaj nas je doletelo in kako težko se je vsemu temu odreči.

Paradoks je tudi to, da bomo s klimatskimi spremembami naenkrat vsi enaki, saj nas bodo doletele vse na enak način. Po drugi strani pa verjetno spet ne.

Bogati bodo bolje pripravljene. Ob avstralski obali na primer vlada velik strah pred dvigom morske gladine. Nekaj lokalnih odborov odsvetuje gradnjo ob teh obalah, ampak v trenutku, ko bodo ti to oznanili, bodo nepremičnine ob obali izgubile vrednost. Bogati lastniki si ne želijo takšnega alarma, saj bi sami radi prodali nepremičnine po trenutnih cenah. Bogati bodo jasno skušali plačati za zaščito, a revni tega ne bodo mogli storiti. Revni bodo trpeli.

Ne samo revni ljudje, tudi vse ostalo, kar obstaja na tem planetu, bo trpelo.

Ja, odvisno. Če bo, bog ne daj, segrevanje zelo močno, potem bomo vsi trpeli. Človekova telesna temperatura je med 35 °C in 37 °C, če je previsoka smo bolni, imamo vročino. Podobno je s planetom, če se temperatura preveč dvigne. Vse je odvisno od tega, za koliko stopinj se bo planet segrel, česar ne moremo točno vedeti, saj nas kaj takega še ni doletelo. Če se bo planet zmerno segrel, se bodo bogati zaščitili; če bo segrevanje močnejše, pa bomo trpeli prav vsi. Tudi če se bogati zaščitijo, pa vemo, da se virusi, denimo, ne širijo glede na premoženje. Ebola je dober primer. Šibka in slabo hranjena telesa ogrožajo krepkejša telesa premožnejših.

Se bogati tega zavedajo?

Zanikanje in stališče, da se to nam ne bo zgodilo, je zato zelo zanimivo. Na Harvardu sem se pred kratkim želel rokovati

z nekom, ki mi je rekel, da nima ebola, a je prehlajen in se raje ne bi rokoval. Bila je šala, a če se ebola razširi, to ne bo šala. AIDS je bil podoben pojav, ljudje so se ga bali. Takšne zadeve nas strašijo, a hkrati si mislimo, da to ne bo doletelo nas, saj si vendar umivamo roke ... Klimatske spremembe se dogajajo zaradi kapitalizma, rasti prebivalstva in industrije, ki večajo naše potrebe po energiji. Večino energije še vedno pridelamo iz fosilnih goriv in sočasno proizvajamo CO₂, obenem pa proizvedemo ogromno plastike, ki je nerazgradljiva. Sami si delamo težavo, ki se je ne znamo znebiti, in ta je zelo resna.

Misliti je treba tudi na države in ljudi, ki o klimatskih spremembah zelo malo vedo.

Mislimo, da lahko zadeve ljudem racionalno pojasnimo, a pozabljamo, da reakcije ljudi niso vedno racionalne. Najprej moramo sprejeti, da so to človeške reakcije, da z njimi ni nič narobe. Odzivi na slabo novico so različni. Sprejmemo jo lahko le, če njen prinašalec z naslovnikom deli občutek izgube. Zadnjič mi je nekdo rekel, da je rešitev preprosta, le Američani morajo zmanjšati svojo porabo. Če ne razumeš, kaj jim potrošništvo pomeni, potem ne veš, zakaj je to zanje težko. Če grem k indijskemu kmetu, ki se je ravnokar naučil uporabljati pameten telefon, in mu rečem, naj se mu odpove, ne razumem, da je ta telefon zanj znak osvoboditve, ki jo je ravnokar dobil. Lahko namreč govori s sinom v mestu. Če ne razumem bolečine ob odpovedi

nečemu, potem moji naslovniki ne bodo slišali ničesar, kar jim imam za povedati. Ob tem mislim, da imajo umetniki pomembno vlogo, saj lahko pomagajo ustvariti vzdušje empatije, v katerem ne obtožujemo nekoga, ki klimatske spremembe zanika.

Ste že bili v Sloveniji ali poznate zgolj Slavoja Žižka?

Poznam Žižka, in sicer zato, ker je do mojega dela bil zelo kritičen (smeh). Potem sem ga tudi sam kritiziral (smeh). Žižek zna biti tudi podel. Pokojni Ernesto Laclau (argentinski neomarksistični teoretik, op. a.) in Žižek sta imela debato, ki je včasih šla čez rob, drug do drugega sta bila zlobna. Občudujem Žižka, saj

lucije v tem času prišlo. To je bil moj odgovor Žižku. Poleg tega se ne zaveda, da so naše aktivnosti povezane s planetarnimi, zato pravim, da mora obstajati veliko zgodovin. Do mene Žižek ni bil podel, ampak ta človek je lahko podel (doda šaljivo).

Nisem prepričana, če bi sploh želela imeti otroke.

To je razpoloženje, o katerem govorim. Mnogi izmed mojih študentov pravijo podobno in tudi sam sem se s svojo drugo ženo odločil, da ne bom imel otrok. Ne želiva dodajati novih ljudi na ta svet. Najprej so mislili, da se bo populacija stabilizirala pri 9 milijardah, sedaj pravijo, da nas bo 10 ali 12 milijard. Afrika bo

Bi predlagali bralcem kak uvod v klimatske spremembe?

Kaj se spleča brati?

Obstaja kar nekaj bralcem prijaznih knjig o tej temi, o »klimatskih spremembah za telebane«. Knjiga mojega prijatelja Davida Archerja je malce tehnična, a je dober uvod v temo. Njen naslov je Globalno segrevanje: razumevanje napovedi (*Global Warming: Understanding the Forecast*). Brian Fagan je napisal dobro knjigo Veliko segrevanje (*The Great Warming*). Obstaja pa tudi veliko spletnih strani, ena od njih se imenuje 350 (www.350.org) – ureja jo Bill McKibben, ki se sicer v svojih delih ne resno ukvarja s problemom populacije. Prebrati moramo več stvari, da vidimo, katera so ključna ne-

»Občudujem Žižka, saj je krasen mož, ampak se moti. On pravi, da je kapitalizem glavni problem, ki ga je potrebno rešiti, vendar nas lahko klimatske spremembe rešijo kapitalizma, preden se ga bomo rešili sami. Žižek pravi, naj čakamo na revolucijo, ampak saj niti ne vemo, s čim bomo nadomestili kapitalizem.«

je krasen mož, ampak se moti. On pravi, da je kapitalizem glavni problem, ki ga je potrebno rešiti, vendar nas lahko klimatske spremembe rešijo kapitalizma, preden se ga bomo rešili sami. Žižek pravi, naj čakamo na revolucijo, ampak saj niti ne vemo, s čim bomo nadomestili kapitalizem. Poleg tega nam IPCC (*Intergovernmental Panel on Climate Change*) daje zgolj 25 let časa, da delujemo globalno in da ukrepamo v zvezi s segrevanjem ozračja, ampak ne vemo, če bo do revo-

v prihodnosti imela veliko rast prebivalstva, in to zaradi ekonomskega razcveta, ki jo čaka. Mislijo, da je ebola zgolj začasna ovira, ampak kdo ve. Zanimivo pri klimatskih spremembah je, da se organizmi, ki imajo krajši čas obstoja, tudi hitreje spreminjajo. Zato bodo virusi in bakterije, ki imajo krajšo življenjsko dobo, v roku desetih let za razliko od človeka šli skozi veliko generacij in se lažje prilagodili razmeram. Naša slabost je, da se ne zmoremo prilagajati tako hitro.

soglasja med avtorji. Vsi znanstveniki se trenutno strinjajo, da se globalno segrevanje dogaja, glavni vzrok zanj pa so fosilna goriva.

Nekaj nasprotnikov je še, a gre predvsem za nesoglasja glede tega, kaj naj storimo. Bjørn Lomborg (avtor knjige *Globalna kriza, globalne rešitve*, op. a.), recimo, ne zanika segrevanja, a pravi, naj ne naredimo ničesar. Pravi, naj še naprej uživamo in vse bolj bogatimo, s problemi pa se bomo soočili, ko nam bo res hudo. ●

Tema pomladne številke:

MLADOST

**ROK ZA
ODDAJO
PRISPEVKOV:
13. februar 2015**

Philae na kometu, histerija na Zemlji

Po desetih letih, odkar so sondo *Rosetta* prvič poslali na misijo, je njen odsek *Philae* v sredo, 12. novembra 2014, mehko pristal na površju komete 67P/*Churyumov-Gerasimenko*. Prvič v zgodovini človeškega raziskovanja vesolja. Med zasledovanjem komete je *Rosetta* postavila še nekaj mejnikov: je prvo vesoljsko plovilo, ki se je med potovanjem v bližini Jupitrove orbite napajalo le s sončnimi celicami, prva sonda, ki je dosegla tir komete in mu sledila v notranje osončje, in prva, ki je krožila okrog jedra komete. Ob vseh teh zgodovinskih »prvič« ne preseneča, da so interneti »v živo« trepetali in naposled vzdihovali ob uspešnem pristanku. Po socialnih omrežjih, na naslovnica spletnih izdaj časopisov in blogih so zaokrožile prve fotografije, ki jih je posnel pristajalni modul, poslušali smo navdušene izjave ekipe ... in potem nas je zadelo.

Na posnetku se je pojavil eden izmed znanstvenikov, Matt Taylor. In pojavila se je tudi njegova nesrečna srajca. Ta precej grozljiva kreacija, na kateri se bohotijo psevdostriповske superjunakinje v bikinijih in razkazujejo svoje mitraljezke, je v trenutku sprožila val ogorčenja. Matt Taylor, so čivkali, s svojim izborom garderobe ženskam sporoča, da v svetu znanosti nismo dobrodošle. Da je Matt Taylor bel, moški, seksist, douchebag. Čeprav (z nekaj truda in samoprepričevanja) lahko verjamem, da je pogled na #CometLandingShirt (true story) marsikoga iskreno užalil onkraj okusa za modo, se ne morem znebiti občutka, da je celoten #shirtgate (tako resnično kot #shirtstorm) zgrešil poanto in nam še enkrat dokazal, da je javna razprava o seksizmu, feminizmu in enakopravnosti med spoloma na zaskrbljujoče nizki ravni.

Novinarka revije The Atlantic Rose Eveleth, ki se je nad srajco najbolj odmevno zgrajala, je sprožila val mizoginij komentarjev na svoj rovaš, s čimer je dokazala, da je na svetu in internetu še vedno ogromno debilov, vendar je s tem pokazala tudi na to, da je s svojim čivkanjem le prilivala olje na ogenj tistih, ki bi najraje videli, da se »za-

grenjene feministke« vse po vrsti »vržejo s klifa«.

Njenemu tweetu ni sledila množica zapisov in člankov o tem, kako so ženske v znanosti še zmeraj zapostavljene (razen takih, ki so povedali zgolj in natanko to), in zakaj je tako. Ne, na eni strani smo spremljali apologije srajce, ki so se vsake toliko nadgradile s »Hej, je pač ekscentričen, ampak to nikakor ne zmanjšuje njegovega uspeha«, na drugi pa ogorčenost nad znanstvenikovim izborom garderobe, ki je baje simptom, po novem pa tudi razlog, da se ženske ne odločamo za kariero v znanosti. V prvi skupini nam je najbolj pisane »argumente« predstavil kar londonski župan Boris Johnson osebno. V kolumni za Daily Telegraph piše, da kljub natančnemu proučevanju slikovnega materiala na srajci ni našel ene same bradavičke in Taylorjeve kritike pošilja v National Gallery, kjer naj si ogledajo Rubensove mojstrovine in mu povejo, če bi morali tudi te skriti pred očmi javnosti ... Druga stran žal ni uspela ponuditi enako barvitih zapisov, a se z Borisom lahko vseeno kosa na ravni argumentacije: Matt Taylor je kriv, ker ni pomislil, da bo s svojo srajco odvrnil še tistih nekaj žensk, ki bi se morda podale

Komentar: Katja Pahor

v znanost. Oprostite, ampak dosti bolj me odvrta reprezentacija »žensk v znanosti« v Myth Busters, ko si lahko del ekipe le, če si one of the boys (z joški!) kot pa možnost, da bo eden od mojih moških kolegov nosil srajco z napol nagimi risanimi junakinjami. Celotna »afera« je le kulminacija tega, kar v Guardianu in drugih anglofonskih medijih že nekaj časa počnejo prvoborke in prvoborci t. i. feminizma, ki ima s feminizmom skupnega toliko kot imajo Myth Busters skupnega z znanostjo. Težava z ugibanji o tem, ali je Beyoncé resnično feministka, zapisi o seksizmu v Silicijevi dolini, čigar glavni dokaz je Zuckerbergov plain guy slog oblačenja in polemiziranjem o operi Madama Butterfly, češ da so njene premise mizogine (kaj pa članek o tem, kakšna šovinistična svinja je bil Aristotel?), je, da uspejo zaznati nek problem, a ga banalizirajo do te mere, da namesto rešitev proizvedejo nasprotni učinek. Ko se od njihovih modrovanj poskušamo oddaljiti še tisti, ki te probleme lahko razumemo zaradi lastnih izkušenj, si bodo morali priznati, da nečesa ne počnejo prav. Ne pravim, da bi morali utihniti, vendar pa bi jim koristilo, če bi od časa do časa zapri oči, zajeli dih in premislili, kako se bodo določene probleme lotili. Morda bodo takrat ugotovili, da ponavljanje mantr »zatirate nas, ker ste beli moški (srednjih let), ki vodijo svet«, ukvarjanje z najneznatnejšimi nepomembnimi detajli pod pretvezo podajanja argumentov in iskanje grešnih kozlov, ki naj se pokorijo za grehe celotne črede, ne bodo spremenile sveta na bolje. Histerizacija diskurza še nikoli ni prinesla sprememb na bolje. ●

Mladi – lažna razredna zavest

Vse več se govori o »mladih« kot o izgubljeni generaciji. O generaciji, ki bo dolgoročno na slabšem od generacije svojih staršev. A to pomilovanje »mladih« je vsaj cinično: mladi so namreč na slabšem ravno zato, ker želijo njihovi starši ostati večno mladi, namesto da bi odrasli in prepustili mesto svojim otrokom. In ker so želeli ostati večno mladi, se tudi niso veliko ubadali s prihodnostjo in so zato brez slabe vesti prihodnje generacije še zadolžili. Vse v želji ostati večno mladi.

Vedno znova poslušam: ubogi otroci, nič jim ni dano, nimajo prostora na tem svetu. Služb ni, nimajo možnosti dvigniti glasu. Ena sama žalost. Kot predstavnik generacije 80. lahko le tarnam skupaj z dušebrižniki, ki mi kopljejo grob. Z vsemi tistimi torej, ki kljub tarnanju ničesar ne ukrenejo, da bi se zadeve kam premaknile. Na drugi strani pa so tisti, ki nam ne tarnajo, temveč pokroviteljsko razlagajo, da se ne trudimo dovolj in da je že čas, da se najdemo oziroma si najdemo resno službo. Ker nas resne službe čakajo tako, kot so njih. Težava takšnega diskurza je ujetost v pogled teh večno mladih, obdanih s privilegiji, ki so jih priskrbeli njihovi starši. Ti večno mladi so namreč zase ustvarili svet, kjer ni prostora za mlajše, saj so mladost rezervirali zase. Tako na vzhodu kot na zahodu je bil povojni čas čas obnove in izgradnje lepšega jutri, ki bo predvsem stabilen. Socialna država je bila odgovor na vojno uničenje, ostati večno mlad pa je bil odgovor na neodgovorno početje njihovih predhodnikov, ki so v manj kot pol stoletja sproducirali dve uničujoči vojni. Hkrati pa so ti predhodniki, ki so dvakrat uničili svet, potomcem ustvarili svet, kjer bo vse urejeno in kjer bo prihodnost načrtovana. Delovna mesta na dosegu, hiše in stanovanja, grajena dobesedno po tekočem traku, vsakdo je vedel, da ga čaka pokojnica. Večini baby boomerjev se ni bilo potrebno čisto nič potruditi in še manj znajti.

Vse jim je bilo servirano na pladnju. A to jim ni bilo dovolj. Želeli so vedno več in ker niso imeli občutka za prihodnost – saj so želeli ostati večno mladi – so svet skorajda spravili iz tira. S tem pa postopoma zapravili tudi lastne privilegije.

Najprej so se okoristili z družbeno lastnino, nato smo se pred možnostjo ustvarjanja novih delovnih mest morali skupaj z njimi boriti v imenu nacionalnega interesa in podobnih privatnih interesov, kakršenkoli premik iz comfort zone pa je takoj označen za neoliberalizem, čeprav nihče točno ne ve, kaj to pomeni, razen tega, da pač škodi njihovim privilegijem. Vlada za vlado nikakor ne opazi težave nefleskibilnosti dela in le še povečuje davke, hkrati pa državljani na referendumu zavrnejo malo delo s plebiscitarnimi 90 %. Rezultat je, da vsakdo le še išče načine, kako se izogniti davkom, da mu bo ostalo vsaj nekaj denarja; proračun posledično ostaja brez prihodkov, ki bi jih lahko imel, če bi zares premislili obstoječe stanje. Zdaj, ko ti privilegiji, ki so jih zanje oblikovali njihovi predhodniki, izginjajo, pa zahtevajo od mlajših, da se zanje borimo. Zdaj, ko njihov sistem ni več vzdržan, pa so mlajše uspeli prepričati, da se skupaj borijo za njihove privilegije, in sicer pod pretvezo, da se hkrati borijo tudi zase. Dejansko so njihov generacijski boj prodali kot univerzalen razredni boj. Kot boj proti kapitalu oziroma kot boj za delovna mesta. Razla-

Komentar: Blaž Kosovel

gajo nam, da se moramo boriti za pravice do dela, dejansko pa je to boj za njihova delovna mesta.

Mladi so – smo – izgubljeni le zato, ker se ne zavedamo, da ne moremo delovati in bivati znotraj kategorij naših staršev in njihove ideje večne mladosti. Izgubljeni smo, v kolikor imamo lažno razredno zavest, da se s svojimi starši borimo za isto stvar, v končni fazi za isto idejo mladosti. Zavedati se moramo, da nas ne uničuje sistem kot tak, temveč ravno ti starejši, ki enostavno nočejo odrasti. Hkrati pa nas posiljujejo s svojimi kategorijami, z njihovo mladostjo, ki nikakor ni enaka naši. A časi so se spremenili. Ni več hladne vojne. Ni več železne zavese. Ni več zlobnih komunistov in dobrih kapitalistov. Prav tako ni več gnilega (zahodnega) kapitalizma in dobrega (vzhodnega) socializma. Ekonomija je globalna. Smo del Evropske unije, nostalgija po neobstoječi preteklosti nam ne bo prinesla ničesar. Zloglasni SDS-ovski tweet o zombijih je bil seveda izredno nesposobna PR poteza, a je še kako zadel bistvo problema (ki se ga sicer še najmanj zavedajo ravno SDS-ovci): danes je drug dan, dan, v katerem včerajšnje kategorije sicer še obstajajo, a niso več dejanske, saj onemogočajo osmišljevanje trenutka tukaj in zdaj. Hic Rhodos, hic salta! Naša mladost je drugačna od njihove. Ne pustimo se zavesti. Lažno razredno zavest je treba čim prej odpraviti. ●

Prelistajte stare številke, prebirajte izbrane prispevke:
www.razpotja.si

Tomo Kutin

(1970–2014)

Marko Rusjan

Konec novembra 2014 nas je zapustil Tomo Kutin, ikona goriškega punka in dolgoletni vodja skupine Scuffy Dogs. Kljub borbi do zadnjega je bila bolezen močnejša. Na njegovi zadnji poti so se mu poklonili mnogi iz najrazličnejših generacij. Tomo je bil namreč človek, ki se je stalno gibal med ljudmi, živel skupaj z njimi in za njih.

Z odhodom človeka se šele zavemo, da je neko dogajanje, obdobje že zdavnaj minilo. Le fizična minljivost posameznika nas spomni, da čas neusmiljeno teče. In da povratek na izhodiščno točko ni mogoč. Vsak povratek v čas lahko pade samo na privid nekdanjega izhodišča. Nujno pa je slediti temu, kar ljudje, kot je Tomo, puščajo za seboj, saj prav izjemni posamezniki prinašajo kvalitativno razliko v naša življenja. Tomova življenjska zgodba je tudi zgodba razvoja goriške alternativne glasbene scene.

Zgodnja 90. leta so na Goriškem po eni strani ponujala relativno veliko glasbenih koncertov, tako ključnih alternativnih bendov še skupne države Jugoslavije, kot tudi vedno več gostovanj bendov z Zahoda. Tako si lahko v petek šel na koncert *Majk* v Deskle, naslednjo soboto pa v CRMK (Center za razvoj mladinske kulture v Šempetru pri Gorici) na *Satana Panonskega* ali *Borghesio*, po drugi strani pa so na Hum (Goriška Brda) in v Šempas »zašla« imena, ki so tudi po dvajsetih letih ključna na svetovni glasbeni sceni, npr. *NOFX*, *Paradise Lost*, *Sick of it All* itd. Tudi glasbena publicistika je cvetela ob fanzinu *D'iks* in njegovem nadaljeva-

nju z glasbeno revijo *Rock Vibe*. Ob tej ponudbi je presenetljivo, da je bilo zelo malo domače glasbene produkcije. V Desklah so se trudili *Link der Wasser* s svojim avantgardno jazzovsko obarvanim hardkorom, v Novi Gorici pa so *Extreme Smoke 57* orali ledino s hrupno razgradnjo glasbe. Umanjkali pa so žanrsko bolj konvencionalni bendi, npr. punkovski ali metalski, ki bi lahko računali tudi na večjo množico poslušalcev.

Leta 1993 in 1994 se tako začne večje prebujanje. Borut Jakin - Boco nadaljuje s promocijo grind/noise scene, ki jo je začel že z bandom *Extreme Smoke 57*, skejterska klapa začne z izdajo hardkor punk fanzina *13. brat*, ki prerase v najpomembnejši slovenski zin 90. let, zbere pa se tudi družčina starih znancev, ki se povežejo v punk bend *Scuffy Dogs*. Tomo Kutin, Andraž Humar, Matjaž Cej in Sašo Kotnik so imeli za seboj že nekaj glasbenih projektov, vendar so šele s tem bandom naredili korak naprej v smer, ki bend naredi bend. To so redni koncerti, tudi turneja po Nemčiji, snemanje in izdaja plošč. Naenkrat je tudi Nova Gorica imela pravi punk bend, ki ni bil samo začasni projekt. K temu je

prispevala tudi izkušnost glasbenikov, saj so imeli že vsi člani nad 20 let. Ni šlo za najstniški projekt, niti za študentski bend, temveč za bend mladih ljudi, ki so se že sami preživljali.

Scuffy Dogs so bili tako glasbeno precej blizu angleškemu uličnemu punku iz začetka 80. let, hkrati pa so bili kot delavci tudi idejno še najbližje svojim angleškim vzornikom. Punk so dojemali kot ljudsko glasbo, ki nam ima vedno nekaj sporočiti, ne pa kot modni trend. Zato njihova pojavitev nikakor ni bila prepozna, temveč v času poosamosvojitvene opojnosti za mnoge še prezgodnja.

S svojim prihodom na koncertne odre so sprožili eksplozijo punk, hardkor in nenazadnje tudi metal bendov na Goriškem in Ajdovskem. Vsi pogoji so bili že pred njimi, potrebna je bila le iskra, ki je zanetila požar. In požar bendov je dejansko nastal. Pokazali so, da se da marsikaj narediti. Leta 1996 so *Man in the Shadow*, skupina iz kroga *13. brat* zina, uvedli koncept angažiranega in emocionalnega hardkora, okrog katerega je kmalu nastalo kar nekaj podobnih skupin (npr. *Entreat.*, *Low Punch*, *Reset*, *Hobson's Choice*, *Straightforward*, *All For Nothing*). Obe-

Foto: David Verlič

nem se je pojavila paraskupina *Pizda materna*, v kateri je nekaj časa Tomo igral bas kitaro. Verjetno ga ni lokalnega benda hrupnejše usmeritve, ki nanj ne bi na nek način vplivali *Scuffy Dogs*. Naj omenim samo še širšemu krogu najbolj poznane *Elvis Jackson*, ki so tudi začeli proti koncu 90. in izhajajo iz skupne goriško-ajdovske punk hardkor scene.

Scuffy Dogs so do prve prekinitve delovanja v začetku novega tisočletja doživeli kar nekaj kadrovskih sprememb pri ritem sekciji, gonilni sili pa sta ves čas

ostala Tomo in Andraž. Tomo je v začetnih letih Mostovne kot DJ kar nekajkrat vrtel svojo najljubšo punk in ska glasbo. Ljubezen do glasbe in pomanjkanje odrskih doživetij sta Toma in Andraža pripravila do tega, da sta ponovno obudila bend in zbrala novo zasedbo. Vrnitev na odre je bila dobro sprejeta tudi pri mlajših generacijah. Pripravljaj se je material za nov album. Žal je Tomu bolezen preprečila, da bi se ideje in želje tudi realizirale.

Za Tomom tako ne ostajajo samo lepi

spomini, temveč tudi heterogena glasbena scena, ki jo je soustvaril. Na mnogih koncertih nam bodo tako misli uhajale k njemu in k njegovim pesmim. Ne zaradi nostalgije po preteklih zlatih časih, temveč zaradi želje po vedno novem doživljanju in spreminjanju sedanjosti. Tomo, hvala ti. ●

Marko Rusjan, član kolektiva *13. brat* in zasedbe *Iamdisease*, avtor knjige *Strah pred svobodo – hardkor in upor*.

Idiot in konvertit

Aljoša Kravanja

Zakaj je knez Miškin »idiot«? Dostojevski je svojega junaka obdaril z lahkoverno, skoraj svetniško naravo. Prikazal ga je tudi, nedvomno po lastnem zgledu, kot epileptika. Toda v prvi vrsti je knez Miškin idiot zato, ker jemlje stvari smrtno resno. Aglaji Ivanovni, otročjemu in muhastemu bitju, se pokori brez pomišljanja. Prijatelju Hipolitu, jetičnemu študentu, je pripravljen prisluhniti tudi tedaj, ko se vsi ostali obrnejo stran. Resno pa ne jemlje zgolj ljudi. Njegova nepremišljenost se še toliko očitneje kaže v tem, da jemlje zares tudi ideje. Abstraktne ideje so prvo znamenje njegovega idiotizma.

V duhovitem prizoru na koncu *Idiota* – v »konklavu«, kot je to tipično sceno literature Dostojevskega imenoval Leonid Grossman – se zbere dobra peterburška družba, da bi proslavila zaroko kneza Miškina in Aglaje Ivanovne. Bodoči nevesti je nelagodno. Boji se, da je ne bo nerodni ženin spravil v zadrego s kakšno polomijo (in polomija se pri Dostojevskem vedno zgodi: kajti ruski pisec je že stoletje pred Larryem Davidom izumil *comedy of awkwardness*). Kaj torej zagode knez Miškin? Govori preglasno, v rdečico spravi bodočega tasta in taščo, naposled razbije dragoceno družinsko vazo. Toda to bi gostitelji še pretrpeli, če ne bi nesrečni knez storil nekaj še toliko bolj bizarnega: v strastnem nagovoru napade katolicizem in, že na robu epileptičnega napada, poda hvalnico ruskemu pravoslavlju. »Rimskokatoliška vera je celo slabša od samega brezboštva,« pravi Miškin. »Ateizem samo oznanja nič, katolicizem gre pa še naprej: oznanja izmaličenega Kristusa, ki ga je sam popačil in osramotil, nasprotje Kristusa!« »Pri nas ne verujejo šele samo nekateri izjemni stanovi, ki so izgubili korenine; tam, v Evropi, so pa že strahotne množice navadnega ljudstva začele izgubljati vero!« In tako dalje.

Čeprav ni za omizjem nobenega katolika, bi si Aglaja Ivanovna težko zamislila hujšo polomijo od knezove ljubezni do idejnega sveta. »Nikoli v življenju ga nisem imela za ženina. Zame je ravno tako tujec kakor vsak drug,« zabrusi po koncu večera. Ta sklep pa bi nam moral dati misliti. Če namreč obstaja pisatelj 19. stoletja, ki je svojo literaturo prepokal z raztopino splošnih idej, s premislekom o abstrakcijah, kot sta nihilizem in morala, je bil to nedvomno Dostojevski. Kot pravi Vladimir Nabokov v svojih *Predavanjih o ruski literaturi*: »Če podrobneje

preučite kakšno izmed njegovih del, denimo *Brate Karamazove*, boste opazili, da naravni okoliš in vse stvari, ki pripadajo čutni zaznavi, komajda obstajajo. Edina pokrajina je pokrajina idej, moralna pokrajina.« Toda kljub temu je knez Miškin smešen prav zato, ker je avtohtoni prebivalec te pokrajine. Še več, Dostojevski, veliki sovražnik katolicizma, se knezu posmehuje ravno tedaj, ko mu položi v usta svoje lastne ideje. Paradoks, vreden podrobnejše analize.

Dostojevski, kolumnist

Dostojevski je večino svojih del ustvaril v sredini 19. stoletja, v intelektualnem ozračju, ki bi po današnjih kriterijih jasno ustrezalo kulturnemu boju. Obstajala je napredna, liberalna stran, na kateri najdemo literarnega teoretika Aleksandra Belinskega in Nikolaja Černiševskega, socialista, s katerim je Dostojevski prikrito polemiziral v *Zapiskih iz podpodja*. Na desnici so delovali misleci, kot je bil Solovjev, prijatelj in občudovalec Dostojevskega; pomembno je bilo gibanje »počvenikov«, globoko konzervativnih narodnjakov, med katere se je uvrščal tudi avtor *Idiota*. Dostojevski je bil torej domač v abstraktnih idejah. To nam razkrije že bežen vpogled v »Dnevnik pisatelja«, podlistek, ki ga je objavljaval v svojem časniku *Graždanin*. Pravzaprav je bil poklicni kolumnist in sledi bojevite, kolumnistične polemike najdemo tudi v njegovih največjih romanih. Vsi njegovi veliki liki, figure, kot so Raskolnikov, Aljoša in Ivan Karamazov, podpodni človek in Stavrogin iz *Besov*, so posebitve idej, ki jih je mogoče prevesti neposredno v kulturnobojno polemiko. Aljoša Karamazov je personifikacija ruskega bratstva; Raskolnikov je ilustracija abstraktne teze, da cilj posvečujoje sredstva; Stavrogin je figura skrajnega nihilizma; podpodni človek je posebljenje ideje, da trpljenja ni mogoče spraviti s svetom.

A kljub temu je Dostojevski poznal omejitve literarne rabe idej. Trije osrednji liki njegovih romanov, trije »veliki grešniki« – Stavrogin, Ivan Karamazov in do neke mere tudi Raskolnikov – propadejo natanko zato, ker abstraktna ideja, na kateri jih je zasnoval njihov stvaritelj, trči ob njihovo duševno substanco. Dostojevski je bil namreč predober psiholog (Nietzsche je npr. v *Antikristu* dejal, da je našel sebi enakega poznavalca človeške

duše samo v tem ruskem piscu), da se ne bi zavedal navzkrižja med togostjo splošnih idej in »duševno dejanskostjo« svojih likov, če uporabimo Lukáčsev izraz. Vsa tragedija Ivana Karamazova je v njegovi nepripravljenosti, da bi *dejansko bil ideja*, da bi radikalni ateizem popeljal do njegovih skrajnih konsekvenc (od tod njegova groza pred Smerdjakovim, ki to dejansko stori). Beseda Dostojevskega-psihologa obvelja nad besedo Dostojevskega-polemičnega intelektualca.

To nasprotje ne bi moglo biti izraženo jasneje kot v omenjenem prizoru iz *Idiota*. Besede, ki jih Dostojevski položi v usta knezu Miškinu – podpora ruskemu panslavizmu, odpor pred socializmom in katolicizmom, strastna privrženost pravoslavlju in njegovi vpetosti v življenje ruskega človeka – sicer izražajo pisateljevo lastno stališče. A kljub temu so te abstraktne ideje prikazane v posmehljivi, klovnovski luči. Ko jih Dostojevski združi z duševno konstelacijo, tipično za svojo literaturo, s »konklavom«, v katerem se zberejo osrednji liki iz romana, postanejo domislice idiota. Knez Miškin v svojem nastopu namreč pozabi to, kar je vedel sam pisatelj: med duševnostjo in abstraktnimi idejami – torej med idejami, s katerimi je dnevno rokoval Dostojevski-kolumnist – moramo vzdrževati razkorak. V nasprotnem primeru bomo izpadli kot *freak*. Ali kot idiot.

V mojih idejah ni moje duše

Na tej točki se je vredno ustaviti. Kaj je bistvo kulturnega boja ali idejne polemike? Kaj natanko je spregledal knez Miškin? Ključno pri vsakem kulturnem boju je dejstvo, da smo mi sami, torej mi, ki govorimo, radikalno izvzeti iz svojega govora. To seveda ne pomeni, da Dostojevski-kolumnist ali sodobni idejni bojevniki ne govorijo v prvi osebi, da se ne sklicujejo na »pravico do lastnega mnenja«. Ne, reči hočem nekaj drugega. Izvzetost govorca iz kulturnobojne polemike prej pomeni dejstvo, da ni njegovo lastno mnenje nikoli resnični zastavek debate. Njegovo stališče, pa naj bo to mnenje narodnjaka ali progresivca, je vselej že izgotovljeno. Do tega mnenja potemtakem ne bo nikoli privzel odnosa, ki bi bil duševen, zaskrbljen, vprašujoč, tako kot tudi v svojem diskurzu ne bo nikoli videl polja, v katerem bi lahko izgubil ali ponovno pridobil sebe samega. Njegov govor je tako rekoč brez povratne svojine. Nasprotno: vsa skrb – in te skrbi je ogromno – je v idejni polemiki namenjena zgolj stališčem drugih ljudi, sogovornikom, nasprotnikom. Mnenjske bojevnike vselej preganja skrb, da obstajajo mediji, ideologija, *agents provocateurs*, plačani skušnjavci ali internetni troli, ki bodo druge ljudi zapeljali v napačno stališče. Drugi je

nekdo, ki je lahko zaveden. Kulturni boj je zato v svojem bistvu generalizirana skrb za duše drugih ljudi.

Toda ta izvzetost moje duše iz mojega govora ima neko zanimivo posledico. Ravno zato, ker idejni bojevniki meni, da so njegova prepričanja enkrat za vselej izgotovljena in da je treba skrbeti le še za stališča drugih, lahko prične sam verjeti v karkoli. Ker moram poskrbeti za mnenje drugih, pravi idejni bojevniki, moram včasih taktično privzeti stališča, ki jih »v resnici« ne bi zagovarjal; z drugimi besedami, prav absolutna izgotovljenost in s tem izvzetost lastnega stališča mi omogoča, da to mnenje poljubno prilagajam zahtevam polemične situacije. Ker je moje stališče izgotovljeno, je izvzeto iz debate; in ker je izvzeto iz debate, lahko to mnenje navsezadnje postane karkoli. Od tod groteskna taktična zaveznitva, prisotna v vsakem kulturnem boju. Od tod absolutna fluidnost javnega mnenja, ki daje istočasno vtis toge doslednosti.

Figura spreobrnjenca

Toda ne smemo se zmotiti: ta spremenljivost polemičnih stališč ni identična konvertitstvu. Razlika med njima postane očitna ravno na primeru Dostojevskega, ki je bil konvertit v političnem, kulturnobojnem smislu besede.

V poznih štiridesetih je Dostojevski, zlasti po zaslugi *Bednih ljudi*, spadal v krog Aleksandra Belinskega, naprednjaka in prozahodno usmerjenega pisca. Še več, zaradi sodelovanja v prevratniški skupni pod vodstvom radikalca Mihaila Petraševskega, ki bi danes nedvomno veljala za levičarsko, je bil celo obsojen na prisilno delo v Sibiriji. Šele med bivanjem v kazenski koloniji se je navzel konzervativnih stališč, po katerih je znan danes (in zaradi katerih ga med drugim častijo tudi najslabši konzervativni misleci *à la* Aleksandr Dugin). Ta sprememba stališča, ta *metanoia* ali *change of mind*, če uporabim lepa tuja izraza, se ni zgodila nepremišljeno ali zgolj iz taktičnih razlogov. Bila je storjena na podlagi močno doživete solidarnosti, ki jo je izkusil med bivanjem s kaznjenci iz preprostih slojev. Bila je storjena na podlagi nekega dogodka v duševni dejanskosti.

Dostojevski je torej poznal silo konvertitstva. Še več, sam nimam nobenega dvoma, da se je kot novorojeni konzervativec ali »počvenik« vsaj enkrat znašel v Miškinovi situaciji in se pred družbo somišljenikov osmešil s svojim pretiranim zanesenjaštvom. V čem je torej to nasilje konverzije? V tem, da spreobrnjenec svoje lastno prepričanje prvič predstavi kot zastavek v kulturnobojni polemiki. V nasprotju z običajnim idejnim bojevnikom, v nasprotju s kakšnim uglednim piscem, ki se že celo

življenje vojskuje z istim nasprotnikom, ne da bi se za trenutek vprašal, v kakšnem razmerju do izrečenega stoji on sam – v nasprotju z njim postavi konvertit svojo dušo v osrčje svojega govora. Ne obstajajo blagi spreobrnjenci; ne obstaja spreobrnjenec, ki bi hotel hoditi po zmerni poti. Da bi se namreč sploh lahko spreobrnil, je moral najprej ugotoviti, da se njegov idejni govor nanaša na njegovo dušo, da je njegov govor nekaj »svoje-ga«. Konvertit mora najprej ugotoviti, da govori prav on sam, da bi lahko nato začel govoriti drugače. In nekdo, ki je spregovoril prvič, nedvomno ne bo uporabljal milih besed.

A cena te konverzije je jasna. V kulturnobojnem okolju, ki vedno računa na maksimalni razmik med izrečenim in notranjim življenjem, bo konvertit na koncu obveljal za *freaka*. Miškin bo, na grozo Aglaje Ivanovne, izpadel kot idiot.

Konvertit je absolutna motnja v svetu, v katerem je treba vzdrževati razmik med govorom in lastno duševnostjo. Motnja je prav zato, ker iz idejnega stališča, iz gole pozicije v kulturnobojni polemiki, naredi nekaj globljega: namreč prepričanje (in zanimivo je, da že sama beseda »prepričanje«, ki je kalk nemške *Überzeugung*, implicira gibanje konverzije: prepričanje ima samo nekdo, ki je bil *prepričan*, ki je šel *preko* in prestopil na

drugo stran). Spreobrnitev poglobi politično polemiko, iz nje napravi metaforo religiozne usode.

Med tremi velikimi naturami romanov Dostojevskega – Stavroginom, Ivanom Karamazovim in Raskolnikovim – lahko na koncu upa na odrešitev le Raskolnikov. Preživeti mu uspe natančno zato, ker izvede spreobrnitev: iz progresističnega, ultraracionalističnega, cilj-posvečuje-sredstva idejnega sveta prestopi v globoko občuteno vez s preprostim ruskim človekom. Šele z gibanjem spreobrnitve mu uspe doseči pomiritev napetosti, ki zaznamuje junake romanov Dostojevskega: napetosti med idejo, na kateri so osnovani, in lastno duševno resničnostjo. Spreobrnitev je način, kako naredi iz abstraktne ideje *dogodek lastne duševnosti*.

Spreobrnitev je način, kako se junak Dostojevskega sprijazni s tem, da ga je njegov stvaritelj zasnoval kot personifikacijo abstraktne ideje. Pripoved o težavnem gibanju spremembe mišljenja je navsezadnje tudi način, kako se spravi Dostojevski-intelektualec z Dostojevskim-pisateljem, idejni bojevnik z avtorjem psihološkega romana.

Zgodba o spreobrnjencu je več kot le epizoda iz literarne zgodovine: je prilika o usodi javno izrečene besede. ●

Revijo **RAZPOTJA**
prejema **800** naročnikov
v Sloveniji in tujini.
Letno brezplačno razdelimo
še okoli **3000** izvodov.

**Oglašujte v
RAZPOTJIH.**

Za informacije pišite na
urednistvo@razpotja.si.

Sezona padlih papežev

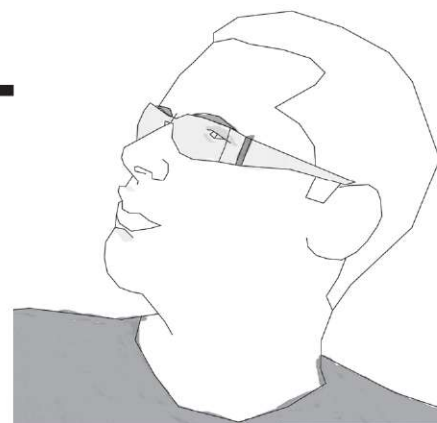
Nič bat', kljub naslovu glose cenjenega bralstva ne bom znova nadlegoval s papeži, kardinali in vsem, kar je še podobne zalege. Nikakor si namreč ne bi želel nakopati očitka, da se grem nasilno rekatolizacijo te lepe prosvetljene dežele, kakor se v zadnjih tednih v pomanjkanju drugih zunanjih sovražnikov znova dozdeva nekaterim predvsem sivolasim mojstrom peresa. Žal si ne morem na prsi pripeti značke, da tega nisem kdaj poprej res počel, a to se je, kot naj nemudoma pribijem, dogajalo scela nevede in brez zle misli, s katero bi hotel namenoma pohujšati katerega teh karantanskih malih.

Če bom torej tudi tokrat rabil besede in naslove, ki jih naše v jedru zdravo ljudstvo ne le z gnusom prezira, marveč jih za svoj dušni blagor niti slišati noče, da ga z luči ne bi nemara potegnili nazaj v komaj premagano mrakobo, bo do omenjene neljube okoliščine prišlo zgolj zagadelj, ker sem moral med obiskovanjem scela laične osnovne in srednje šole prebirati tudi nekega Trubarja in nekega Cankarja, ki žal še nista vedela, da s sejanjem terminološke nesnage neke nepomembne palestinske sekte zgolj kužita klene rojake.

A kot rečeno, je globinski strah odveč. Za zgolj navidezno sumljiv naslov me je navdihnila stara, ob studentu rimske volkulje izvirajoča modrost, da se kardinal, ki v konklave odide kot papež, vrne iz njega kot kardinal. (Za tri po nasilni rekatolizaciji zaudarjajoče besede v prejšnji povedi se bom kajpak vestno prebičal, če pa bi se komu še to zdelo preveč rekatolizacijsko, bom raje čisto civilno pretekel tri kroge po poljanskem stadionu, ko skopni sneg, se razume.) In res, tja od jeseni leta Gospodovega 2012 do zime leta Gospodovega (ups, še dva kroga!) 2014 so se v srednji Evropi kar štirje možakarji na predsedniške volitve odpravili že kot predsedniki, z njih pa so se

vsaj trije vrnili, no ja, človek bi rad rekel, da kot navadni državljani, a mu nekako ne gre z jezika. Dva med njimi še vedno grejeta fotelja ministrskih predsednikov, tretji bo menda z malo sreče v poročilih nastopal tam, kjer je danes govor o Ban Ki Munu. Ker tiskar v trenutku, ko na Gospodovo razglasenje (ups, še en ali celo dva kroga) že kuri pod petami uredniku, urednik pa seveda meni, ne morem počakati niti tako dolgo, da bi videl, ali bo četrti junak, ki si je v mislih že podaljšal najemnino na zagrebškem Pantovčaku, res sploh izseljen iz njega in bo našo sosedo prvič vodila ženska. Če se mož izvleče, bo moje sijajno zastavljeno besedilo ostalo dobesedno brez slehernega smisla.

Ali pa vendarle ne. Sicer utegne kdo poročiti, da slovaškega primera in poraza dolgoletnega predsednika vlade ne kaže tlačiti v isti koš z ostalimi. Ni namreč moč zanesljivo ugotoviti, ali se niso morda volivke in volivci raje odločili, da bodo še naprej imeli ljubljene premijerja, kakor da bi dobili ljubljene predsednika. Poleg tega je izvoljeni srečnež, milijonar Kiska, še naprej precej velika neznanka, kar je bil celo za tiste, ki so glasovali zanj. Toda nepričakovani razpleti izbiranj predsednika v Sloveniji, Romuniji in na

Aleš Maver

zadnje na Hrvaškem imajo pomembno skupno lastnost. V vseh primerih je bil poražen ali vsaj uspešen manj kot pričakovano kandidat, ki se je čutil nekako aboniranega na stolček. V romunskem primeru je kot del abonmaja veljalo celo svojevoljno spreminjanje volilnih pravil. Na podoben način so za priškrnitev možnosti za glasovanje pri vladajoči opciji nepriljubljene diaspore poskrbeli tudi pri naših južnih sosedih, a večji uspeh ukrepa je kljub bistveno manjšemu številu volivcev v Bosni in Hercegovini očitno izostal.

Posebej pri nas in sosedih je nekako vedno veljalo, da aboniranost določene opcije na predsedniški položaj pogojuje obvladovanje »obrta«, ki se je posebej kazalo v tako imenovani uglajenosti. Danilo Türk in Ivo Josipović sta kot nekaka dvojčka dajala vtis, da v javnosti pač nikoli ne spuščata vetrov. Kar naj bi bilo na moč evropsko. Malo manj jasno je, kako je za aboniranega in samoumevnega nosilca evropskosti in demokratičnih vrednot lahko obveljal Josipovičev predhodnik, ki je bil milo rečeno, če že kaj, eden poglavitnih evropskih robavsov. Najbolj zabavno je bilo potem v obeh primerih opazovati, kaj se zgodi z evropskostjo in olikanostjo, ko volilno telo dotlej sa-

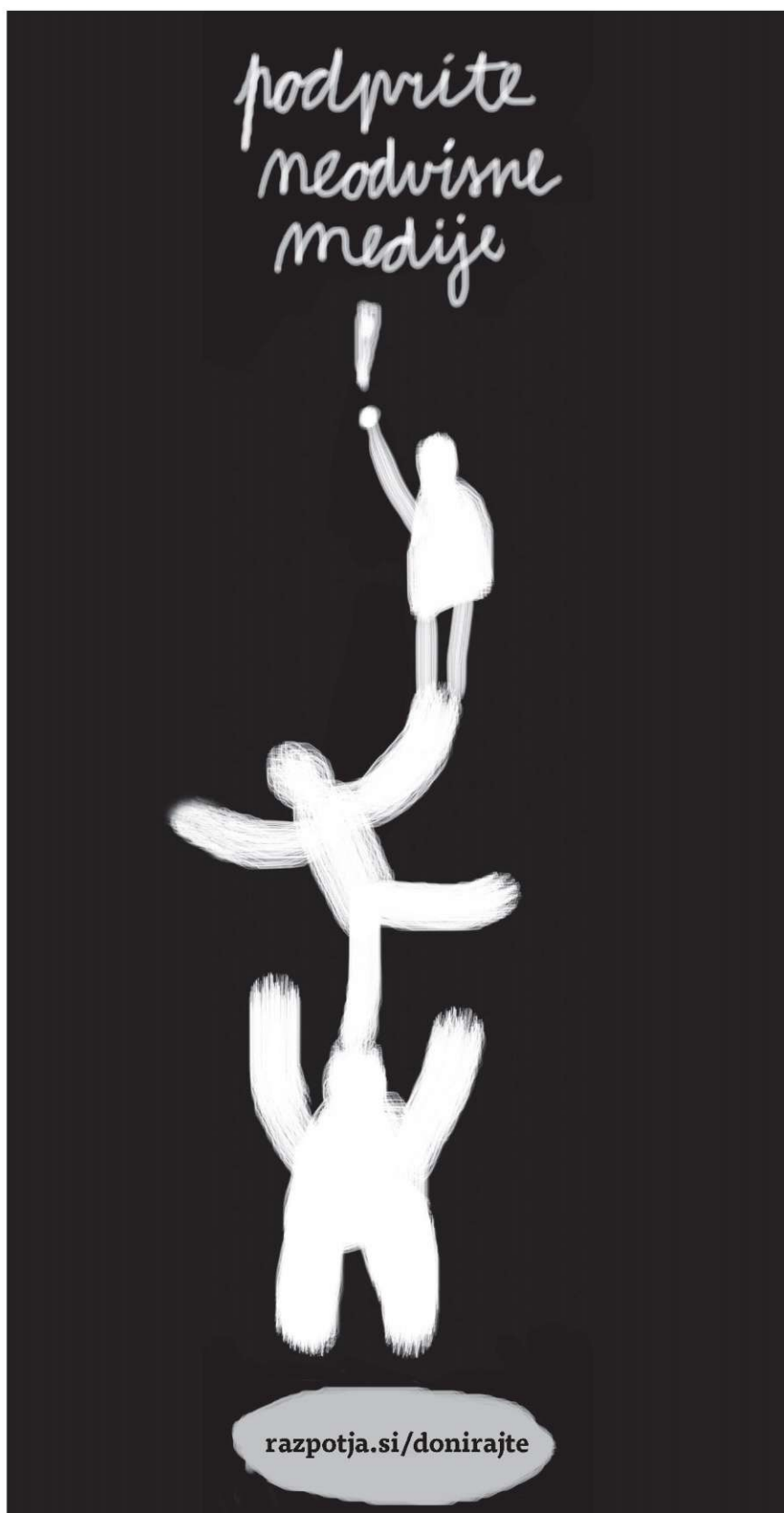
moumevni abonma postavi pod vprašaj. Ne hrvaški ne slovenski predsednik sicer tudi takrat nista spustila vetrov, sta se pa v delčku sekunde prelevila iz velikih Evropejcev in demokratov v razvajena otročaja, ki jima je neka hudoba položila Duplov živalski vrt. Ne brez razloga prihodnjega generalnega sekretarja Združenih narodov po drugem krogu njegovi svetovalci lep čas niso spustili pred kamere. Žal vam, kot že potoženo, ne morem povedati, ali se bo na Hrvaškem zgodba ponovila.

Vsekakor imajo tam z nasilno rekatolizacijo še več težav kot v naši lepi domovini. Njihov abonirani predsednik se je moral, ko je strašil z zmago hudobne protikandidatke, sklicevati na kri branilcev iz domovinske vojne, medtem ko se je moral poleti celo tako ponižati, da je poromal v Marijo Bistrico. Kaj bi kak naš mojster peresa porekel šele na ta odmik od razsvetljenskih idealov?●

**POVEŽITE SE
Z REVIJO
RAZPOTJA!**

www.razpotja.si
twitter: @Razpotja
facebook: razpotja

Zapiski iz Baltimora

Neja Tomšič

»We are at war
and now we know we always were«
- Gale Burns

Ko me ljudje sprašujejo, kako je bilo v Baltimoru, kjer sem dva meseca živela v sklopu rezidenčnega programa za umetnike iz srednje in vzhodne Evrope, nikoli ne vem, kje začeti. Ob številnih poimenovanjih – od pozitivnejših Monumental City, City of Inventors in Charm City, do izpeljank Harm City, BodyMore, Baltimore Murdaland in ameriška prestolnica heroina – se zdi, da se tudi njegovi prebivalci ne morejo odločiti, kaj je tisto, kar mesto zares zaznamuje. Ko se vozim z vlakom, ki pelje iz New Yorka preko Philadelphije do Baltimora, resne meje med urbanim in neurbanim ni. Mesta, ki sledijo New Yorku, so prek svojih predmestij spojena v eno urbano naselbino, ki prehaja iz mesta sanj v zadnjo postajo severno od biblijskega pasu, »najbolj severno južno mesto«, Baltimore.

Po letu 1968 se je mesto, zgrajeno za milijon prebivalcev, v nekaj letih radikalno izpraznilo in danes v njem prebiva le še 650.000 prebivalcev, od katerih je približno 60 % Afroameričanov, četrtnina prebivalstva živi na robu revščine, vsak deseti prebivalec pa je odjemalec heroina. Belo in črno prebivalstvo sta strogo ločena z nevidnimi mejami. Vožnja na vzhod ali zahod, javnega prevoza praktično ni, pelje od turističnega središča v pristanišču preko belih meščanskih četrti do dolgih ulic in avenij poseljenih z napol porušeni vrstnimi hišami. Blizu središča imajo vrstne hiše okna. Bolj ko se odmikamo, manj je luči in vse več je hiš s sprva zazidanimi, nato z lesom zadelanimi odprtini. Na skrajnih mejah mesta so namesto oken samo še luknje v zidu.

Medtem, ko je o Detroitu tu pa tam tudi od Američanov še vedno slišati, da je kriza priložnost za spremembo in da je Detroit eno najbolj neverjetnih mest na svetu, Baltimore ostaja manj pomemben oziroma nepomemben. Njegov gospodarski zaton je zdaj že tako daleč, da ni niti več zanimiv. Tu je seveda serija *The Wire*, ki življenja v mestu ni le dokumentarno popisala, temveč ga tudi zaznamovala. David Simon se je sicer v nedavni polemiki, v kateri je Mike Rowe pozval Baltimorčane k pripovedovanju o pozitivnih iniciativah v mestu in njegovih

lepih straneh v boju proti negativni podobi, ki jo ustvarja serija, branil, da se zgodba slučajno odvija tam, lahko pa bi se tudi kje drugje. A vsaj dokler se statistični podatki ne bodo spremenili, je serija Baltimore postavila na zemljevid kot eno najbolj težavnih ameriških mest.

Poleg serije ga vidno zaznamujeta univerza in bolnišnica Johns Hopkins, največja ponudnika zaposlitve, ki v mesto skoraj edina še vedno dovajata nove prebivalce. Njihove bleščeče stavbe so navidez arbitrarno postavljene vsepovsod. Velika steklena poslopja posegajo tudi v najbolj zanemarjene predele, ki bi jih drugod verjetno imenovali geto, tu pa jih preprosto imenujejo slabe četrti. V vzhodnem Baltimoru so v eni najrevnejših in najbolj drogiranih četrti med novimi stavbami univerze nad ulicami zgradili kar velike steklene mostove, ki omogočajo, da obiskovalcem sploh ni treba na ulico.

Stanujem v četrti Station North. Ob prihodu sem na mail dobila zemljevid z modrimi in rdečimi črtami, ki ponazarjajo območje, po katerem se lahko čez dan varno gibljem tudi peš: nekaj ulic vzhodno, nekaj zahodno in štiri ulice severno. Ulice so večinoma skoraj prazne. Beli koridor v središču mesta je obdan z morjem oboroženega črnega, tako nas učijo grafični prikazi. Medtem ko so ulice v belem predelu severnega dela mesta večinoma popolnoma prazne, se, če se zapelješ vzhodno ali zahodno, skupaj z revščino veča tudi število ljudi na njih. Ulica bele populacije ne zanima in ji ne pripada.

Čeprav Station North velja za umetniško in relativno varno okolje, se *The Wire* že tu izkaže kot resnično dokumentaren. Prizori, ki jih pogosto videvam za hišo, so natančno takšni kot v romanu *The Corner*, po katerem je serija nastala. Na levi strani pred mojo hišo je običajno parkiran avtomobil z zatemnjenimi šipami. Pred njim ponavadi stoji v črno usnjeno jakno oblečen moški s črnimi očali in klobukom. Videvam ga tudi severneje, na ulici Saint Paul za 23. ulico, kjer cvetijo metadonske klinike. Na vogalu me dva fanta sumničavo opazujeta. Na naslednjem križišču se vame skoraj zaleti ženska, ki se pogovarja sama s sabo. Najprej me ogovori in vpraša za denar. Potem pozabi ali ugotovi, da ne zmore. Odtava na sredino križišča, kjer stoje zaspi, dokler je ne zbudijo avtomobili, ki trobijo. Njen glas še slišim za sabo, nato se vse izgubi v temno sivi tišini baltimor-

Foto: Neja Tomšič

ske sobote. Na naslednjih križiščih ji sledi vrsta upognjenih ljudi, ki stoje spijo. Pogosto v polzavesti tavajo po sredini cest ali negibni ležijo na tleh. Četrta ima tudi nekaj dobro poznanih prosjačev za denar in brezdomcev. En od njih je znan po tem, da je ves čas jezen in včasih koga ugrizne. Tu pa tam je na dvorišču pred hišo parkiran majhen tovornjak, v katerega nek moški s strehe meče kose železja iz ene od zapuščenih stavb.

Z desne iz ozke uličice prikoraka moški, ki sem ga že večkrat srečala ponoči po koncertih, ko nam je z različnimi papirji pripovedoval, da je vojni veteran z zdravniškim potrdilom, ki ne dobi dela in potrebuje denar za vlak. Že šest let vsakič ista pesem, so mi povedali. Nekaj mi zamomlja, a ker ga ne razumem, sem tiho in grem svojo pot. Na križišču se mi spet približa, ko čakava na zeleno luč. Reče: »Žal mi je, da sem ti pokvaril dan, ko sem te vprašal, kako gre.« Odvrnem: »Ne, samo nisem vas razumela. Nisem od tu. V redu gre, hvala. Kako ste vi?« »Boš zdaj razumela, ko te bom vprašal za denar? Poglej, našel sem ta kamen in rad bi, da ga imaš za nekaj dolarjev.« Pomoli mi kartonček na katerem je nalepljen plastičen moder diamant. »To je zdravilen kamen za srečo, prosim vzemi ga, obljubim, ni ukraden.« Iz denarnice vzamem pet dolarjev in mu jih dam. »Kamna pa nočem. Prosim, prodajte ga komu drugemu, in že-

lim vam lep dan.« »Ne, ne,« postaja nestrpen, »ta kamen je zate, moraš ga imeti, drugače bo slaba karma, moraš ga vzeti, prosim te, prosim!« »Ne potrebujem kamna. Prodajte ga komu drugemu. Lep dan.«

Beli in črni svet v četrti Station North na severu loči Severna avenija. Na njej poleg drugih veličastnih relikvij stoji tudi zdaj zapuščen Parkway Theatre iz zlatih časov Baltimora, ko je bila avenija središče zabave v mestu. Na stavbah so lesene zaplate in na stavbi, kjer je bila nekoč tržnica, velikanski napis: »Who is land banking?« Ura, ki meri stopinje, se je ustavila. Nekaj ulic severneje, in v drogeriji ne prodajajo več časopisa *Baltimore Sun* ali *City Paper*. Tam se bere *African American*, kar naše svetove dokončno loči. »Up there it's like you fall off the Earth,« vedno rečejo beli lokalci.

V anarhistični kavarni, polni študentov MICE (Maryland Institute for Contemporary Art), se pije samo *fair trade* kava. Skozi okno gledam ven na Severno Avenijo. »Si povedala mami, da si na Severni Aveniji? Je rekla, da prihaja pote?« se je enkrat pošalil profesor, ki je vodil ogled projekta Open Walls, v katerem so povabili grafitarje k olepševanju zidov večinoma zapuščenih stavb. Problem tega projekta, ki Severni Aveniji še vedno podaljšuje status nevarne ulice, je, da k risanju niso povabili

lokalnih umetnikov, temveč so jih uvozili s celega sveta, kar je izzvalo ogorčenje ljudi, ki se gibljejo po njej. Proces stabilizacije avenije in četrti Station North, tako kot ostali poskusi gentrifikacije v Baltimoru, izključuje in radira obstoječo populacijo in četrt za nekaj let potiska v območje »trenja«. »Območje trenja« je vsako območje, kjer se črna populacija mesta stika z belo in pomeni, da je relativno stabilno v času dnevne svetlobe. Pomeni tudi, da so na tem območju v zadnjih letih vzniknili bari, kino dvorane in klubi, v katere zahajajo beli študentje, a da so njihove ulice še vedno namenjene predvsem trgovini z drogami, zapuščene hiše in prostori med njimi pa njihovi konzumaciji. Zato je na Severni Aveniji ob kateremkoli času dneva moč videti »zombije« oz. odvisnike od heroina, ljudi, ki stoje spijo sredi ulic, križišč, pred hišami, pogosto pa tudi ležijo na tleh. »Zombijev« je v Baltimoru toliko, da se ne moremo več slepiti, da so rezultat osebnih težav. So vojaki, ki bijejo vojno s sistemom na ameriških tleh. Če naredijo prestop, jim je odvzeta volilna pravica. Zaradi plačljivega sistema zdravstva in njihovega velikanskega števila so jim programi za rehabilitacijo težko dostopni. Kljub temu, da znižujejo kvaliteto življenja v nekaterih predelih mesta, njihovo število že od osemdesetih naprej eksponentno raste. Omogočajo, da se cenam zemlje nižajo cene, nato pa omogočajo tudi, da se ta ista ozemlja »stabilizira« z nujnimi investicijami in rušenji ter da se lahko spregleda ali preprosto prestavi prebivalstvo, ki tako ali tako »kvari« mesto. Zloraba drog se zlahka označi kot individualen problem in njene posledice postanejo stvar osebnega propada. »Zombiji« poganjajo ekonomijo medicinskih korporacij, številne metadonske klinike in raziskave zdravil za zdravljenje odvisnosti, policijske oddelke, in nenazadnje proizvajajo pretok čiste gotovine v ekonomijo mesta.

Na avtobusni postaji zunaj ljudje kričijo, spijo in medtem čakajo na avtobus. Na stavbah so lesene zaplate in velikanski napis »Who is land banking?« se zdi kot še ena Open Walls poslikava. Ura, ki meri stopinje, se je ustavila. Dekle, ki se usede k sosejni mizi, položi nanjo moj modri »kamen«.

Prebiram časopis *City Paper*, baltimorski *Žurnal*, od prve do zadnje strani. Oglasi proti zadnjim stranem se glasijo: »Ali ste Afroameričan, ki si želi razmerja? Ali se počutite zmedeni v svetu, v katerem se je 'Sexual Healing' spremenil v 'Hočem tvojo Anakondo'? Pokazali vam bomo, kako osvojiti in obdržati žensko zaradi tega, kar ste!« in »Podporna skupina za vse, ki si želijo uspjeti v poliamoriji, edini sodobni obliki razmerja v današnjem času!« Sledi več strani oglasov za najrazličnejša me-

dicinska testiranja, ki jih izvaja univerza Johns Hopkins. »Ste stari med 15 in 25 let in redno uporabljate heroin? Za testiranje novih zdravil potrebujemo testne uporabnike. Anonimnost zagotovljena. Plačilo do 50 dolarjev na seanso. Prenehanje z uporabo ni potrebno.« »Ali redno kadite marihuano, ne pa tobaka? Se velikokrat počutite osamljeni? Za psihološke analize potrebujemo testne uporabnike. Prispevajte k znanstvenemu napredku.« Medtem se pred vrati kavarne zbirajo ljudje. Dve ženski vidim samo od zadaj. Obe se vedno bolj sklanjata v počasnem spanju. Najprej se nihajoče upogne glava, nato hrbet, ki počasi izginja pod polovico vrat, dokler z rokami ne zadane tal in se spet dvigne. In ponovi vajo. V kavarni sedimo beli.

V soseski Pigtown enkrat letno spustijo hordo mladih prašičev po ulicah v spomin na čase, ko so po njej prašiči divjali po ulicah na zakol. Odstotek kriminala je tu enkrat višji od baltimorskega povprečja, prav tako odstotek revščine, vendar populacija že nekaj let vztrajno rase. Vrstne hiše, večinoma z zatemnjenimi šipami, časopisi v modrih plastičnih vrečkah ležijo neprebrani pred marmornimi stopnišči, še enim zaščitnim znakom nekoč bogatega mesta. Nekaj je v zraku, česar se ne da opredeliti. Razumem, zakaj se ljudje priseljujejo sem, grozeče je, a prijetno. Nad ulicami svetijo »borovničke«, kot lokalci ljubkovalno imenujejo modre luči, ki so jih policaji poveznili na kandelabre zgolj kot psihološko opozorilo, da je na njih poostren nadzor. Na levi strani je *liquor store* s poveznjenim znakom, z obvestilom, da je zaprt na vratih in napisom »no loitering«. Ta napis ima v Baltimoru skupaj s sopomenko za avtomobile »no cruising« poseben pomen. Posebej v četrtih s klubi je zadrževanje na ulicah, bodisi peš ali v avtomobilu, prepovedano. Označujejo kraje, kjer so bile ali so še trgovine drog na odprtem, in kjer so pogosta »drive-by« streljanja. Baltimore je namreč poleg prestolnice heroina tudi eno od mest z največjim številom umorov, približno en se zgodi vsak dan. Pred trgovino stoji nekaj fantov, ki so pravkar kupili pijačo in jo zdaj srkajo iz papirnatih vrečk. Na desni je ena izmed vrstnih hiš kavarna. V eni mali ozki sobi dve gospe cvreta slanino za sendviče in kuhata kavo. Na stenah so razobešene majhne slike z barvitimi porteti. Vsak od portretirancev ima ob sebi dve letnici. Na steni preberem, da so to portreti ljudi, ki so umrli od strelnega orožja. Na poti v ateljeje gremo mimo otroškega igrišča. Izobraževalne ustanove tu so podobne čudnim tovarnam. Opečnati monoliti brez oken. Pred šolo stoji moder obcestni napis »Drug Free School Zone«. Sprašujem se, kaj to sploh pomeni. Kakšne so šole, kjer to ne piše? Skupaj z borovničkami so table še en od posegov

organov nadzora, ki v predelih, kjer so razmere kritične, zgolj povečujejo denarne kazni za posedovanje in preprodajo drog. Dan pred mojim odhodom se z Victorjem voziva po mestu in iščeva odprto fotokopirnico. Preden sem prišla, mi je vodja oddelka v mailu napisala, naj ničesar ne puščam v avtu. Ampak vsi avtomobili, tudi njegov, so najbolj nastlani avtomobili, v katerih sem kdaj sedela. Da bi imela prostor za noge, s tal poberem kup papirja. Tu so kupi porabljenih kavnih skodelic, papirnate vrečke in plastične embalaže. Victorjev avto nima plastičnega ogrodja na vzvratnih ogledalih, ima pa razbito luč in manjkajočo polovico sprednjega odbijača. Druga polovica je prilepljena z lepilnim trakom. Victor odvrne: »Ne vrzi tega, to je zares pomembno.«

V fotokopirnici so trije ljudje. Ena od njih se kakšnih petnajst minut pogovarja z uslužbencem. Ta čas opazujem ostala dva brezdomca, ki se grejeta na radiatorju v očitnem ljubezenskem prepiru. Ženska je slepa. Moški med pogovorom tu pa tam zadrema, čeprav ji očitno nekaj prigovarja. Oči se mu izmenično zapirajo in obračajo. Tu pa tam nagne steklenico, tu pa tam skoraj pade. Medtem najdem računalnik, a že po nekaj klikih ugotovim, da potrebujem za printanje članstvo ali kreditno kartico, ki je nimam. Zato greva z Victorjem domov brez fotokopij. V belem Baltimoru brez kreditne kartice težje shajaš. Potrebuješ jo v barih in restavracijah, s čimer se natakarji zavarujejo za plačilo, hkrati pa iz svojih prostorov izključujejo revne. Potrebuješ jo tudi v fotokopirnici. Victor med vožnjo obuja spomine na Sao Paolo. »Rad bi prišel v Ljubljano.« »Seveda, pridi. Všeč ti bo. Ampak mislim, da ne boš doživel te razlike v strahu.« »Kako to misliš?« me vpraša. »Ne vem, ti si vajen, tu se počutiš varno. Razlika je, če si kdaj doživel varnost, potem pa nenadoma ne-varnost. Zate bo v Ljubljani verjetno enako kot tu,« naglas razmišljam. »Varno? Seveda se ne počutim varno v tem mestu. Nikoli se nisem počutil varno, še zdaj me je velikokrat strah.« Gledam ven, po praznih ulicah, in se kot vedno znova čudim. Ko se pogovarjamo o varnosti in strahu, mi nikoli nihče ne ugovarja.

Na zaključnem sprejemu petnajstih umetnikov in kuratorjev iz srednje in vzhodne Evrope, ki smo se pravkar vrnili vsak iz svoje rezidence z različnih koncev ZDA, se v majhni galeriji v newyorški Chelsei oprimem Rusa, ki je raziskoval življenje potepuških psov in mačk v Detroitu. »SPERAMUS MELIORA, RESURGET CINERIBUS« (Upamo na najboljše, iz pepela se bo dvignilo) veselo vzklika moto mesta Detroit. »Veš, kaj je moto Baltimora?« »Fatti maschi, parole femmine,« (moška dejanja,

ženske besede) se smejeva.

V garderobi me ogovori mož organizatorke te izmenjave: »Kje si bila pa ti?« »V Baltimoru.« »V Baltimoru? Včasih sem se vozil tja na delo. Vsak dan sem komaj čakal, da grem od tam.« »Res?« se iz mene usuje, kot da se nikoli nisem spraševala, kaj zaboga počnem tam. »Meni pa se je zdel čudovit. Veliko resničnejši od vsega, kar sem kdaj doživela tu.« Ni zadovoljen. »Kaj ti je bilo všeč? Hočeš reči, da imaš rada to mrtvilo, ki vlada na ulicah? Ljudi, ki razpadajo na heroinu? Streljanje? Ljudi, ki nimajo kaj izgubiti? Kaj je narobe s tabo?? V tem uživaš?? Potem si ga zaslužiš!«

Ravnodušnost in celo prezir, ki veje iz Američanov, ko jim pripovedujem o razmerah v Baltimoru, me živcira. Kot da ne bi šlo za njihovo mesto ali za produkt njihovih politik. Zdi se, da najraje nikoli ne bi slišali zanj ali ga preprosto izbrisali iz vseh svojih registrov. Premajhen je in premalo pomemben, da bi se kosal z veličastno distopičnostjo post-industrijskega Detroita. Tu preprosto ni ničesar, o čemer bi bilo vredno razmišljati. Univerzi Johns Hopkins in MICA odkupujeta zemljišča in rušita ulice zapuščenih vrstnih hiš, tako da se brisanje obstoječih struktur in prebivalstva že izvaja. Na mnogoplastno zgodovino vsake baltimorske ulice, v katero so v preteklih dvesto letih že tisočkrat zarezali preprosto kot v otroški igri Zemlja, kot da v njih nihče ne prebiva, se bodo v naslednjih letih izvedla rušenja in gradnje novih poslopij. Ulice so v lasti posameznikov, ki so jih kupili kar na meter in zdaj čakajo, da se jim dvigne cena, medtem ko cela okrožja posledično trohniijo.

Baltimore je »tretje mesto«, me je podučil Newyorčan, ki se je pred kratkim preselil v Ljubljano in se tu odločil ostati. Čeprav mi je bilo že po nekaj stavkih pogovora z njim jasno, da ne odhajam v mesto, v katerem poskušajo še karkoli zakriti s turizmom, lučni ali dekoracijo, šele zdaj razumem, kaj je mislil s tem. Če je Amerika, kot sem jo doživljala do zdaj, država, v kateri je moč živeti in preživeti, se zdaj morda več ne zdi tako. Na vprašanje, kaj je tisto, kar me ob vprašanju »ali bi šla nazaj?« pusti z mučno zmedo na ustnicah, po kateri vedno najprej rečem ne, potem pa ja, še vedno ne znam odgovoriti. Resničnost Amerike, o kateri beremo v novicah in rahlo zarotniških dokumentarjih o Ameriki kot postutopiji, se v vsakodnevem življenju »tretjega mesta« kaže na toliko načinov, da (še vedno) ne vem, kje začeti. Vožnja po Baltimoru je nekakšna infografika po vseh njenih težavah. Zato je Baltimore – tretje mesto. Težko bi nekomu opisala, kako je bilo v Baltimoru. Celu nekomu, ki je bil tam. ●

IDA

Režija: Paweł Pawlikowski;

Igrajo: Agata Kulesza, Agata Trzebuchowska, Dawid Ogrodnik;

Poljska, 2013;

82 minut

Ko sem pred letom dni spremljala odzive italijanskih medijev in občinstva na Sorrentinovo Neskončno lepoto, me je pomirila ugotovitev, da ima film še vedno moč, da ljudem pove nekaj več o njih samih, četudi bodo do tega spoznanja najverjetneje prišli z zamudo. Sorrentino se je dotaknil nevrvalgične točke sodobne italijanske družbe, njene izpraznjenosti, in na tej podlagi z učinkovito rabo filmskih sredstev zgradil zgodbo, ki sega onkraj, k bivanjskim vprašanjem. Zato sem takoj po ogledu dobila občutek, da bo to eden pomembnejših filmov našega časa. Podoben občutek me je prevzel letos po ogledu filma Ida Pawła Pawlikowskega.

Čeprav govorita v drugačnem filmskem jeziku, lahko med Neskončno lepoto in Ido povlečemo več vzporednic. Obema je skupno, da prek reza v kolektivno bolečino nekega naroda spregovorita o osebni stiski svojih junakov, kar jima povratno služi kot poligon za raziskovanje nadosebnih vprašanj človeka. Pri tujem občinstvu in kritiki sta oba filma naletela na odobravanje, medtem ko so ju doma sprejeli z zadržkom, če ne že sovraštvom. Če je Sorrentino poskušal italijansko družbo spraviti z njeno sočasnostjo, pa Pawlikowski v poljsko družbo dreza z namenom, da bi se ta spravila s svojimi polpreteklimi dejanji. Seveda ne preseneča, da se tako Italijanom kot Poljakom njuna izvajanja upirajo. Vendar pa so zaradi tega vsaj začeli razpravljati o temah, ki jih že desetletja bolj ali manj uspešno potlačujejo. Zaplet filma Ida je dokaj preprost: Anna je kot sirota odraščala v samostanu, prepri-

čana, da so vsi njeni sorodniki umrli v drugi svetovni vojni. Zdaj, ko je tik pred zaobljubo v redovniški poklic, ji sestra prednica obelodani, da izhaja iz judovske družine in ima še kakó živo, a odtujeno teto, ki ni hotela skrbeti zanjo. Anno novica prisili, da se odpravi na popotovanje po družinski preteklosti. Etape potovanja razkrivajo drobce družinske zgodovine, ki pričajo o usodi poljskih Judov med vojno in po njej. Teta Wanda, Annina sopotnica in na videz njeno popolno nasprotje, je predstavnica judovskega izobraženstva v komunistični Poljski – njena zgodba je zgodba tistih, ki jih je režim najprej postavil na pozicije in jim s tem omogočil ponoven vstop v družbeno življenje, nato pa jih spet potisnil na obrobje. Tragična družinska zgodba je le ena izmed zgodb o poboju judovskih družin na poljskih tleh med drugo svetovno vojno. A to so le iztočnice, ki Pawlikowskemu omogočajo, da zgradi prepričljivo filmsko pripoved z večplastnimi liki, ki bi delovali tudi v drugačnih okoliščinah.

Zgodba o poboju Annine in Wandine družine je kompleksna in pripoveduje o zapletenih mehanizmih človeških nagonov, boju

za preživetje in specifičnih zgodovinskih okoliščinah, ki človeka prisilijo v dejanja, s katerimi se ne bo mogel nikoli zares spraviti. Zgodba tete Wande je hkrati tudi izrazito osebna: njena zagrenjenost izhaja iz razočaranja nad sistemom, ki jo je najprej formiral in nato zavrgel, njena odtujenost pa iz občutka krivde in gneva zaradi družinske tragedije, ki je pred več kot dvema desetletjema ni mogla preprečiti. Za njeno držo samostojne, močne ženske, se skriva globoka osamljenost, ki se rojeva iz nezmožnosti odpuščanja sebi in drugim. Po drugi strani pa se zdi, da je Anna eno samo odpuščanje. Ali, če še potenciramo in uporabimo izjavo, ki jo je podal Pawlikowski v nekem intervjuju, čista ljubezen. Če tovrstno izjavo dodamo k temu, kar smo povedali doslej, postane jasno, zakaj so poljski kritiki film razumeli skrajno alegorično. Žal so ga »brali« le na tej ravni, simbole, ki jih najdemo v filmu, pa spotoma še malo prikrojili svoji užaljenosti nad dejstvom, da si je nekdo upal podrezati v zadeve, s katerimi se še niso pripravljene soočiti. Anna tako predstavlja katolizacijo Poljske, Wanda kolaboracijo z osovraženim stalinističnim režimom, Szymona pa reži-

ser uporabljaja kot prst, s katerim kaže na Poljake in jih obtožuje pobijanja Judov ... Tu je večina poljskih kritikov z zgodbo kar zaključila in pri tem prezrla druge plasti te gosto prepletene filmske pripovedi. Ta je v resnici izjemno tekoča, saj Pawlikowski popolnoma obvladuje filmski jezik; nikoli ne kadrira v nemar – vsak kader se smiselno vklaplja v sekvence in hkrati stoji tudi sam zase. Igralcem pušča toliko prostora, kolikor ga potrebujejo, da ustvarijo verjetne, resnične like – debitantki Agati Trzebuchowski v vlogi Anne to uspe skoraj brez besed, ob izrednem občutku za telesno in obrazno mimiko. Dovršeni minimalizem odlikuje tudi druge vidike filma. Omenimo le premišljeno zasnovano scenografijo, ki jo nadgrajuje čudovita črno-bela fotografija (Ida je posneta z digitalno kamero).

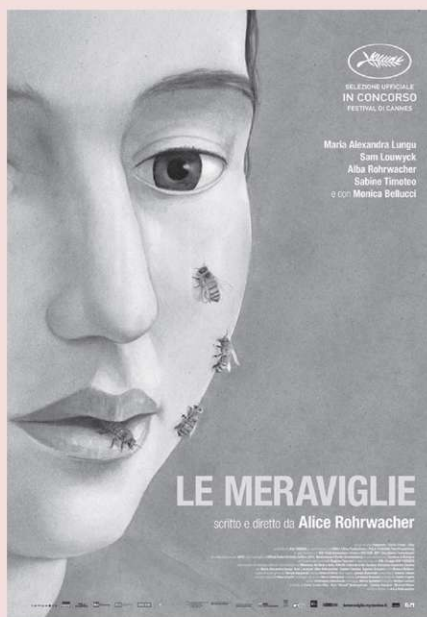
Z Ido je Paweł Pawlikowski posegel v sam vrh evropskega avtorskega filma, gledalci pa smo dobili film, ki te spremlja še dolgo po ogledu. Velik uspeh za diplomiranega filozofa in doktorja nemške književnosti, ki je nekoč rekel, da se ne vidi kot režiserja, ampak si želi le snemati zgodbe, ki bi jih rad povedal.

Katja Pahor

ČUDESA NA PODEŽELJU

Režija: Alice Rohrwacher;
igrajo: Alba Rohrwacher, Maria Alexandra Lungu, Sam Louwyck;
Italija, Nemčija Švica, 2014;
110 minut

Filmska zgodba mlade režiserke Alice Rohrwacher nas na prvinski in realističen način popelje na podeželje. Slišimo brenčanje čebel, šepet vetra, odmev prihajajoče nevihte in utrip orodja. Pred nami se neposredno odpre svet temperamentne nemško-italijanske družine, njena gonilna sila je najstniška

hčerka Gelsomina. Gledalec jih spremlja pri vsakodnevnih opravilih, opravljanju človeških potreb, pohajanju po naravi, prepirih in objemih. To je tudi oda čebelarom, medu, delu in kmečkemu življenju. Prav vsi družinski člani čutijo pravo strahospoštovanje do čebeljih izdelkov. Čebela predstavlja simbol marljivosti in garaštva, ki ga v večji ali manjši meri vidimo tudi pri človeških protagonistih zgodbe. Njihovo tuzemsko bivanje je skromno, delovno, v sožitju z naravo, a prav zato svobodno.

Mirne in utečene dneve zmoti televizijska ekipa, ki kot deus ex machina pade v naravno okolje. Drug ob drugega trčita dva svetova – kič in priroda. Zamajajo se temelji tradicije. Odločna in klena dvanajstletnica Gelsomina se navduši nad prišleki in tekmovanjem z banalnim imenom »Dežela čudes«, pri katerem izbirajo najbolj tradicionalne pridelovalce oziroma kmetovalce. Duša oddaje je ceneno opravljena in z bleščicami ozaljšana hostesa Milly, ki jo odlično upodobi italijanska senzualna diva Monica Bellucci.

Vizualna umetnina, ki se spogleduje z biografijo, je povest o odraščanju, novodob-

nih pridelovalcih, boju z zakoni in pesticidi, družinska freska in nekakšen grenko-sladki hommage Umbriji in Toskani.

Čudesa se spogledujejo z italijanskim neorealizmom; tu in tam jih zapolnijo simboli, eksotični elementi ali fellinijevske figure. Glavno junakinjo Gelsomino je prepričljivo upodobila neizkušena Maria Alexandra Lungu, kot njena mama pa je nastopila italijanska igralka Alba Rohrwacher, ki je režiserkina sestra.

Od začetka do konca lep filmski izdelek za vse ljubitelje umetniškega filma. Pozor – kdor bo v njem iskal osladno podeželsko idilo, patetiko ali romantiko, jih zlepa ne bo našel.

Urša Pajk

JAVNI POGOVORI O KULTURNI POLITIKI V SLOVENIJI

Pogovorov, posvetov, dialoga in drugih komunikacijskih kanalov v Sloveniji res ne manjka. Idej je na marsikaterem področju veliko, manj pa je zamisli o tem, kako jih uresničevati v praksi in kaj bi to pomenilo. Tudi v kulturi je tako: idej nemalo, malo pa ukvarjanja s tem, kako od predlogov do operativnih načrtov in njihove izvedbe. V uredništvih **Pogledov in Razpotij** smo se odločili za obratno pot: poskušali bomo določiti nekaj ključnih problemskih točk kulturne politike v Sloveniji, z njihovo natančno opredelitvijo pa upamo, da bomo že opravili tudi del poti proti njihovim rešitvam. O poteku srečanj in terminih vas bomo obveščali na naših spletnih straneh. **Vabljeni!**

WWW.RAZPOTJA.SI
WWW.POGLEDI.SI

Zgodovenci

Marko Zajc

Najbrž nisem edini, ki ne mara tistega čudnega občutka, da bi moral nekaj poznati, pa tega ne pozna. Nisem edini, sem pa kot poklicni zgodovinar tega precej vaje. Tudi sram me več ni, ko me kaj takega doleti. Iz bolečih izkušenj vem, da večine stvari ne vem – in ko nekaj izvem, to ne more biti slabo, pa če je še tako pozno. Ko se človek takole potika po pokrajinah neizmernih informacij in interpretacij, se hitro nauči določene skromnosti.

Zato me vedno znova preseneti dejstvo, da popularni slovenski kolumnisti vedo vse. Še zlasti o Slovencih in zgodovini, torej o slovenski zgodovini, torej o Zgodovencih. Zgodovenci so akterji, ki nastopajo v slovenskih kolumnah različnih avtorjev različnih prepričanj različnih spolov različnih starosti različnih okusov in različnih stilov. Najbrž ne prese- neča, da so Zgodovenci čudna bitja. Seveda so tudi oni do onemoglosti različni, jih pa družijo nekaj skupnih stvari. Glavna skupna lastnost je, da jih bistveno določa zgodovina. A ne kakršna koli, niti ne splošna zgodovina človeštva. Določa jih zgolj in samo zgodovina slovenskega narodnega vprašanja (če se kdo ob tem spomni na Edvarda Kardelja, tudi prav). Vendar Zgodovenci ne živijo v preteklosti, živijo tukaj in zdaj, zato pa zanje velja ravno obratno – preteklost živi v njih in to do te mere, da so Zgodovenci zgolj medij, preko katerega lahko preteklost podaljšuje svoje fantomsko življenje. V tej točki pridemo do naslednje lastnosti teh bitij: Zgodovenci imajo fantomski, demonski značaj, obravnavani so izrazito negativno, kot nočna mora, ki živi svoje zatohle sanje pri belem dnevu. Še več, Zgodovenci so v svojem bistvu paraziti, ki živijo v slovenskih telesih, vampirji preteklosti, ki pijejo Slovincem kri. Ako bi lahko Zgodovence, ki zavirajo slo-

vensko gibanje (če ima ob tem kdo asoci- acijo na Dušana Pirjevca, naj jo pač ima), izgnali, bi Slovenci končno zaživel. Kaj zaživel! Razprli bi krila in poleteli. Vendar, kako so nastali? Lahko rekon- struiramo genezo Zgodovencev? Na našo srečo so kolumnisti v tem smislu povsem jasni: Zgodovenci so nastali, ko so se zgodovinski Slovenci »zatakneli« pri eni stvari. Ne pri desetih ali petin- tridesetih stvareh v preteklosti, ampak zgolj pri eni stvari, ki je niso »prebavi- li«, »predelali« ali »presegli«. Ostali so na neki stopnji in se pač niso premaknili na- prej. Na zunaj živijo sodobna življenja, v svojem bistvu pa se vedno znova vračajo k enem problemu, v katerega se neuspe- šno zaletavajo in si tako razbijajo betice. Povsem logično je, da si kolumnisti niso povsem edini, kaj naj bi bila ta »stvar«, ki je ustvarila zgodovenskega belcebuba. Še največ zagovornikov imata hlapčevstvo in tlačanstvo, zanemariti ne smemo tudi majhnosti, katolištva, komunizma, revo- lucije, pa še kaj bi se našlo. Posebna pod- skupina avtorjev deli Zgodovence na dve skupini (ne tri ali štiri, zgolj dve!), med katerima vlada permanentno stanje dr- žavljanske vojne. Medtem ko se nosilci Zgodovencev (sodobni Slovenci) srečuje- jo na Plečnikovi tržnici in prijazno kra- mljajo, pa se njihovi osebni Zgodoven- ci streljajo z avtomatskim orožjem in si

režejo vratove. In seveda, razcepljenost Zgodovencev je samo slovenska zadeva, česa podobnega v Evropi in svetu ne po- znajo (če ima ob tem kdo asociacijo na Dimitrija Rupla in njegov slovenski sin- drom, naj jo pač ima).

Kolumnističnim kritikom slovenstva je skupna še ena zadeva, v en glas kričijo: »Kriva je zgodovina!«, potem pa se v na- slednjem koraku (po zgodovensko) raz- delijo na tiste, ki bi jo izničili, in na tiste, ki bi jo ustoličili (ja, očitno sem tudi sam zapadel preprosti kolumnistični dihoto- miji). Po mnenju prvih se bodo Sloven- ci osvobodili Zgodovencev tako, da zgo- dovino odvržejo. Vsako razpravljanje o zgodovini je nazadnjaško, arhaično in nemoderno. Kaj nas to briga? Sedanja- sti ni, preteklosti ni, vse je ena sama pri- hodnost.

Vse lepo in prav. Preteklost res bremeni sedanost, a z ignoriranjem preteklosti nič ne dosežejo. Preteklost, ki nas bre- meni (ali pa bogati), je še vedno tukaj. Ni je nič manj. Kvečjemu več. Druga skupi- na kolumnistov vidi rešitev v očiščenju: Slovenci bi se morali tako dolgo prati s šamponom prave zgodovine, da bi zgo- dovenska ušivost preprosto odstopila od slovenskih glav. Slovenci se bodo otresli Zgodovencev takrat, ko bodo spoznali (eno, ampak samo eno) bistvo zgodovi- ne. Ko se bo to zgodilo, ko bodo spoznali

zmoto prababic in pradedov, bodo osvojeni zgodovenske golazni in bodo zaživi v miru na veke vekov amen. Hec pa je v tem, če sem lahko še malo po zgodovinsko zoprni, da sta oba pojava samo dva različna konca iste palice, palice popularnega »nezgodovinstva«. Če smo rekli, da prvi preteklost ignorirajo, pa jo drugi na svoj način izničijo. Pri njih ni preteklosti, ki bi bila brez »višjega« razloga, kot tudi ni prihodnosti, ki se ne bi usmerila v »pravo« smer. V bistvu gre za eno samo organsko sedanost. Če koga zanima, kje je v tej zgodbi prostor za kritično zgodovinopisje, naj ga potolažim: nikjer.

Ravno zato, ker sem slovenski zgodovinar (oh, to breme), mi je – v nasprotju s kritičnimi kolumnisti – dobro znano, da Zgodovenci niso izviren pojav, obstajajo tudi Povijestrvati, Srboistorijci, Geschichtsösterreichern in še mnoge sorte podobnih demonov v slovenski okolici. Prav tako Zgodovenci niso pretirano nov pojav. Ustvarjanje Zgodovencev in njihovega sveta ima v slovenskem medijskem in humanističnem prostoru precej bogato tradicijo. In vendar se tudi spreminja. Takole na prvi pogled bi lahko opredelili glavne razlike med sodobnim diskurzom zgodovinstva in preteklimi manifestacijami fenomena v dveh točkah.

Prvič, sodobna zgodovinska narativa je (z redkimi izjemami) filozofsko, pomenško in stilsko veliko bolj siromašna kot pretekla. Drugič, pretekli pisci zgodovinskih tekstov so identificirali glavni zgodovinski problem v intervenciji tujstva, sodobni pionirji zgodovinske misli pa so prepričani, da se problem nahaja v zgolj in samo slovenstvu samem. Če se je že v zgodovini močno poudarjala »naša« krivda, pa je zdaj ostala le še gola slovenska krivda (če se ob tem kdo spomni na Slavoj Žižka in na njegovo knjigo o Slovencih iz osemdesetih let, tudi prav). Povedano po gostilniško – včasih so bili vsega krivi tujci, danes smo vsega krivi Slovenci sami. Kot da bi Slovenci lebdeli v etru nekje med Jupitrom in Saturnom, kot da drugje nimajo sumljivo podobnih težav. Nas to rešuje zaprtosti in izključevanja »drugih«?

Niti približno, »slovenecologi« vidijo vse skozi slovenske leče. Res je, z veseljem uporabljajo primere iz tujine, ampak samo zato, da bi pokazali, kaj je pri nas narobe. Ker znano je, da so pri nas stvar drugače narobe kot drugje po širnem svetu – pri nas so narobe zato, ker so za to odgovorni Zgodovenci.

Kolumnisti, ki pišejo o Zgodovencih, so zares svobodni ljudje. Skačejo po stoletjih kot po zeleni trati, menjavajo ar-

gumente hitreje kot spodnje perilo. Še ptičica na veji ne zapoje s takšno lahkoto, kot lahko oni zapišejo neizmerno brihtnost. Enkrat pridejo prav raziskave možganov, drugič poljubna zgodovinska dejstva, tretjič slovenski pregovori ter reki in tako naprej vse do lastnih izkušenj. Predvsem pa oni vedo. Nenazadnje je tako tudi prav, nekdo mora biti tisti, ki ve. Kot zgodovinar ne morem prevzeti te vloge, saj vem tako prekleto malo. Bolj študiram, manj mi je jasno. Nekaj pa jim je treba priznati. Pri polni zavesti in povsem brez cinizma trdim, da si ne zaslužijo skromnosti. Niti lažne, kaj šele prave. Upam si trditi, da ima velika večina prebivalstva Republike Slovenije politike za barabe, poslovneže za lopove, umetnike, humaniste in družboslovce pa za parazite in šarlatane. Kritični kolumnisti in komentatorji so pravzaprav najbolj vplivni ideologi slovenstva.

To pa ni majhna stvar. ●

airBeletrina

Članek je bil prvotno objavljen na Airbeletrini, ki deluje pod okriljem Študentske založbe. Objava je plod sodelovanja med Razpotji in Airbeletrino. Medtem ko čakate na novo številko naše revije, se po kvalitetno branje odpravite na www.airbeletrina.si

Razpotja so brezplačna, saj lahko le na takšen način dosežejo čim širše bralstvo, ne morejo pa nastajati popolnoma zastoj.

razpotja.si/donirajte

VABILO K PISANJU ZA POMLADNO ŠTEVILKO REVIJE RAZPOTJA

tema:

MLADOST

Večno življenje je ena izmed stalnic človeških mitov. Toda v vseh svojih zgodovinskih različicah ima eno pomanjkljivost: večno življenje, življenje po smrti, človeka ohrani v obliki, v kateri se je poslovil od tuzemskega bivanja. Z drugimi besedami, nebesa in drugi prostori večnega življenja so poseljena s starci. In kaj nam bo večno življenje, če je zgolj drugo ime za neskončnost podaljšano starost? Večno življenje je zato treba dopolniti z nekim drugim mitom, z večno mladostjo.

Pomladna številka *Razpotij* bo posvečena mladosti. Pisce pozivamo, naj skupaj z nami premislijo vprašanje, kaj sploh mladost naredi vredno tega, da jo hočemo živeti večno. Zakaj je mladost – prej kot aktivnost odraslega človeka ali izkušnost starca – postala predmet čaščenja naše družbe? Tu je lepota, privlačnost, moč mladosti, nedvomno. Toda mladostnik je postal tudi nekdo s privilegiranim dostopom do sveta. Mladega človeka starejši več ne uvajajo v družbo, temveč je pogosto on sam tisti, ki starejše, nevajene novosti, uvaja v svet, pa naj bo to svet tehnologije, predrugačenih družbenih razmerij ali preprosto nove kulture, nove govornice. Mladosti ni treba seznanjati s stvarmi, mladost ima ključ do sveta. Mladost je priljubljeni predmet literature, filma. Na naše mlade morajo misliti politiki, za dobrobit naših mladih se trudijo okoljevarstveniki. V naslednji odprti številki *Razpotij* bomo poskušali premisliti vlogo mladih v družbi, položaj mladosti v medijskih diskurzih, navsezadnje tudi njen politični vzpon z mladimi socialističnimi, piratskimi in libertarnimi strankami.

Toda kaj je mladost postavilo v privilegiran položaj? In nasprotno, kako se sprijazniti s tem, da smo pri tridesetih zapustili mladost, da smo torej počasi prestopili v tabor tistih, ki se morajo učiti od mladih? Kajti očitno je, da imamo vse manj modelov odraslosti: uspešen filmski igralec, kreativni direktor marketinškega studia ali startup podjetnik navsezadnje niso vzori odraslega človeka, temveč kvečjemu imitacije mladosti. Ali to pomeni, da bi morali zgraditi nove podobe odraslosti in starosti? Ali naša družba potrebuje nove starce, ki se bodo spoprijeli z mladostjo?

Razpotja se približujejo polnoletnosti, 18. in nato 19. številki. To seveda še ni izguba mladosti; je pa zato prvi čas, ko se mladost ove sama sebe. Vabimo vas, da se nam pridružite pri tej refleksiji. Rok za oddajo člankov je **13. 2. 2015**, pošljete jih lahko na urednistvo@razpotja.si

—
ROK ZA ODDAJO
PRISPEVKOV:
13. februar 2015
—

Na uredniški elektronski naslov sprejemamo tudi druge prispevke za stalne rubrike in razmisleke o aktualnih temah. Veselimo se sodelovanja z vami!

NAROČITE SE NA REVIJO
www.razpotja.si/naroci-se